

Mataio Yesuhât Den Pat Âlep̄ne Mataiōne kulemguop.

*Yesuhât tâmbâlip̄ne yengât kutyene
(Luka 3:23-28)*

¹ Yura lohimbi nengât tâmbânenne, yamâ kut̄ne Awaraham sâm, yâkât senâmbâ gât̄ne Dawiti. Otmu yâk yetgât sen âlâ yâkâlebâ Yesu teteop yamâ Anitâne hângângumu giop. Otmu Awarahangât senâmbâ tetem gawi ya yengât kutyene yuwu.

² Top̄ne katmâ Awarahangât nan̄ne, kut̄ne Isaka sâm ya teteop. Isakahât nan̄ne Yakop sâm ya teteop. Yakopgât nan̄ne Yura sâm, ya teteop. Otmu imilip̄ne dondâ meyehop.

³ Yurane imbi âlâ, kut̄ne Tama sâm, ya miop. Yaneâmâ naom yâhâp meyehop, yâk yetgât kutyet̄ne, Peresi yet Sera. Otmu Peresihât nan̄ne Hesoron teteop. Hesorongât nan̄ne Lam teteop.

⁴ Lamgât nan̄ne Aminarap teteop. Aminarapgât nan̄ne Nason teteop. Nasongât nan̄ne Salamon teteop.

⁵ Salamon̄ne imbi miop yamâ kut̄ne Lahap, yaneâmâ nanyet̄ne Boasi miop. Boasīne imbi, kut̄ne Lut sâm, ya memu yâk̄ne nanyet̄ne Owet sâm ya miop. Owetgât nan̄ne Yese teteop.

⁶ Yesehât nan̄ne Dawiti teteop.

Dawitiņeâmâ lok kutdâ otmâ manmâ bukuņe, kutņe Uria sâm, yâkât imbi hârem mewañgiop. Imbi yaņe nanyetņe Solomon ya miop.

⁷ Solomongât nanņe Lehowoam teteop. Lehowoamgât nanņe Awia teteop. Awiahât nanņe Asa teteop.

⁸ Asahât nanņe Yosapata teteop. Yosapatahât nanņe Yoram teteop. Yoramgât nanņe Usia teteop.

⁹ Usiahât nanņe Yotam teteop. Yotamgât nanņe Ahasi teteop. Ahasihât nanņe Hisikia teteop.

¹⁰ Hisikiahât nanņe Manase teteop. Manasehât nanņe Amon teteop. Amongât nanņe Yosia teteop.

¹¹ Yosiahât nanņe Yekonia teteop. Otmu in-
ilipņe nombotņe meyehop.

Otmu sâp yanâmâ kapi pato âlâ, kutņe Bawilonia sâm, yan tâmbâlipnenņe yengât kasalipyenņe taka yongom kiom tuhuyiņgiwi. Kiom tuhuyiņgim meyekmâ ari Bawilonia yan katyekņetâ yâk yengât hoņ bawa otmâ manbi.

¹² Bawilonia kapi manbi yakât kakņan Yekoniahât nanņe, kutņe Salatîe sâm ya teteop. Salatîehât nanņe Seruwawe teteop.

¹³ Seruwawehât nanņe Awiuru teteop. Awiuruhât nanņe Eliakim teteop. Eliakingât nanņe Asoro teteop.

¹⁴ Asorohât nanņe Sarok teteop. Sarokgât nanņe Akim teteop. Akimgât nanņe Eliut teteop.

¹⁵ Eliutgât nanņe Elîasa teteop. Elîasahât nanņe Matan teteop. Matangât nanņe Yakop teteop.

¹⁶ Yakopgât nanņe Yosep teteop. Yosepgât imbi sâņetâ manop yamâ Maria. Yâhâ Marianęâmâ Yesu miop yamâ Anitâņe hânġângumu yâkâlen

gemu miop ya nângâmain.

17 Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem gañetâ gañetâ tânâmyeñambâ Dawiti ya teteop. Yâhâ Awaraham yâkâlebâ lok komotņe komotņe tetem gañetâ ya yeñgât sen yaņe menduhuakmâ 14 olop. Otmu Dawitihât sen yapâ tetem gañetâ gañetâ Bawilonia hânân ari manbi sen yaņe menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Bawilonia hânân manbi yaņak manmâ gañetâ gañetâ Anitâņe nanņe tihitnenņe olâk sâm hâñgângumu yuân giop sen yaņe menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Yesuņe giop sâp yanâmâ sen ya pesuk sâop.

Yesu teteop
(Luka 2:1-7)

18 Anitâņe Yesu hâñgângumu gemu Mariaņe miop yakât topņe yuwu tap. Mâmâņe Maria yamâ Yosepgât pat kuwaņgiwi. Yâhâmâ sihan ikñiâk ikñiâk manmâ gamutâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakņe Maria mâmâņe otbaņgimu, lokņe orop, konohân ki manowot yan, imbiâk ya tepņe olop.

19 Sâp yan Yosepņe Anitâhât den tâņ tâñâk lâum manop. Yakât otmâmâ biwiñaņe yuwu nângâop. “Âo, yuâmâ nâhât pat kunihiwi. Yamâ benņe lok nombotņe orop mon manmai. Yawu gârâmâ nâņe lok sen senân watmune aņulakmap,” yawu sâm biwiñañâk nângâm manop.

20 Yawu nângâm manmâ yâhâm yâhâm yan awun ehop. Awun ekmu Anitâhât aņelo âlâņe yuwu sâm ekuop. “Yosep gâ Dawitihât sen, yakât yuwu sâm ekgohomune nângâ. Anitâhât

Wâtgât mâmâñahât Heakñe Maria mâmâñe ot-bañgimu tepñe oap. Yawu gârâmâ gâñe ki nâñgârâ bâlewuap.

²¹ Yâkñe nanñe membuap. Nanñe memu kutñe Yesu kunbuat. Yâhâ kutñe yakât topñe yuwu. Yen yâkât komot manmâ otmâ hilipgum gai yen kerehâk meyekbuap. Meyekmu Anitâñe yekmu ârândân otbuap.” Añeloñe yawu sâm Yosep ekum ariop.

²²⁻²⁵ Yawu sâm Yosep ekuop ya nâñgâmu ârândân otmu imbiñe memu orowâk manowot. Yawu manmâ yâhâm naom ya miop. Otmu Yosepñe naom ya kutñe Yesu sâm kunop. Yakât topñe teteâkgât Anitâñe emet inânñan yuwu sâmu poropete âlâñe kulemuop.

“Imbi sihan âlâñe naom membuap. Yâhâ kutñe âlâmâ Imanue sâm kunbuap.”

Yawu sâmu kulemuop. Kut kunop yakât topñeâmâ yuwu tap. Anitâñe nen orop sâp ârândânâk tatmap. Yawu.

2

Pitu ekmâ takawiñe Yesu mepaewi.

¹ Yuraia hânân lok kutdâ pato âlâ, kutñe Herot sâm, ya manop. Sâp yanâmâ Maria yet Yosep yâhâmâ Yuraia hânân kapi âlâ Betelem sâm yan manowot. Kapi yan Mariañe Yesu miop. Memu yakât kakñan lok nombotñe nâñgân nâñgânyene papato yañe pitu âlâ tetemu ekmâ yakât topñe nâñgâne sâm emetsenñe ga takamawângembâ takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâm kapi ambolipñe yuwu sâm âiyongowi.

² “Yuân naom âlâ teteop yaŋeâmâ hâmbâi yeŋgât lok kutdâ otmâ manbuap yakât towat pitu tetemu ekbin. Naom ya mepaene sâmb kapi kâlepŋehembâ takain.” Yâhâmâ wosapâ tap?” Yawu sâmb âiyongowi.

³ Yakât den pat ya nâŋgâm lok kutdâ Herotŋe nâŋgâm yâkŋe pato otmâ watnekmâ kawenan kinmap nâŋgâm gorâwaŋgiop. Otmu bukulpŋaŋe gurâ yawuâk nâŋgâm gorâyŋgiop.

⁴ Herotŋe den pat ya nâŋgâm hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerek menduhuyekmâ yuwu sâmb âiyongop. “Anitâŋe hâmbâi hâŋgângumu gewuap sâmbai yamâ kapi wosan tetewuap yakât topŋe eknohoŋetâ nâŋgâwe.” Yawu sâmbop.

⁵⁻⁶ Sâmbu sâmbi. “Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulempuop ya yawu tap.

“Lok kutdâ âlâ tetem galem otbuap yâkât topŋe yuwu. Yâhâmâ Betelem kapi Yuraia hânân yan tetewuap. Yan tetem manmâ Isirae yeŋgât kunyeŋe otmâ galempongowuap. Yakât otmâmâ kapi yakât nâŋgâŋetâ yahatbuap.” Yawu kulempuop tap.” Yawu sâmbi.

⁷ Yawu sâmbetâ Herotŋe naom ya tetemu sâmb kâlep me tâlâwâk oap, yakât topŋe nâŋgâwe sâmb pitu watmâ takawi ya yohâk mem dâiyekmâ yuwu sâmb âiyongop. “Pitu ekmâ takawi ya sâmb girawuân tetemu ekbi?” Sâmbu yakât topŋe ekuwi.

⁸ Ya sâmbetâ yuwu sâmb ekyongop. “Bâiŋ, âlepŋe yen Betelem kapiân ariŋet. Ari naom ya ekmâ taka eknohoŋetâ nâku yawuâk ari ekmâ heronŋe otbaŋgim mepaewom.” Yawu sâmb kâityongop.

⁹ Yawu sâ m kâityongomu ba ariwi. Mâtâwân ari endakembâ pitu yaŋe kulet sâ m dâiyekmu ari emet mâpuŋan lanjine hâumu siliŋ siliŋ sâmu ekbi. Yaŋe yâhâpŋe torokatmâ yawu hâumu siliŋ siliŋ sâmu ari naom tipine emelan talowân yâhâwi.

¹⁰ Emet kâlehen yâhâ naom ya Mariahât tamboŋan tatmu yelemâ herone nâŋgâm mepaewi.

¹¹ Otmu goli, iri sikum, to kukŋe suksuk âlepŋe nanŋe âlâ memâk takawi ya aksihâk gotyetŋan kutakum hâwuruwi. Hâwurum âwurem ariwi.

¹² Yawu otmâ im yan awun yuwu ekbi. Herotgâlen purik sâ m ari den pat yu ki ekumai sâ m Anitâŋe ekyongop. Yawu ekmâ yok pilâm mâtâp âlâengembâ ba kapiyenehen ariwi.

Yosepŋe Yesu mâmâŋeit meyelekmu Aihita hânân ariwi.

¹³ Purik sâ m âwurem ariŋetâ Yosepŋe aman im, awun ehop. Awun ekmu Anitâhât aŋelo âlâŋe yuwu sâ m ekuop. “Sâ mune nâŋgâ. Herotŋe Maria nanŋahât hâkâŋ otmâ hilipguwom sâ m nâŋgâm mansap. Yawu gârâmâ gâ yahatmâ imbihe naomge meyelekdâ Aihita hânân ari mannomai. Yan ari manŋetâ nâŋe den girawu sâwom yakât mambotmâ mannomai.” Yawu sâop.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguoŋ ya yuwu tap.

“Nannaŋe Aihita hânân manbuap ya kunmune âwurem takawuap.” Yawu tap.

Aŋelone Yosep ekuop yanâk imbiŋe naomŋe meyelekmu Aihita hânân ariwi. Yakât otmâ den, ya bonŋe teteop.

Herotgât tembe lâulipņe Betelem yengât nanlipņe yongowi.

¹⁶ Otmu pitu ekmâ takawi yaņe Herot kâimboņmâ ariwi yakât nâņgâmu bâleop. Nâņgâmu bâlemu yaņak Yesu ki manâkgât nâņgâop. Yawu gârâmâ mâmâņe memu manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Yambu yâhâp yakât kâlehen naom titipâ nombotņe tetewi. Yakât otmâ Herotņe tembe lâulipņe hâņgânyongomu Betelem kapi otmu kapi tipi tapi ya hâlâņmâ tai yan nimnaom titipâ teteņetâ yambu yâhâp ki olop ya gurâ kerehâk yongonetâ muwi.

¹⁷ Otmu emet inâņņan umatņe ya tetewuap ya ekmâ poropete âlâ, kutņe Yeremia sâm, yâkņe yuwu sâm kulemguop yakât bonņe teteop.

¹⁸ “Imbi âlâ, kutņe Lahe sâm, yâkât komot yamâ Lama kapiân tetem mannomai ya yengât nanlipņe yongonetâ munomai yakât isem tep bâle otnomai. Otmu sâp yanâmâ lohimbî nombotņe ya ekmâ biwi nâņgân nâņgânyeņe ki sânduk sâwuap, yawu.”

Yâhâ Herotņe sâmu nanlipņe kerehâk yongonetâ muwi yan bonņe teteop.

Yosepņe Yesu mâmâņeit meyelekmu Aihita hân pilâm âwurem ariwi.

¹⁹ Otmu Herotņe mumu yanâmâ Yosepņe Aihita hânân manmâ awun ehop. Ekmu yan Anitâhât aņelo âlâņe yuwu sâm ekuop.

²⁰ “Mariahât nanņe hilipguwe sâm kasa otmin-iop ya emelâk muop. Yakât otmâ imbihe naomge meyelekdâ âwurem Yuraia hânân ariņet,” Yawu sâm ekuop.

21 Yawu sâ m ekumu hân ya pilâm Yosepne imbiñe naomne dâiyelekmâ Yuraia hânân âwurewi. Yakât otmâ Anitâne poropete âlâ ekumu kulemguop ya bonñe teteop.

22 Yâhâ Yosepne âwurem ari den pat yuwu nângâop. “Herotne mumu yanak nanñe kutne Akelao sâ m, yâkne âwâñahât welâmñan kinmâ Yuraia yengât lok kutdâ mansap.” Yawu sâñetâ nângâop. Den ya nângâm nanne hilipgumap sâ m gorâwanñimu Yuraia hân pilâm ariwe sâ m biwi yâhâp olop. Yawu otmâ im awun ekmu Anitâne yuwu sâ m ekuop. “Gâ Yuraia hân pilâm âlâengen meyelekdâ arinomai.” Yawu sâop.

23 Yawu sâmu yapâ pilâm Galilaia hânân ari, kapi âlâ, kutne Nasaret sâ m, yan manbi. Otmu emelâk emet inânñan poropete âlâne den yuwu kulemguop ya bonñe yan teteop.

“Yâhâmâ Nasaret kapi amboñe.”

Yawu kulemguop. Yosepne imbiñe naomne meyelekmu Nasaret kapiân ari manbi yakât den ya bonñe teteop. Otmu yan manñetâ naom ya lok olop.

3

Yoaneñe âi topñe kalop.

(Mareko 1:2-8 Luka 3:1-18 Yoane 1:19-28)

1 Yesu lok otmu yanâmâ bukunje Yoane Baptis yâkne âi topñe katbe sâ m Yuraia hân lok ki manmaiângen ari manop. Ari manmu lohimbi dondâne ari ekne sâ m arinjetâ yuwu sâ m ekyongop.

² “Anitâne tihityeje otbe sâm oap yakât orot-memeyeje kiŋgoŋ ya kerek betbaŋgim yâkâlen torokatmâ manŋet.” Yawu sâm ekyongop.

³ Otmu den ya ekyongom gaop yakât emet inânŋan poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâm, yâkŋe Yoanehât nânŋâm lohimbi biwiyeje pâroŋ sâm kuwihaknomai yakât kulemguop. Den yakât bulâne ya yâkâlen teteop. Den ya yuwu.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbi yâkâlen arinomai ya yuwu sâm ekyongowuap. “Lok kutdâne tohowuap yakât kaweje mem pitim mâtâp mewanŋinet. Otmu pumŋe lauŋe uk sâm huruŋ sâm, otbuap yamâ kum kilikmâ mem ârândâŋ merândâŋ tuhuŋetâ talâk.”

Yawu sâm ekyongop. Den yawu kulemguop yakât bulâne ya Yoane yâkâlen teteop.

⁴ Otmu Yoaneje poropete âi ya topŋe katmâ tuhuwe sâm lok ki manmaiângen ari manop. Otmu senŋe âlâlâ, hâk katipŋe, me petŋe, yamâ soŋgo âlâ, kutŋe kamele sâm, yakât somotŋeje mendenmâ mem kepeiakmâ manminiop. Otmu pet âlâ topŋe yaŋe mem sâhâm kuratguakminiop. Yâhâ sot yamâ neŋgopdâ, goŋgaraŋ, otmu dopon yawuya neminiop.

⁵ Otmu lok ki manmaiângen ari manmu nengât kapi kunŋe Yerusalem ya ambolipŋe otmu kapi tipi tapi Yerusalem hâlâŋmâ manbi, otmu Yoran to nombot nombot manbi ya ambolipŋe nombotŋeje yâkâlen ariwi.

⁶ Yâkâlen ari orotmemeyeje bâleŋe otmâ gawi ya kerehâk sâm teteakŋetâ Yoran toen mem katye-

hop.

⁷⁻⁸ Yawu otñetâ Parisaio otmu Sarukaio lok nombotñaje yâkñe toen mem katnenehâk sâmb yâkâlen ariwi. Ariñetâ yekmâ yuwu sâmb ekyongop. “Yenâmâ lok perâkñe. Otñetâ bâlem gamap yakât matñe Anitâñe meñet sâmbu yakât yeñeâmâ kingityeñahât otmâ bâleñe ya pilai mâne âlepñe otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nâñgâñetâ ki ârândân oap.

⁹ Yawu otmâmâ yuwu mon nâñgânomai, “Nenâmâ Awarahamgât komot bulâñe mansain. Yakât otmâ Anitâñe nengât ki nâñgâmb bâleningimap.” Yawu ki nâñgânomai. Yakât yuwu sâmbune nâñgâñet. Anitâñe sâmbu kât yuñe Awarahamgât komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâmbai. Yakât matñe hâmbâi menomai.

¹⁰ Yakât den âlâen hâmb sâmbune nâñgâñet. Emelâk unam sâtñe katmu tap. Yâhâ nak âlâhât bonñe ki kinbuap yamâ kârâmb panmu ge mum hâlâlâlân sâmbu kâlâpñe sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.

¹¹ Yakât otmâ yeñe orotmemeyeñe bâleñe ya sâmb tetem Anitâhâlen biwiyeñaje kepeñetâ toen mem katyekbom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topñe katbuap yâhâmâ wâtñe pato tatbañgiap. Yakât otmâ nâñe yâkât itâkat ya gurâ mem kêpekmbâ golewanñiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâñeâmâ yâkât amutgen manmbâ yâhâwom. Yâkñeâmâ Wâtgât mâmbânñahât Heak hâñgângumu ge mem ketetyekbuap. Nombotñe manman âilonñgoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotñeâmâ hâhiwin kakñan katyekmu mannomai.

12 Otmu den âlâen hâum sâwe. Yejeâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot iknjâk iknjâk katmai. Nenejahât pat otmap ya konohân mem hâwurujetâ tatmap. Yâhâ ki nenejahât pat otmap yamâ mem pilâmai. Yakât dopjeâk yâkne taka biwinenjahât topne ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topne yuwu. Yâkât tem lâum manmâ yâhânom yamâ ikjan mem torokatnenekbuap. Yâhâ nombotjanje yâkât hâkâj otmâ betbangim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kionmâ hâhiwin nângâmbisâi.” Yawu sâop.

*Yoaneje Yesu mem toen kalop.
(Mareko 1:9-11 Luka 3:21-22)*

13 Sâp yanâmâ Yesuje Galilaia hân pilâm Yoaneje toen mem katnehâk sâm yâkâlen ariop.

14 Arimu Yoaneje ekmu umatje otmu yuwu sâm ekuop. “Gâje nâ toen mem katnekdâ ârândâj otbâp. Yamâ gâje nâhâlen takarâ nângâmune umatje oap.” Yawu sâop.

15 Sâmu sâop. “Anitâje sâm kalop ya otmutje nângâmu ârândâj otbuap. Yakât gâ biwi yâhâp ki ot.” Yawu sâop. Yawu sâmu Yoaneje nângâmu ârândâj olop.

16 Nângâmu ârândâj otmu toen mem katmu ginjan yâhâ kinmutâ yanâk himbim pâroḡ sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje kembâ hâtgum ge Yesu mâmâje otbangiop.

17 Gemu yanâk himbimâmbâ Anitâje yuwu sâm ekyongop. “Ya ekjet. Yamâ nine nanne ombe bisine. Nâ biwinaje yâkâlâk nângâman.” Yawu sâop.

4

*Satanje Yesuhât biwiñahât topñe ekbe sâm olop.
(Mareko 1:12-13 Luka 4:1-13)*

¹ Otmu weke bâleñe ya yeñgât kunyeñe, kutñe Satan sâm, yâkñe Yesuhât wâtñe tatbañgiap me bia ya ekmâ biwiñahât topñe nâñgâwe sâm olop. Yakât otmâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Yesu dâim lok ki manmaiângen ariop.

²⁻³ Yan ari manmâ gamu, hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po wañgimu wâtñe houñ sâop. Yawu otmu yanâk lohotñe olâk sâm Satanje yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. “Gâ bonñanâk Anitâhât nanñe mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonñanâk Anitâhât nanñe bulâñe mansat sâwom.” Yawu sâm ekuop.

⁴ Ekumu sâop. “Âlepñe yarâke yamâ benñe Anitâhât den âlâ yuwu tap.

“Anitâñe haonmâ ârândânñ tihitnenñe otmap. Yawu gârâmâ sotñak konok wâtnenñe miangim manmâ yâhânomgât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâñe den sâm ningimap ya gurâ lâum yâhânom. Yawu otmunñe ârândânñ otbuap yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya ki nâñgâwom.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu yanâk Satanje dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukñahât gimbâñan yâhâowot.

⁶ Yâhâm Satanje yuwu sâm ekuop. “Anitâñe sâmu den âlâ kulemgowi ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan tenj sâmapgât Anitâņeâmâ anjelolipņe hânġânyongomu ge tihitge otrjetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu ġârâmâ ġâmâ bulânânâk Anitâhât nanņe mansat otmuâmâ yupâ soņ pilâm kionj. Kionġdâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nânġâwom. “O, bulânânâk lok yuâmâ Anitâhât nanņe mansap.” Yawu sâwom.

⁷ Sâmu sâop. “Bâinj, den âlâ yuwu tap.

“Anitâņe tihitnenņe otmap. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ ġâņe den eknohoat ya nânġâmune tâņjât oap.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu pumņe ġip ġipņan dâim yâhâop. Yâhâm yanâmâ hânņe hânņe lok kutyeņe pato ya yeņġât senņe âlâlâ donġdâ tatyinġiop ya tiripġum yuwu sâop.

⁹ “Senņe âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâņe yukât kunyeņe manman. ġâņe mepaenekbuat yanâmâ senņe âlâlâ yu ġâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Sâmu sâop. “Main, Anitâņe den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom. Otmu yâkât den konohâk tem lâum honj bawanġim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ ġâņe den eknohoat ya lâuwomġât dop âlâ ki tap. ġâ pilânekmâ ari.” Yawu sâop.

¹¹ Yawu sâmu pilâm ariop. Pilâm arimu yanâk himbimâmbâ anjelo nombotņe ge tihitņe otmâ tâņguwi.

*Yesuŋe topŋe katmâ den kâsikum yinŋiop.
(Mareko 1:14-15 Luka 4:14-15)*

¹² Ya pesuk sâmu yakât kakŋan lok kutdâ âlâ, kutŋe Herot Antipa sâmu, yâkŋe Galilaia yengât galem manop. Yâkŋe sâmu Yoane mem pâi emetŋan katŋetâ talop. Pat ya nângâm Yesuŋe yahatmâ Galilaia hânân ariop.

¹³ Yan ari Nasaret kapi ya wangim kapi âlâ, kutŋe Kapanaum sâmu, kapi yan hân âlâ kutŋe, Sewulun yet Naptali sâmu, yan ari manop. Otmu Kapanaum kapi yamâ dengân âlâ, kutŋe Galilaia sâmu, yakât ginŋan tap.

¹⁴ Yesuŋe kapi yan ariop yakât emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâmu, den ekumu kulemuŋop yakât bonŋe teteop. Den yamâ yuwu tap.

¹⁵ “Sewulun otmu Naptali ambolipŋe yamâ Galilaia dengân otmu Yoran to nombotgen tai.

¹⁶ Yan taiŋe biwiyenŋe maŋguakmâ kopa olop. Otmu omoŋ bâleŋan manmâ mumuhât pat otmâ manmâ gawi. Yawuhât otmâ laŋinŋaŋe siliŋ siliŋ sâmu biwiyenŋan hâumu haŋ sâmu keterakyinŋiwuap. Yawu otmu topŋe ekmâ nângâŋetâ biwiyenŋan hâuwuap.”

¹⁷ Den yawu tap. Yesuŋe kapi yan ari manop yan den yakât bulâŋe teteop. Otmu yan ari manmâ yuwu sâmu ekyongop. “Anitâŋe tihityenŋe otbe sâmu oap. Yakât otmâ otŋetâ bâlemap ya kerek pilâm biwiyenŋe yâkâlen katŋetâ kinbuap.” Yawu sâmu ekyongop.

*Yesuŋe hoŋ bawalipŋe imbât meyehop.
(Mareko 1:16-20 Luka 5:1-11)*

18 Sâp yan lok yâhâp imi ata manowot kutyetnje Simon yet Anderea. Atanjahât kutnjeâmâ Simon otmu yâkâlâk kutnje âlâ Petoro sâmai. Yâhâ imiñjeâmâ kutnje Anderea sâm, yâhâmâ dengân tânâmñjan ba injan itâñe toen pilâm kinowot.

19 Yawu otmutâ Yesuñe yelemâ yuwu sâm ekyotgop. “Yerâmâ nâhâlen torokatmutâ orowâk manmâ yâhânom. Sâp yiwerenje yuâmâ injan dâim mansawot. Yâhâ nâñe meyeleksan yanâmâ nâhât wâtñan kinmâ lok meyekmutâ nâhât komolân torokatnomai.” Yawu sâop.

20 Yawu sâmu yanâk injangât senñe âlâlâ mem manowot ya aksihâk pilâm Yesu walowot. Watmutâ orowâk manbi.

21 Yapâ arain mâne imi ata âlâ mem teteyelekbi, kutyetnje Yakowo yet Yoane sâm, Yeweri nanyâhâtñe. Yâhâmâ âwâyetñe orowâk injan itâñe gârem kinbi.

22 Yawu otmutâ Yesuñe yotgonmu in yawu âwâyetñe pilâm yâkâlen torokatmutâ ariwi.

*Yesuñe lohimbi dondâ mem henjemyongop.
(Luka 6:17-19)*

23 Yesuñe Galilaia hânân miti emetñe tatmâ arap yan yâhâm gem Anitâñe tihitnenñe oap yakât den pat âlepñe ekyongop. Otmu lohimbi mesek otmâ umatñe topñe topñe yanñe mem bâleyekmu manbi ya henjemyongop.

24 Yawu otmâ manop yakât den pat ya hân âlâ, kutñe Siria sâm, yan pen pen sâm ariop. Pen pen sâm arimu nâñgâñetâ yanñak kapi ambolipñane yawuâk kundat mesek topñe topñe otni ya meyekmâ yâkâlen takawi. Weke bâleñane

mângâeyehop. Me kopa otbi. Me sen birik yongom manop. Lok yawuya ya ñerehâk meyekmâ yâkâlen tohoñetâ hengemyongop.

²⁵ Hengemyongop yakât den pat sâam hañ tuhunetâ Galilaia ambolipñe, otmu ya hâlâñmâ kapi bâlâk ñerek tatmâ arap, ya yengât kutyene pato âlâmâ Dekopoli sâam, ya ambolipñane yâkâlen tohowi. Otmu âlâmâ Yuraia, ya ambolipñe. Otmu kapi pato Yerusalem ya ambolipñe. Otmu kapi tipi tapi Yoran to nombot nombot tatbi ya ambolipñane menduhuakmâ Yesuhâlen ariwi.

5

Yesune hon bawalipñe den ekyongop.

¹ Otmu lohimbî dondâne menduhuakmâ tatñetâ Yesu ikñiâk pumñan yâhâop. Yâhâ tatmu hon bawalipñe yâhâñetâ yuwu sâam ekyongop.

² “Den bonñe sâamune nâñgâñet.

Tepnenñe heronje otmu mannom.

(Luka 6:20-23)

³ Biwi nâñgân nâñgânyenane yenahât nâñgâñetâ gemap. Yenêâmâ yuwu nâñgânomai. “Nênâmâ emelâk Anitâne himbingât pat kuningiop. Yakât otmâ yâk orowâk mannom.” Yawu nâñgâm we âlep nâñgâñet.

⁴ Yâhâ we bâle nâñgâm isem manmai yenâmâ hâmbâi Anitâne mem biwi sânduhân katyekbuap. Yakât otmâ tepyene heronje otmu mannomai.

⁵ Menjetâ huruñ huruñ otmap ya yen hâmbâi Anitâne meyekmu yâk orop manmâ yâhâmbisâi yakât we âlep nâñgâm manñet.

⁶ Otmu Anitâhât den ya girawu otmâ lâune sâam yakât nângâm manmai. Yâhâmâ hâmbâi Anitâne mâmâne otyingimu manmâ yâhânomai. Yakât otmâ biwiyene herone olâk.

⁷ Buku nombotjane kasa otyinginetâ umam sâyingimai ya gurâ hâmbâi yawuâk Anitâne meyekmâ umam sâyingiwuapgât biwiyene herone olâk.

⁸ Otmu Anitâhâlen biwi nângân nângânyenane kepeim denne tinâk lâum manmâ gamai yamâ hâmbâi Anitâne meyekmu orowâk mannomai yakât biwiyene herone olâk.

⁹ Otmu bukulipyene orop biwi nângân nângânyenane kepeiakmâ konohâk otmu manmai. Yawu manjetâ buku nombotjane hionakmâ ahone sâam otjetâ yan mem lohotne tuhuyekmai yamâ hâmbâi Anitâne meyekmâ “Nine nanne baratne bulâne,” yawu sâwuap. Yakât biwiyene herone olâk.

¹⁰ Otmu Anitâhât den lâum manjetâ torehenlipyenane nângâm bâleyingim mem ge katyekne sâam mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otyinginetâ ki lohotne otmai. Yamâ Anitâne himbingât pat kuyingiop. Yakât biwiyene herone olâk.

¹¹ Otmu nâhâlen biwiyenane kepeim manjetâ lohimbi nombotjane hakyenan sâam mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nângânomai.

¹² “Âo, bonjanâk. Anjoân emelâk Anitâhât poropete yawuâk otyinginetâ bâleop. Yawuâk sâp yiwerene gurâ otningimai. Yawu gârâmâ yakât hâmenje hâmbâi himbimân manman kârikne

menom.” Yawu nângânomai. Yakât otmâmâ bi-wiyenaje herone olâk.

*Kâtembe otmu lambe yakât dop
(Mareko 9:50 Luka 14:34-35)*

¹³ Yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâumene nângânet. Kâtembe ihim solân honmunje yanâmâ sot ya nemunje launenjan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbi hohetyenjan manjetâ yan yekmâ Anitâ herone nângâwanjinomai. Yâhâ kâtembe helenân ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmje otbuap. Yawu otmu girawu tuhmunjeâmâ âlâkuâk ukenje otbuap? Yamâ ki orotje. Pâlâmje oap yaje âlâ yu me ya tuhmunje ukenje âlâ tetewuapgât dop bia. Yawu otmâ pâlâmje oap sâum pilâmunje arimap.

¹⁴ Otmu yakât topje tetem henjenjuâkgât den âlâen hâum sâumene nângânet. Lohimbi hânjan kulemjan mansai ya yengât lajinje otmâ man-nomai. Otmu kapi pato âlâ pumje sok sohân tatbuap. Yâhâ ambolipnaje kasa yengât senyenjan âlâ ari misinguraknomaihât dop ki tap. Yawu.

¹⁵ Otmu âlâen hâum sâuwe. Lambe âlâ saum emet kâlehen katmunje kâtâpnjan tatbuapgât dop ya gurâ ki orotje. Lambe saum helenân gâitmunje kinmâ sem lajinje yanâmâ ekmâ gem yâhâmain.

¹⁶ Yakât otmuâmâ lambe ya lajinje pilâmap, me kapi pato tetekjan tatmap yakât dopjeâk yeje Anitâhât den lâum manjetâ manmanyenje ekjetâ ârândân otmu awonnenje himbimân tatmap ya mepaenomai. Yawu.

*Anitâje girem den Mose ekumu kulemguop
yakât topje*

17 Otmu âlâ sâmunê nângânet. Yeñeâmâ nâhât yuwu mon nângâm mansai. “Anitâñe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop. Otmu poropetelipñe den ekyongomu kulemguwi yamâ mem ge katbe sâm oap.” Nâhât yawu mon nângâm mansai. Nâ ya otbehât bia. Nâñe ya mem ge katbomgât dop ki tap. Nâñe sâwi ya lâum manmune bonñe teteâkgât otman.

18 Yakât yuwu sâwe. Hân himbim tatmâ yâhâwuap. Yâhâ girem den yamâ yawuâk tat tat kârikñe tatmâ yâhâwuap. Tatmâ yâhâwuap yakât bulâñe tetewuap yanâmâ, hân himbim otmu senñe âlâlâ kerek biatmâ metewuap.

19 Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe girem den konohâk lonğâenomai yakât bulâñe ki menomai. Otmâmâ buku nombotñeñe yawuâk otmâ manñet sâm meme sâsâ tuhuyekmâ mannomai yañe hâmbâi yakât matñe himbimân yâhâ lok geheñe otnomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe girem den ya biwiyeñeñe tiñâk lâum manñetgât tânyongom mannomai yañe himbimân yâhâ lok yâhâ yâhâñe otnomai.

20 Yakât topñe yuwu sâmunê nângâm henğenğunet. Yeñe Anitâhât den lâune sâm Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaioñe otmai yan ki torokatnomai. Yâkñe den perâkñe sâmai. Yenâmâ Anitâhât den bulâñe ya lâum manmâ yañak himbim manman yakât bulâñe menomai. Yawu.

*Buku orañgim mannom.
(Luka 12:57-59)*

21 Otmu Moseŋe girem den kulemguop yakât topŋe ekyongomune nâŋgâŋet. Girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâŋe buku âlâ kuŋetâ mumbuap. Yamâ papatolipyenŋe meyekmâ den âiân katyekŋetâ tosa pato menomai. Yawu.”

22 Yawu gârâmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât nâŋgâm bâlenomai yamâ Anitâŋe yawuâk nâŋgâm bâleyiŋgiwuap. Otmu lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât nâŋgâŋetâ gemu mem ge katmai yamâ papatolipyenŋe mem den âiân katyekmâ den yiŋginomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât kuk otmâ mem ge katnomai yamâ kâlâpgât pat otnomai.

23-24 Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâ hoŋ bawanŋine sâm otnomai yan buku âlâŋe lok âlâhât nâŋgâm bâlem manbuap ya nâŋgâmu tetemu angoân buku ya orop biwi konohâk otmâ yakât kakŋan hoŋ bawanŋinomai. Yawu.

25 Yakât âlâ yuwu sâwe. Yeŋgât buku âlâ me âlâŋe kuk otyiŋgim den âiân katyekne sâm kiapgâlen arinomai. Yamâ in yawu ari mâtâwân yekmâ sâm tetenjetâ kaok nanŋanŋinomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen den sâm tetemu mem pâi emetŋan katyekbuap.

26 Pâi emetŋan tatmâ yeŋe ombeân kiâk kârik kârikŋe genomai. Kiapŋe pâi emetŋan tatnomai sâm sâp katyiŋgiwuap ya pesuk sâmu yanâmâ genomai.

Ekŋâle ekŋâle yakât topŋe

27 Otmu den âlâ sâwe. Mosenje girem den âlâ kulemguwân yuwu tap. “Lok âlâ me âlâne bukulipyene yengât imbilipyene ki yekmâ otnomai.” Yawu tap.

28 Yakât otmâ nâne yuwu sâmunen nângânet. Yengâlen gâtne âlâ me âlâne biwiyenjan imbi âlâhât nangai yamâ emelâk biwiyenane otmâ tâpikguai lok yane tosa miai.

29 Yakât otmâ nâne den mâmâne âlâ yuwu sâwe. Bulâne hâum gusuhutmâ pilânomai ki sâwe. Lok âlâ me âlâne hemgât pat otmaihât senne nombolâk bâlewuap. Yakât otmâ senne bâlewuap yaok hâum gusuhutmâ pilânomai. Wongât? Matne umatne memaihât. Yawu otmâmâ senne âlâ âlepne oap yanahâk mâtâp tân tânâk watmâ manman kârikjan arinomai.

30 Otmu hiliwahom hemgât pat otmaihât yawuâk bâte ne nombot yane otmâ bâlewuap yamâ hârem pilânomai. Wongât? Bâlenjan yan kionmaihât. Yawu otmâmâ bâte ne nombotne âlepneâk tatbuap yane âi tân tânâk tuhum manman âilongoân arinomai. Yawu.” Yesune den yan hâum sâop.

Lokne imbi ne ki pilaknomai.

(Mataio 19:9 Mareko 10:11-12 Luka 16:18)

31 Otmu den yuwu torokalop. “Nombotnane yuwu sâmai. “Lok âlâne imbi nait manmâ yâhâromawot yamâ nângâmu umatne otmu imbi ne ya imbiâk pilâwuap. Pilâwuap yakât topne kulemgum bâte njan katmu ariwuap.” Yeneâmâ yawu sâmai.

³² Yakât otmâ nâŋe yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâhât imbiŋaŋe âlepŋe nanŋe manmap. Ki otmâ tâpikgumap ya imbiâk watmu arimu lok âlâŋe imbi ya hârem membuap yamâ lohimbi ya orowâk tosa mendomawot.” Yawu sâop.

Sâm kârikŋe ki tuhunomai.

³³ Otmu den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk tâmbâlipnenŋaŋe yuwu sâm alahuminiwi. “Nen Anitâhât senŋan wuân me wuân otne sâm, sâm kârikŋe tuhunom yakât otmâ yawuâhâk otnom.” Yawu sâminiwi.

³⁴ Yakât nâŋgâmune bâleap. Yawu gârâmâ yiwereŋe yeŋe Anitâhât senŋan wuân me wuân otne sâm, den sâm kârikŋe tuhunomai yan wahap âlâ me âlâhâlen ki gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomai. Yâhâ yakât topŋe yuwu tap. Himbimân Anitâhât manman tap. Yawu gârâmâ yeŋe yan ki gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomai.

³⁵ Otmu Anitâŋe hânân tatmap. Yakât otmâ hânân ki gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomai. Yerusalem kapi ya gurâ Anitâŋe tatmawâk. Yakât otmâ Yerusalem kapi pato ewan gurâ ki gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomai.

³⁶ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yenâmâ Anitâ bia, yenâmâ lok. Yakât otmâ somotyene iwit kaok ya sâŋetâ helen gâwu gâwu otbuapgât dop ki tap. Me somotyene helen gâwu gâwu ya sâŋetâ iwit kaok tetewuapgât dop gurâ ki tap.

³⁷ Yawu gârâmâ yeŋe wonân me wonân gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomaihât dop ki tap. Anitâ konok manmanyenahât amboŋe tatmap. Yawu

gârâmâ denyenê bonjanâk sânomai. Yawu sâñetâ nânġânjetâ ârândân otmu pesuk sâwuap. Yawu.

Mem âlâlâ tuhunenekñetâ yakât matñe ki kâpekyinġinom.

(Luka 6:29-30)

³⁸ Otmu den âlâ kulemgawi ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâhât kasañenê senñe nombot ya hâum gusuhutmâ pilâmu yâku yawuâk matñe senñe nombolâk hâum gusuhutbañgiwuap. Me lok âlânê buku âlâhât sâtñe ya kum parandan pilâmu yâku yawuâk matñe kum parandan pilâwuap.”

³⁹ Yawu tap. Yakârâmâ nânê yuwu sâmunê nânġânjet. Lok âlâ me âlânê buku âlâ mem yawu mânġânjetâ yakât matñe ki kâpekbuap.

⁴⁰ Otmu âlâ sâwe. Lok âlâ me âlânê ambonjahât bâlenê hân meyinġim yanak kiapġâlen meyekmâ arinomai. Meyekmâ arinjetâ mâtâwânâk yenê hân âlâkuâk yinġinjetâ pesuk sâwuap.

⁴¹ Otmu den âlâen hâum sâmunê nânġânjet. Lok âlâ me âlânê yenê itâ pare miakmâ umat karat otnomai yan yuwu mon sânomai. “Tânnongom itâ pare mem ari ninginjet.” Yawu sâm ekyon-ġonjetâ ihilâk denyenê nânġâm hewewenâk mem ari katyeknomai.

⁴² Otmu lok âlâ me âlânê yu me ya ninginjet sâm ulityongonomai yamâ in yawu yinġinomai. Me lok âlâ me âlânê senñe âlâlâ ekmâ kandi mene sâm âiyongonomai yamâ ihilâk yinġinomai. Yawu otmâ manñetâ ârândân otbuap.

Kasalipnenñe yenġât nânġâm buku otyinġinom.

(Luka 6:27-28,32-36)

⁴³ Otmu den âlâ yuwu sânetâ nângâmain. “Lok âlâ me âlâne buku otyiŋginomai yamâ yengu tep herone nângâm buku otyiŋginomai. Yâhâ lok âlâ me âlâne kasa otyiŋginetâ yengu yawuâk kasa otyiŋginomai.” Yawu sâmai.

⁴⁴⁻⁴⁵ Yakât nângâmune ki ârândâŋ oap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Anitâne lohimbi âlepne otmâ manmai ya tânyongomap. Otmu lohimbi bâlene ya gurâ yawuâk tânyongomap. Yakât otmâmâ yeŋe kasalipyene ihilâk buku otyiŋginomai. Otmu lok âlâ me âlâne Anitâne mem bâleyehâkgât sait kakyenjan pilânomai yamâ Anitâne lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâne Anitâne mem bâleyehâkgât sait lohimbi kakyenjan Anitâne pilânomai yamâ lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâne mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yeŋe ya yeŋgât umam sâyiŋginomai. Umam sâyiŋgim himbim awoŋnenne ulitgunetâ herone nângâyiŋgim nine nanne baratne bulâne mansai sâm meyekbuap.

⁴⁶ Otmu yakât âlâ sâwe. Takesi meme lok nombotŋe perâk sâm lohimbi kâityongom tewetsenne kombo meyiŋgimai ya yeknetâ lok bâlene otmâ. Yâkne bukulipyene tânyongom mansai. Otmu lok nombotŋe yen orop buku konok manne sâm tânyongonetâ yengu yakât matŋe yâk konok tânyongomai. Yawu otmai yakât nângâmune ki ârândâŋ otmap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok nombotŋe nângâm bâleyiŋgimai yamâ yeŋe buku ki otyiŋgimai. Yawu otmai yakât nângâmune yawuâk ki ârândâŋ otmap.

⁴⁷ Otmu torokatmâ sâwe. Yeŋe lok nombotŋe

orop buku ki oranjimai. Yawu otmai yan bukulipyenye ya orowâk buku oranjimai yamâ nângâmune ki ârândân oap. Lok nombotje Anitâhât ki nângâmai yan gurâ yawuâk otmai.

⁴⁸ Yawuhât yuwu sâmune nângânet. Himbim awonnenjanje manman uwawapje bia otmap. Yengu manman yan torokatmâ manjetâ ârândân otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

6

Nembe kalem yakât topje

¹ Yesuje den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipyenjanje yengât nângâyinjjetâ yahalâkgât yâk yengât senyenânâk kinmâ lohimbî umburuk manmai ya tânyongonomai. Lohimbîje yerjahât nângânetâ yahatmu yawu otmâ manmai yamâ Himbim Âwâyenjanje yekmu dondâ bâlemap.

² Yawu gârâmâ lok nombotjanje senje âlâlâhât pâin guin otmâ manmai. Yawu manmai yamâ lohimbîje nenekjetâ yahalâk sâm lohimbî nombotje biwiyenje kurihiakmainje lok senyen kinmâ nembe kalem otyingimai. Yakât otmâ Anitâne yakât hâmenje ki yingimu menomai. Yuwu sâwuap. “Emelâk yekjetâ yahalopgât pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu sâwuap.

³ Yakât otmâ yenje lok nombotje senje âlâlâhât pâinmai ya nembe kalem otyingine sâm tihângen kinmâ tânyongonetâ yan bukulipyenjanje yakât topje ki yekmâ nângânomai.

⁴ Yawu otjetâ Anitâne tihângen ekmapje yekmâ yakât matje âlepje yingiwuap.” Yesuje yawu sâop.

*Anitâ orop den otnom yakât topŋe yuwu tap.
(Luka 11:2-4)*

⁵ Den âlâ yuwu sâop. “Yeŋe yok pilâm kinmâ Anitâ ulitgunomai. Yâhâ lok nombotŋaŋe yeŋe topyeŋe kurihim lok senyeŋan kinmâ bukulip-nenŋaŋe nengât nâŋgâŋetâ yahalâk sâŋ sâtŋak Anitâ ulitgumai. Yeŋe yawu otnomai otmuâmâ Anitâŋe hâmbâi yuwu sâŋ ekyongowuap. “Emelâk lohimbî senyeŋan otŋetâ yan yekŋetâ yahalop. Yakât otmâ pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu sâwuap.

⁶ Anitâ ki ekmain yâkŋeâmâ biwinenŋe ekmap. Yakât otmâ yeŋe yâk orop den huhune sâŋ yan yok pilâm tatmâ ekunetâ nâŋgâyinŋiwuap.

⁷ Yakât nâŋe yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yeŋe ulit-gune sâŋ biwi yâhâp otmâ ki ulitgunomai. Lo-himbî Anitâhât topŋe ki nâŋgâm engat yâhâp man-mainŋe yuwu nâŋgâmai. “Nenŋe den pâŋe konok gurâ sâŋmunŋe Anitâŋe ki nâŋgâningimap.” Yawu nâŋgâm den dâiak dâiahâk otmai.

⁸ Yeŋe yâkŋe otmai yawu ki otnomai. Yeŋe âwâyeŋe ki ulitgunetâek biwiyenŋahât topŋe emelâk nanŋap.

⁹ Yakât yeŋe yuwu mon sâŋ ulitgum mannomai. “Himbim awonŋnenŋe, topge âlâ kândâkdâek tap. Yakât nâŋgâm mepaehekmâ mannom.

¹⁰ Gike sâtgât otmâ aŋelolipŋaŋe haonŋmâ ârândânŋ hon bahihimai yawuâk nenŋe gurâ tem lâuhihim mannom.

¹¹ Otmu gâŋe hilâm ârândânŋ tihitnenŋe otmâ dopnenŋanâk ningimat.

¹² Otmu lohimbî nombotŋaŋe mem bâlenenekmâ tai ya yeŋgât nâŋgâm umam sâyinŋim tosayeŋe

pilâyîngimain yakât dopņeâk gâņe umam sâningim tosanenņe pilâningiwuat.

¹³ Otmu Satanne kendâningimu otmunņe bâlemap sâm ulitgohoaingât mâtâp meningi.”

Yeņe yawu sâm Anitâ ulitgum mannomai.” Yawu sâop.

¹⁴ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Lohimbi nombotņane sâm bâleyîngim mem ge katyeknomai ya yengât yeņe tosayeņe pilâņetâ yakât otmâ himbim âwâyeņe yen gurâ tosayeņe yawuâk pilâwuap.

¹⁵ Yawu gârâmâ lohimbi nombotņane mem âlâlâ tuhuyeknomai yakât nâņgâm yeņe matņe yîngine sâm otmâ mannomai yamâ himbim âwâyeņe yen gurâ otņetâ bâlewuap yakât matņe kâpekyîngiwuap.

Bukulipnennane nâņgâningiņetâ yahalâkgât ki nâņgânom.

¹⁶ Den âlâ yuwu sâop. Lok nombotņane yeņahâlâk nâņgâņetâ yahatmu topyeņe kurihiakmâ yuwu nâņgâmai. “Nenņe Anitâ ulitgunom yanâmâ lohimbiņe nenekmâ nâņgâningiņetâ yahalâkgât sot barahâk tatmâ ulitgunom.” Yawu nâņgâmai. Yamâ Anitâņe nâņgâmu ki ârândâņ otmu yuwu sâwuap. “Emelâk bukulipyenane yekmâ nâņgâyîngiņetâ yahalop yaņak pesuk yap. Âlâ ki tap. Yakât otmâ matņe ki yîngiwom.” Yawu sâwuap.

¹⁷ Yawu gârâmâ yen yawu ki otnomai. Yenâmâ sot barahâk tatmâ Anitâ ulitgum yan toņe kun kundenyeņe piriakmâ somotyene hâluluakmâ âilonņo tatmâ ulitgunomai.

18 Yawu otmâ mannomai yanâmâ yeŋe sot barahâk tatnomai yakât topŋe bukulipyenaje ki yekmâ nâŋgânomai. Yawu otnomai yamâ awonŋenŋe Anitâ biwinenŋahât topŋe nâŋgâmapŋe yakât matŋe yiŋgiwuap.” Yawu sâop.

Senŋe âlâlâ tatningiap ya ki alitnom.

(Luka 12:33-34)

19 Yesuŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Hângât senŋe âlâlâ iri sikum me hop sambe tatyŋgiap yaŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem dâimu yanâk arimu manmai. Yamâ talaŋe kumap, me seloŋe hâremap, me bumbungumap me kombo otmâi. Yakât otmâ yeŋe tatningiâk sâm ki aliraŋginomai. Otmu biwiyenŋe yan ki ariwuapgât naŋgan.

20-21 Yeŋe biwi konohâk otmâ nembe kalem oraŋginomai. Orotmeme ya otŋetâ Anitâŋe yekmu ârândân otbuap. Otmu himbingât pat kuyŋgiop ya bonŋe menomai. Yawuhât Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe kepeim manŋetâ ârândân otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Sennenŋe yamâ lambehât laŋinŋe yakât dop oap.

(Luka 11:34-36)

22 Den âlâen yuwu hâum sâop. “Senyeŋe yamâ lambe laŋinŋe yakât dop oap. Senyeŋe ya âlepŋe tatmu yan bam gamai.

23 Yâhâ senyeŋe gara garaŋe pik sâwuap me senyeŋe bok sâwuap, yanâmâ mâtâp tâpikgum hewukŋan kionŋomai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Biwiyenŋan Anitâhât laŋinŋe panmap ya bok sâmapgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe galemahom manman âlepŋeâk torokatmâ manmâ yâhânomai. Biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe pâlâmŋe

otmâ omoŋe kurihiwuap yamâ manman bâleŋan yâhâ hiliwahonomai. Yakât yeŋe ya otmaihât biwi golâek mannomai. Yawu.”

Anitâŋe tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ ki gorâningimu mannom.

(Luka 16:13 Luka 12:22-31)

²⁴ Den âlâen yuwu hâum sâop. “Lok konokŋe lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhum ki tuhuyit-giwuap. Âlâhât biwiŋaŋe kepeim heronŋe kakŋan tuhuwaŋgiwuap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkâŋ kakŋan nep ya ki tuhum heŋgeŋguwuap. Yakât topŋe yuwu sâwe. Hângât manman me iri sikum yan biwiyeŋe arimu manmaiŋe girawu otmâ Anitâ tem lâuwaŋgim mannomai? Yamâ ki orotŋe.” Yawu sâop.

²⁵ Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋgât manman yamâ Anitâŋe emelâk senŋe âlâlâ lâtâkuyiŋgimu manmai. Yakât otmâ yuwu ki nâŋgânomai. “Nenŋe sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânom.” Yawu ki sâm biwi yâhâp otmâ gorâ kakŋan mannomai.

²⁶ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kembâ yekmain. Yâhâmâ âi kalam ki tuhum hâhiwin nâŋgâmai. Yamâ himbim am-boŋaŋe haonmâ ârândâŋ sot yiŋgimap. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuâk Anitâŋe haonmâ ârândâŋ tânyongom gamap.

²⁷ Yawu gârâmâ yeŋahât girawu mannom sâm yakât ki nâŋgâm kiwiliŋ otnomai.

28 Yeŋe iri sikum me sâŋgum lawa lawa yan biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe hikunjetâ dondâ bâlewuap. Yakât topŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet.

29 Hahop ekmain. Hahop yamâ titi pan pan pilâmu ekmunŋe âilonŋo lonŋo otmap. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ, kutŋe Solomon sâŋ, yâkŋe hâk katipŋe kulem melem mânunjakmâ manop. Yaŋe hahop suriŋe sekŋe âlepŋe tetemap yakât dopŋe gurâ ki miop.

30 Yâhâ hahop suriŋe ekmunŋe âilonŋo otmap. Yawu gârâmâ ikŋahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririnŋ sâŋ kinmap. Anitâŋe nâŋgâopgât yawu kinmap. Yiwerenŋeâmâ tetem âilonŋo kinbuap. Yâhâ pek sâwuap yanâmâ hânân ge tâtuk sâwuap. Yenâmâ hahopgât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyenŋe yuwu ki nâŋgânomai. “Anitâŋe pâlâmŋe otmâ ki tihitnenŋe otmap.” Yawu ki nâŋgâm mannomai.

31 Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Bulâŋanâk Anitâŋe haonŋmâ ârândânŋ tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai.

32 Yawu gârâmâ lok nombotŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâmaiŋe sâŋgum me iri sikum me senŋe âlâlâ yakât nâŋgâŋetâ yahatmap. Yawu otŋetâ ki ârândânŋ otmap. Yakât otmâ otmaiân yeŋe ki torokatnomai.

33 Yeŋe yuwu nâŋgânomai. “Bulâŋanâk Anitâŋe haonŋmâ ârândânŋ tihitnenŋe otmap.” Yawu nâŋgânomai. Otmu lohimbî nombotŋe Anitâhâlen biwiyenŋe kepeinŋet sâŋ yâkât den ekyongonŋetâ nâŋgânomai. Yawu otmâ manŋetâ himbim awonŋnenŋe topyeŋe nâŋgâmapŋe dopyenŋan yinŋimu ki umburuk mannomai.

34 Yeje umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiuwawân “Girawu otnom me wuân teteningiwe sâm oap?” Yawu nâŋgâm ki biwi yâhâp otmâ nâŋgâm kiwilinomai. Senŋe âlâlâ hândâhân tetewuap yamâ hândâhângât pat. Otmu âun teteap yuâmâ âungât pat. Yawu gârâmâ torokatmâ manmâ yâhânomân hâmenenŋe kinbuap me bia yamâ himbim awoŋnenŋe iŋjak nâŋgâmap. Yakât ki gorâningimu nenŋe biwi yâhâp otmâ nâŋgâm ketet manmâ yâhânom.” Yesuŋe yawu sâop.

7

Bukulipnenŋe ki sâm hâreyiŋginom. (Luka 6:37-38,41-42)

1 Yesuŋe den âlâ torokatmâ yuwu sâm eky-ongop. “Anitâŋe yeŋgât den sâm hâreyiŋgiuwap. Yakât otmâ yeŋe lohimbi yeŋgât den ki sâm hâreyiŋginomai. Yâhâ yeŋe buku nombotŋe sâm hâreyiŋginomai yamâ yeŋe otnomai yakât dopŋeâk Anitâŋe yen sâm hâreyiŋgimu matŋe menomai.

2 Yâhâ yeŋe senŋe âlâlâ yu me ya otyiŋginomai. Dop ya tâŋ tâŋâk Anitâŋe yen gurâ mem purik katyiŋgiuwap.

3 Yakât topŋe nâŋgâŋetgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Gâŋe bukukahât senŋan wahap tipŋe tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap tipŋe pato tap ya ki eŋakmâ nanŋanŋimâk bukukahât yuwu mon sâuwat.

4 “Buku. Sengan wahap ya hâluhum pangihiwe.” Gâ yawu mon sâuwat otmuâmâ lok perâkŋe.

5 Gike sengan wahap pato tap ya hâluhum pilakmâ yanâmâ bukukahât senŋan wahap tatbuap

ya hâluhum pilâwanjiuwat. Wongât? Yuwuhât. Gâne gike orotmemehe bâlene yakât nângârâ tânjât otmap. Yawu gârâmâ bukuhanje otmu kingon otmap ya ekdâ dondâ bâlemap. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândân otbuap.” Yawu sâop.

⁶ Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenne sotnenne sâsâne ya um yan buku ondop yengât soso ya wanmunne nembuapgât dop ki tap. Yamâ wongât? Nenne um wanmunne nembuap yanak purik pilâm nen ningiwuap. Yâhâ âlâen hâum sâwe. Bau hulin hâkne ki kilikmain. Hâkne ki kilikmaingât otmâ hâknenne kukne ki nângâmap. Gârâmâ mem lohotne tuhune sâm sot um wan nom yamâ purik sâm ningiwuap. Yakât topneâmâ yuwu. Nenne Anitâhât pat kukne ya lok ihilâk ki katyinjnom.” Yesune yawu sâop.

*Tihit Amboŋe yamâ Anitâ
(Luka 11:9-13)*

⁷ Yesune yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe wuân me wuângât nângâm Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim ulitgunetâ âlepne nângâyinjwiuap.

⁸ Otmu âlâen hâum sâwe. Yeŋe buku âlâhât emelan yâhâne sâm, “Wâe tat me?” sânetâ nângâyinjimu emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopneâk Anitâ ulitgunetâ nângâyinjwiuap. Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim ulitgumai yamâ âlepne nângâyinjwiuap. Otmu pân guin otmai yamâ âlepne ikŋak mâmâne otyingimu biwiyenŋe sânduk sâwuap. Otmu yâkâlen torokatne sâm otnomai ya gurâ âlepne meyekbuawâk.

⁹⁻¹⁰ Otmu den âlâen hâum sâmune nângânet. Yeŋgâlen gâtne âlâ me âlâhât nanŋe po wanjimu

âwâŋe ulitgumu yan âwâŋaŋe ki neneŋe ya waŋbuapgât dop ki tap.

¹¹ Otmu yen nombotŋaŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâm heŋgeŋgumaiŋe nan baralipyene yawu otyiŋgimai. Anitâ awoŋnenŋe himbimân tatmapŋe nen ikŋiâk ikŋiâk topnenŋe ekmâ nâŋgâmap. Yakât otmâ yeŋe otyiŋgimai ya wangim lok âlâ me âlâŋe yu me yakât ulitgumetâ ya gurâ tâŋ tâŋâk yiŋgimap.

¹² Den ekyongoan yukât emelâk Mose otmu poropete yaŋe Anitâhât den kâsikum yiŋgiminiwi. Yakât topŋe yuwu tap. Bukulipyenâŋe tânyongonjetgât nâŋgâmai yeŋe gurâ nâŋgâmai dop yawuâk tânyongonomai.” Yesuŋe den yawu sâm ekyongop.

Mâtâp yâhâp
(Luka 13:24)

¹³ Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. Hiliwaho hiliwaho kapi yakât mâtâp yamâ pen penâk kinmap. Lok dondâŋe yan arimai.

¹⁴ Yâhâ manman kârikŋahât kapi yakât mâtâp yamâ gâwik gâwikŋe otmu bârâŋ bârâŋ, yanâmâ lok sambeŋe ki arimai. Lok konok konokŋe arimai. Yenâmâ manman kârikŋahât mâtâp ya ekmâ nâŋgâm watmâ arinomial.

Nak topŋe topŋe
(Luka 6:43-44)

¹⁵ Otmu âlâ sâmune nâŋgâŋet. Poropete lok nombotŋaŋe eŋgatyenâŋak otmâ den imbiâk sâm ekyongomai. Yaŋeâmâ lohimbiŋe nenekmâ topnenŋe nâŋgâmai sâm moroakmâ orotmemeyene bâleŋe kurihim mansai. Topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok yamâ orotmeme yawuya otmâ

lok hilipyongone sâm otmai. Yakât lok yawuya yengât topyeŋe ekmâ nângâm galemyeŋe tiŋâk otmâ heŋgeŋunomai.

16-18 Yâhâ yeŋe topyeŋe nângâŋetgât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Nak esenŋe omoŋ omoŋ pilâmap yanâmâ bonŋe bâleŋe ki kinmap. Yâhâ nak esenŋe gimbanŋumap yanâmâ bulâŋe âlepŋe âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatŋe manam ki otmap. Otmu manamŋe kiat ki otmap. Otmu giŋ gârârâŋ yaŋe ham ki otmap. Otmu hamŋe giŋ gârârâŋ ki otmap. Yamâ topyeŋe ikŋiâk ikŋiâk.

19 Yawuhât nak âlâ bonŋe bâleŋe yamâ kârâm pilâmunŋe mum haraŋ haraŋ otmu kâlâwân umunŋe semap.

20 Yeŋe den yu nângâm heŋgeŋgum poropete lok perâkŋe eŋgatyenâŋak otmâ imbiâk sâmai ya yekmâ topyeŋe nângâm heŋgeŋgunomai. Yawu.

Lohimbi perâk
(Luka 13:25-27)

21 Yakât torokatmâ sâwe. Lohimbi dondâŋe mepaenekmâ nohonmâ manmai ya kerekŋe himbimgât pat ya ki otnomai. Himbim awoŋnahât tem lâum manmaiŋeâmâ himbimân yâhânomai.

22 Yâhâ lok dondâŋe sâp pato tâlâhuwuawân yan yuwu mon sâm buiakmâ eknohonomai. “Kutdâ, gâ nângâ. Nenŋe denge sâm haŋ pilâmunŋe ar-iop. Otmu gâhât âi tuhum weke bâleŋeŋe lok mângâeyehop ya watyŋgimunŋe gaiakmâ ariwi. Gâŋeâmâ mâmâŋe otningirâ kulem topŋe topŋe mewin.” Yawu sâm buiaknomai.

23 Yawu sâŋetâ nâŋe matŋe yuwu sâm purik pilâyŋgiwom. “Nâ yeŋe den yai ya nângâmune

ki teteap, pâpguan. Yeŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe ki kepeim manbi gârâmâ nâhât komot bulâŋe ki otmâ mansai. Yeŋe orotmeme kiŋgoŋ maŋgoŋ manminiwi yakât keterakŋetgât naŋgan,” sâwom.

*Lok nâŋgân nâŋgânŋe orop otmu lok kopa
(Luka 6:47-49)*

²⁴ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen gaŋetâ den ekyongomune nâŋgâm heŋgeŋgum lâumaiŋe dop yuwu mansai. Lok nâŋgân nâŋgânŋe orop yaŋeâmâ emet tuhune sâm hân kendâm saran kâkâlep yaŋe kânâŋgâm emet tuhuŋetâ tiŋ tiŋ kinbuap.

²⁵ Yawu gârâmâ to mososoŋ mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya ŋiwiŋ ŋiwiŋ sâm ki putuk sâwuap. Yenâmâ dop yawuya.

²⁶ Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betbaŋgim manmai, lok ya yeŋgât topyeŋeâmâ yuwu. Lok kopa nombotŋaŋe emetyeŋe tuhune sâm hân kendâm saran kakŋeâk kânâŋgânomai.

²⁷ Yawu tuhuŋetâ emet ya sarane kandi kinbuap. Yakât otmâ mososoŋ mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâm ge imbuap. Yawu.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe Anitâhât sâtgât sâop.

²⁸⁻²⁹ Yesuŋe Anitâhât sâtgât den ya topŋambâek sâm tetem ekyongop. Ekyongomu nâŋgâŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâwi. “Anitâhât sâtgât topŋambâek yap yuŋe Mosehât girem kâsikum ningimai ya kerek yeŋgât dop ki oap. Yuâmâ âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

8

Lok âlâ hâk bâle tetewangimu manop ya Yesuŋe heŋgeŋguop.

(Mareko 1:40-44 Luka 5:12-14)

¹ Yesuŋe den ya sâŋ pesuk pilâm pumŋehembâ gemu lohimbi dondâŋe watmâ ariwi.

² Otmu sâp yan lok âlâ hâk bâle tetewangimu manopŋe Yesu ekmâ yan gotŋan bam yuwu sâŋ ekuop. “Lok pato, gâŋe sârâ kundat topŋe topŋe biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâŋetâ nanŋan. Yawuhât nâŋgânihirâ hâk bâle yuŋe pesuk sânihiâkgât nanŋan.” Yawu sâŋ âikuop.

³ Yawu sâmu walipgum yuwu sâŋ ekuop. “Nâŋgâhiihan. Âlepŋe, walipgohomune hâk bâle biatgihiâk.” Yawu sâŋ walipgumu yanâk biatbangimu âlepŋe olop.

⁴ Yawu otmu Yesuŋe yuwu sâŋ ekum hâŋgânguop. “Gâmâ otgihian yukât den pat bukulipge nombotŋe ki sâŋ tetem ekyongowuat. Hotom umai yeŋgâlenâk arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Moseŋe hotom u uhât girem den kulemguop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom undâ gekmâ yuwu sânomai. “O, lok hâk bâle tetewangiop ya emelâk biatbangiap. Girawu otmâ yawu oap?” Yawu sâŋâmâ yakât topŋe nâŋgânomai.” Yawu sâŋ hâŋgângumu ariop.

Yesuŋe hoŋ bawa âlâ heŋgeŋguop.

(Luka 7:1-10)

⁵ Yesuŋe yapâ pilâyekmâ gem ari ikŋe kapi tipŋe Kapanaum yan yâhâmu Roma tembe lâu yeŋgât kunyeŋe âlâŋe yâkâlen ari yuwu sâŋ ekuop.

6 “Lok pato, nâhât honj bawa âlâ mesek sâtnjan kinsap.

7 Sâmu sâop. “Âlepņe ari henņenguwom.”

8 Sâmu sâop. “Lok pato, nâ lok âlepņe bia. Yakât gâņe nâhât emelan ariwuatgât ki nanņan. Yuânâk tatmâ denâk sârâ honj bawane ya âlepņe otbuapgât nanņan.

9 Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwangim yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonņe nâ gurâ buku nombotņe yeņgât kunyeņe sâm nihimu manman. Yakât otmâ nâņe tembe lâulipne âlâ me âlâ yuken me yaken ariņet sâmune âlepņe nâhât tem lâunihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhuņet sâm âi yingiman ya gurâ âilonņo tuhumai. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepņe otbuapgât nanņan.” Yawu sâop.

10 Den yawu sâmu Yesuņe nâņgâmu ewe membe olop. Nâņgâmu ewe membe otmu Isirae lohimbî betņan sâwi ya yuwu sâm ekyongop. “Wâtne pato tatnihiap yakât nâņgâm Roma lok yuņe biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu nanņan. Isirae yeņgâlen gâtņe âlâ me âlâņe lok yuņe oap yuwu âlâ ki otņetâ yekman. Lok yuņe nâhâlen biwiņaņe kepeim den yap yu ekmune âilonņo oap.

11 Yakât otmâ yuwu sâmune nâņgâņet. Hâmbâi lok topņe topņe, emetsenņe ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ taka himbimân yâhâ tâmbâlipyņe Awaraham, Isaka otmu Yakop yâk orop hâk sânduhân tatmâ heronj maronj manņetâ Anitâņe tihityeņe otbuap.

12 Yawu gârâmâ emelâk Anitâņe yeņgât sâm pat kuyingiop ya lok ondop mem yingimu yeņeâmâ

hâmbâi belângen ari hem nâpumñan kionmâ hâhiwin bâlenje nângâm hu halak tuhunomai.” Yawu sâmb ekyongop.

¹³ Benje tembe lâu ya yuwu sâmb ekuop. “Gâñe biwihe nâhâlen katsat yakât bulâñe emetgan ari tetemu ekbuat.” Yawu sâmbu ba ariop. Sâp yanâk yâkât honj bawa mesek kuop ya hâkñe sâmbuk sâmbu âlepñe olop.

Yesuñe Petoro hewunñe mem henjenguo.
(Mareko 1:29-34 Luka 4:38-41)

¹⁴ Ya pesuk sâmbu yapâ ari Petoro hewunñe mesek pato kumu hâkñe kâlâp otmu talop. Yakât Yesu ekuñetâ emelan yâhâop.

¹⁵ Yâhâ wâimu kundatñe biatmu hâkñe sâmbuk sâop. Yawu otmâ sot um yingimu newi. Um yingimu nem tatñetâ yan emetsâpñe olop.

¹⁶ Emetsâpñe otmu sombemân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipñe weke bâlenjañe mângâeyehop ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otñetâ Yesuñe sâmbu weke bâlenjañe ya yengâlebâ gaiakmâ ariwi. Yâhâ kundat otbi ya gurâ yawuâk yâkâlen dâiyekmâ arinjetâ henjemyongop.

¹⁷ Yawu olop yamâ emet inânñan poropete âlâ, kutñe Yesaia sâmb, yâkñe den kulemguo ya yan bonje Yesuhâlen teteop. Yamâ yuwu.

“Mesek otmu hâhiwin topñe topñe teteningiop yamâ yâkñe mâmâñe otningimu tisi mesek biatningiop.”

Den yakât bulâñe teteâkgât Yesuñe lohimbi kinjitñe orowâk mem henjemyongop.

Lok yâhâp Yesu watde sâmb olowot.
(Luka 9:57-60)

18 Mem hengemyongomu lohimbi dondâne mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otjetâ kapi ya pilâm âlâengen arine sâam yakât hon bawalipne ekyongomu wanga mem dengân hâtikgum ariwi.

19 Yawu otjetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi âlâne yuwu sâam ekuop. “Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk.”

20 Sâamu sâop. “Nine topne hâum pâpkuatgât yuwu sâamune nângârâ keterahâk. Songoâmâ nak duwiŋan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakŋan kerem tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâne hângânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmâmâ girawu otnom?” Yawu sâop.

21 Yawu sâamu yanâk lok âlâ yâkâlen ba yuwu sâam ekuop. “Lok pato, nâ awoŋne bâleap yakât gâ nângânihirâ ari kurihiwe. Kurihim âwurem takamune orowâk arinom.” Yawu sâop.

22 Sâamu sâop. “Yawu ki tap. Lohimbi nombotne pâlâmne biwi manmâ Anitâhât den ki lâum manmai yaŋe kurihiŋet. Yâhâ gâmâ yiwerene nâ orowâk arirehât nanŋan.” Yawu sâop.

Yesuŋe siru kuwangimu nâŋ nâŋ sâop.

(Mareko 4:36-41 Luka 8:22-25)

23 Den yawu sâam tiŋ pilâm yahatmâ hon bawalipne meyekmu orowâk ariwi.

24 Arim tatjetâ dengân tânâmŋan siru pato pilâmu to dondâ bâleop.

25 Yawu otmu wanga kâlehen to gemu guhulakbe sâam olop. Guhulakbe sâam olop yan Yesu wanga hâmeŋan aman pâlâmne iop. Aman im tatmu hon bawalipŋane mândem yuwu sâam ekuwi. “Pato,

toŋe harannongomap. Yakât yahatmâ tânnongo,” sâŋ mândewi.

²⁶ Mâdenjetâ sâop. “Wongât yen kiŋgityeŋahât oai? Anitâŋe haonmâ ârândâŋ tihitnenŋe otmap yakât topŋe yen ki nanŋai me? Wongât biwi yâhâp oai? Nâŋe yeŋgât galem tatman yakât yu ya otŋetâ tânyongowomgât dop ki tap” yawu mon nanŋai?” Yawu sâŋ yahatmâ siru ya kuwaŋgimu to yaŋe nâŋ nâŋ sâop.

²⁷ Nâŋ nâŋ sâmu ekŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâwi. “Bâe, lok yukât topŋe girawu? Siru kuwaŋgimu denŋe lâum sânduk sâmu to yaŋe nâŋ nâŋ yap.” Yawu sâwi.

Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ bau yeŋgâlen ariwi.

(Mareko 5:1-17 Luka 8:26-37)

²⁸ To nâŋ nâŋ sâmu denŋân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutŋe Gerasene sâŋ, yan ariwi. Yan ari waŋgaembâ lâum kionmâ arinjetâ lok yâhâp sumângembâ takamutâ eŋakbi. Yâhâ ya yetgât topyetŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleŋeŋe mâŋgâeyelekmu sâp kâlep manmâ gaminiowot. Lohimbi dondâŋe mâtâp tete yelekâmâ kiŋgityeŋahât otmâ ge tiok taok otmâ mâtâp âlâengembâ ba ariminiwi. Topyetŋe yawu.

²⁹ Yesu orop eŋakbiân weke bâleŋe mâŋgâeyelekbiŋe yuwu sâŋ ekuwi. “Gâ Anitâhât nanŋe mansat. Gârâmâ gâŋe hâhiwin umatŋe ningiwuat yakât sâp ki tâlâhuap. Yakât gâŋe girawu otningiwe sâŋ takat?” Yawu sâwi.

³⁰ Yâhâ ya hâlâŋmâ bau kiŋgitŋe orowâkŋe tomot tuhumi kinbi.

³¹ Tomot tuhum kinjetâ yekmâ yuwu sâam Yesu ekuwi. “Gâne watnenekbe sâam oat otmâmâ âlepne watnenekdâ bau enda yengâlen ari karaknom.” Yawu sâwi.

³² Sânetâ sâop. “Âlepne nanjai yawuâk otrjet.” Yawu sâamu yâk yetgâlebâ gaiakmâ bau ya yengâlen ge karakbi. Yawu otrjetâ bau yanje sururuk sâam ba hem patoembâ tâwoŋ sâam dengânân kionjetâ haranyongop.

³³ Haranyongomu yan bau galempongom manbiŋe ekmâ sururuk sâam ari kapi ya ambolipne ekyongowi.

³⁴ Ekyongonetâ nângâm kuk otmâ Yesune pilâyekmâ âlâengen ariâkgât nângâm kapiyenjambâ toho yakât ekuwi. Yawu.

9

*Yesune lok parene yâkât tosa pilâwanjiop.
(Mareko 2:1-12 Luka 5:17-26)*

¹ Yawu nângâm ekujetâ Yesune hoŋ bawalipne meyekmu kapi ya pilâm wanjaen yâhâm âwurem ikne kapi, kutne Kapanaum, yan ariwi.

² Ari kinjetâ yapâ lok parene âlâ mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum arinetâ Yesune biwinahât topne ekmâ nângâm lok parene ya yuwu sâam ekuop. “Anitâne tosahe yiwerene pilâhihiap.” Yawu sâop.

³ Yawu sâamu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotŋane den sâop ya nângânetâ bâlemu yuwu sâwi. “Anitâ ikŋak konok tosanenŋe âlepne pilâningimap. Lok yunjeâmâ Anitâ mem ge katmâ

wangiwe sâm oap. Yawu otmu ki ârândânj oap.”
 Yawu sâm Yesuhât nângânetâ bâleop.

⁴ Nângânetâ bâlemu biwiyenahât topne ekmâ yan yuwu sâm ekyongop. “Yeje nâ nekjetâ lok bâleje otmu yan biwiyenaje yawu nanjai. Ya nângâmune ki ârândânj oap. Yakât yuwu sâmune nângânet.

⁵ Wuân âi tuhumune ekjetâ dopjan otbuap? Yuwu mon sâm ekuwom. “Nâje tosahe pilâhian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom.

⁶ Yakât nine topne yuwu sâmune nângânet. Nâ Anitâje hângânnohomu gewangât tosayeje pilâyinjim mansan. Anitâje âi sâm nihiop yukât topne ekmâ nângânetgât oan.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongom topne ekmâ keterakjetgât lok pareje ya yuwu sâm ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu senyenânâk yahatmâ geretje lâuakmâ ariop.

⁸ Arimu lohimbi nombotjaje Yesuje Anitâhât wâtjan kinmâ âi miop ya ekjetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmuâmâ “Lok yu ki orotje oap.” Yawu sâwi. Yawu sâm yan Anitâ mepaewi.

*Yesuje lok tosayeje orop dâiyekbe sâm giop.
 (Mareko 2:13-17 Luka 5:27-32)*

⁹ Yesuje yapâ arimâmâ lohimbi yengâlen take-sihât tewetsenje meyingiminiwan nâhâlen tohop. Nâmâ Mataio. Yan tatmune yâkne nekmâ yuwu sâm eknohop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanjan.” Yawu sâm eknohomu nâje yanâk yahatmune orowâk ariwit.

10 Ari nâhât emelan yâhâ sot nende sâm otmâ sâmune kâlehen yâhâwit. Yawu otmutņe hoņ bawalipņe kerehâkņe net watnelekmâ gaņetâ orowâk kâlehen yâhâwin. Tatmunņe sâp yanâk bukulipņe otmu lok nombotņe ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi yâkņe nengâlen gaņetâ orowâk menduhuakmâ sot newin.

11 Nem tatmunņe Parisaio lok nombotņe nen aposolo nenekņetâ ki ârândâņ otmu âinongowi. “Wongât Yesuņe lok bâleņe yen orop menduhuakmâ lau konok niai?” Yawu sâm âinongowi.

12-13 Yawu sâm âinongoņetâ Yesuņe den ya nâņgâm yuwu sâm matņe ekyongop. “Anņoân topņe katmâ Anitâņe sâmu lok âlâņe kulemguop yamâ topņe yuwu. “Yeņe orotmemeyeņe bâleņe me tosayeņahât otmâ hotom ya uņetâ nâņgâwan. Yamâ âlepņe oap. Yaņe yu ya âlâ ki oap. Otmu yamâ wahap tâņât. Gârâmâ yeņe biwiyeņe konohâk otnomai yamâ ârândâņ otbuap.” Yawu sâop. Den topņe yawu tap. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâņgâņet. Lok mesekyeņe bianęe dokta yeņgâlen ki arimai. Lok kundatyeņe orop me hâhiwin teteyiņgimapņeâmâ dokta yeņgâlen arimai. Yakât topņe yuwu sâmune nâņgâņetâ keterahâk. Yeņgâlen gâtņe nombotņe yuwu sâmai. “Nen lok âlepņe, orotmeme âilonņo lonņo otmâ mansain.” Yawu sâmai. Yawu gârâmâ lok yawuya yeņgât sâm ki gewan. Gârâmâ nâmâ yeņe lok bâleņe sâm betyongoņetâ manmai yawuyeņe Anitâhâlen biwiyeņe katņetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât honj bawalipņe sâp sâsâņan sot barak ki manminiwi. orotmeme âiņe yaņe dop konohâk ki oawot.

(Mareko 2:18-22 Luka 5:33-39)

¹⁴ Yawu sâmu Yoane Baptis orop manbiņe ga yuwu sâm Yesu âikuwi. “Nen Anitâņe nâņgâningimu âlepņe olâkgât sâp sâsâņan sot barak manmain. Otmu Parisaio lok yawuâk otmai. Yâhâ gâhât honj bawalipgaņeâmâ sot kutakamai?” Yawu sâwi.

¹⁵ Sâņetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmune nâņgâņet. Lok patoņe imbi miakbe sâm bukulipņe meyekmu orowâk menduhuakmâ sot um nem heroņe otnomai. Sot um nem heroņe otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyenâņe taka bukuyeņe kuņetâ mumbuap yanâmâ eņgat hako nâņgâm sot barak mannomai. Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Yiwerenêâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ tep âlep nâņgâmai. Yâhâ hâmbâi mâne nâ nohoņetâ mumbom. Sâp yan eņgat hako nâņgânomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâm kinmâ orotmeme embâņân aņgoân otmâ manmâ gawi ya otmu ikņe orotmeme âiņe kâsikum yiņgiop yaņe ki lâuahowot. Yakât yâhâp yâhâp ya menduhum lâunomaihât dop ki olop. Yakât topoņe nâņgâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenņe sot me salup me âlâlâ hâpu golâenâk mânunmâ titâkgum umunņe sem heņgenņgumap. Yâhâ nenņe hâpu tekaņan mânunmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekaņe ya sem huhumu sot yamâ golâ kinmap.” Yawu sâop.

¹⁷ Otmu âlâen yuwu hâum sâop. “Otmu imbi âlâņe lepa dorokum tâk masipguwuap.

Masipgum katmu sâp kâlep tatmâ hânġiġe otbuap. Otmu yakât kakġan tâk âiġe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senġe âlâlâ mem mânunġbuawân yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. Yakât otmuâmâ tâk âiġaġak menduhum lowaimain. Lowaim iri osom senġe âlâlâ umatġe mânunġnomân yamâ dâimu ġirik ġirik sâm ki tok sâwuap. Yâhâ hânġiġe otmu âiġe menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotġe.” Yawu sâop.

Imbi âlâ mesek umatġe tetewaġġioġe Yesuhât sâġgum walipġum âlepġe olop.

(Mareko 5:22-43 Luka 8:41-56)

¹⁸ Yesuġe den yawu sâm ekyongom kinmu yanâk Yura nengât patonenġe âlâġe ga yuwu sâm ekuop. “Baratne yiwerenġeâk pârâk sân sânâk bâleap. Yakât ġâġe mem yahatbuatġât nanġan.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâmu Yesuġe yahatmâ nen hoġ bawalipġe menenekmu ariwin. Arimunġe imbi âlâ watnenehop yâkât topġeâmâ yuwu.

²⁰ Imbilipnenġe emetsenġe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenġe ekmâ yâhâmu yambu kâiân yâhâp pesuk sâop.

²¹ Yâhâ imbi yaġe Yesuhât betġan watmâ ari biwiġaġe yuwu nânġâop. “O nâ Yesu tetekġan mem wâiwom yamâ ki orotġe. Anġulakmangât ki wâiwom. In sâġgumġeâk walipġum âlepġe otbe.” Yawu nânġâop.

²² Yawu nânġâm watmâ arimu Yesuġe sâġgum bârârâhâk kâlep mânunġahop. Yan ari sâġgum potonġan in walipġumu enġatġe kakġambâ olelem

ekmâ yuwu sâop. “Wa, toune, gâŋe yiwerene biwihanje nâhâlen kepeiat. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâhihimu hepge saŋ yap.” Yawu sâmu ekuop. Yawu sâmu yanâk âlepŋe olop.

²³ Nenne yapâ gem ari lok galemŋahât baratŋe bâleop yâkât emet ya hâumâk otmâ ariwin. Arimunŋe emet yakât kâlehen lohimbi dondâŋe kahân tatmâ isem we bâle pato nâŋgâwi.

²⁴ Yawu otmâ isem tatŋetâ yuwu sâmu ekyongop. “O, baratyetŋe yuâmâ ki bâleap. In aman pâlâmŋe iap. Yakât yen yahatmâ yaehen kionŋet.” Yawu sâmu ekyongop. Yawu sâmu ekyongomu nâŋgâŋetâ nahat otmu girinŋangiwi.

²⁵ Girinŋangiŋetâ sennan geŋetâ hâŋgânyongomu yaehen gewi. Geŋetâ mumuŋambâ mem yahalop.

²⁶ Otmu kulem miop yakât den pat ya sâmu haok tuhunŋetâ kapi gotŋe tete ya ambolipŋane den pat ya nâŋgâwi.

Lok yâhâp senyetŋe suk sâmu ehowot.

²⁷ Yesuŋe kapi ya pilâm arimu lok yâhâp senyetŋe bok sâsâŋe yaŋe kulem miop yakât den pat nâŋgâm betŋan ari yuwu sâmu ekuowot. “Wâe, Dawitihât sen. Netgât tepge nâŋgâ. Gâŋe âlepŋe tânotgowuatgât dop tap me bia?” Yawu sâowot.

²⁸ Yawu sâmu âikum yaŋak Yesuhât kâiŋe munŋeâk nâŋgâm watmâ emelan gam yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâop. “Nâŋe sâmune senyetŋe suk sâmu emet galemŋe ekde sâmu nanŋawot, me bia?” Sâmu sâowot. “Oŋ, yawu nanŋait.”

²⁹ Yawu sâmutâ senyetŋan wâim yuwu sâop. “Nâhâlen biwiyetŋane nâŋgâm kepeiawot yakât bulâŋe teteyitgiâk.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâmu senyetŋe suk sâmu emet galemŋe ehowot. Ekmutâ yuwu sâm ekyotgop. “Kulem yetgâlen tetemu eksawot yu ki sâmutâ pen pen sâmu nâŋgânomai.”

³¹ Yawu sâm ekyotgop yamâ iliwetmâ den pat ya sâm tetemutâ pen pen sâm arimu lohimbi dondâŋe nâŋgâwi.

Lok kopa âlâŋe den olop.

³² Yâhâ Yesu pilâm arimutâ yanâk lok âlâ Yesuhâlen mem takawi. Mem taka yuwu sâwi. “Lok yuâmâ weke bâleŋeŋe mâŋgâemu den pâpgum kopa otmâ manmap,” sâwi.

³³ Yawu sâŋetâ weke bâleŋe watmu gaiakmâ arimu laŋe hâreakmu den huhuop. Den huhumu ekmâ kinbiŋe alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nen embâŋâmbâek kulem yuwuya âlâ ki tetemu ekmâ gamain.” Yawu sâwi.

³⁴ Yawu otmuâmâ Parisaio nombotŋeŋe Yesuŋe kulem miop ya ekmâ nâŋgâŋetâ bâlemu yuwu sâwi. “O, yuâmâ weke bâleŋe ya yeŋgât amboyeŋeŋe mâmâŋe otbaŋgiap. Yakât otmâmâ weke bâleŋeŋe den tem lâuwaŋgim gaiakmâ arim kinsai.” Yawu sâwi.

Lok nombotŋe âlâŋe tânnongoŋetgât Anitâ ulitgumunŋe katyehâk.

³⁵ Yesuŋe kapi ya pilâm kapi tipi tapi tatmâ arap ya biwiŋan miti emetŋe tap dopŋan yâhâm gem Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm oap yakât den pat âlepŋe ekyongom manop. Yâhâ lohimbi nombotŋe mesek me hâhiwin topŋe topŋe teteyiŋgiop ya gurâ heŋgemyongop.

³⁶ Hengemyongom yekmâ biwiñaje yuwu nângâop. Lama galemyeñe bianje ihilâk mahilâk manmai yakât dopñeâk lohimbi gurâ amboyeñe bia otmu ihilâk mahilâk manmâ gai. Yawu manñetâ yekmâ tepñe nângâyingiop.

³⁷ Tepñe nângâyingim nen hoñ bawalipñe den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Kalamân sot pato tap. Yâhâ bonñe mem menduhunomaihât lok getek âlâ.

³⁸ Yakât otmâmâ yeñe kalam amboñe, Anitâ, ulitguñetâ âlâkuâk lok katyekbuap. Katyekmu yen orowâk tânahom nep ya tuhunomai.” Yawu sâm eknongop.

10

*Yesuñe hoñ bawalipñe meyekmâ âi sâm yingiop.
(Mareko 3:13-19 Luka 6:12-16)*

¹ Yesuñe nen hoñ bawalipñe kâiân yâhâp menenekmu bamunñe yuwu sâm eknongop. “Weke bâleñaje lohimbi mem mângâeyekbuap yamâ yeñe watyinginomai. Me mesek me hâhiwin topñe topñe teteyingimu hengemyongonomai.” Yawu sâop. Yawu sâm ningim yan mâmâñe otingiop.

² Otmu nen aposolo menenehop nengât kutnenñe yamâ yuwu. Simon yâkât kutñe âlâ Peto sâ, imiñe Anderea, otmu Yeweri nanyâhâtñe, kutyetñe Yakowo yet Yoane.

³ Otmu âlâmâ Pilip, otmu Batolomaio, Toma, otmu âlâmâ nâ Mataio. Nâmâ angoân lok yengâlen takesihât tewetsenñe meminiwan. Otmu âlâ Ali-paio nanñe Yakowo, âlâmâ Taraio.

4 Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtņe topyeņe yuwu. Roma lok ya yeņgât hâkân otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtņe. Otmu bâiņeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân gâtņe. Yâkņeâmâ Yesuhât betņehen kioņop ya.

*Yesuņe hoņ bawalipņe hâņgânyongomu ariwi.
(Mareko 6:7-13 Luka 9:1-5)*

5 Otmu Yesuņe nen hoņ bawalipņe den âlâen hâum yuwu sâm eknongom hâņgânnongop. “Lama ya yeņgât galem ki otņetâ yanâmâ hiliwahomai. Dop yawuâk Isirae lohimbi nombotņe yu hiliwahone sâm oai yakât yâk yeņgâlen tâņ tâņâk ari tânyongonomai.

6 Tânyongom Anitâņe tihityeņe otbe sâm oap yakât den pat ekyongonomai.

7 Yawu gârâmâ yeņe aņgoân Samaria otmu pâku lohimbi yeņgâlen ari nep ki tuhunomai. Isirae ambolipņe nenņanâk yâhâm gem nep tuhunomai.” Yawu sâop.

8 Yawu sâm yan nep denņe yuwu sâm ningiop. “Lohimbi munomai yawuya sâņetâ mumuņambâ yahatnomai. Me nombotņe kundat otmâ mansai ya mem heņgemyongonomai. Me hâk bâle otmâ mansai ya gurâ mem heņgemyongonomai. Me weke bâleņe mâņgâeyekmâ mansai. Yawuya watyięginomai. Yawu otyięginomai yakât hâmeņe mene sâm ki nâņgânomai. Ninak mâmâņe otyięginomai yakât hâmeņe ki meman yakât yengu yawuâk hâmeņe ki menomai.

9-10 Yâhâ âi topņe katne sâm bôt barak arinomai. Howan ki mem tinanņunomai. Me hâk katipņe me pet ya hourâ hourâ gurâ ki miakmâ arinomai. Me

kâi katipņe katmâ yakât kakņan âlâ ki menomai. Hâkyeņan tatbuap yawuâhâk. Me itâkat ki golenomai. Me natik ki miakmâ arinomai me tewet-senņe hakyeņan ki tatbuap. Lok âlâ me âlâņe nep tuhunomai yakât hâmeņe sâm yingņetâ meņetâ ârândâņ otbuap. Yakât otmâ inâk arinomai.

¹¹ Otmu aņgoân hâņgânyongomune arinomai yan kapi ambolipņeņe yuwu mon sânomai. “Wongât takai yakât topņe sâņetâ nâņgâne.” Yawu sâm âiyongonjetâmâ yeņe âlepņe topņe ekyongonomai. Topņe ekyongonjetâ lok âlâ me âlâņe emelan dâim yâhâ katyekņetâ yanâk tatnomai.

¹² Dâim yâhâ katyekņetâ yanâmâ yuwu sânomai. “Anitâņe tihityeņe otmu yâkât wâtņan kinmâ yâhâm heroņe kakņan mannomai.” Yawu sânomai.

¹³ Otmâ yâkņe yekmâ heroņe nâņgâyingim denyeņe nâņgâne sânomai yamâ âlepņe yâk yeņgâlen bulâņe tetewuap. Yâhâ nombotņeņeâmâ denyeņe nâņgâņetâ gemu betyinginomai. Yawu otyingņetâ yengu yawuâk betyingim arinomai.

¹⁴ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nâņgâņetâ gemu bet pilânomai. Nâņgâņetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâņe matņe umatņeâk yingiwuap. Yakât otmuâmâ yeņe kâiyeņan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meņetâ gewuap. Ya gemu betyingim pilâyekmâ arinomai. Ariņetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâņgânomai.

¹⁵ Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Sâp patoen Anitâņe Sotom otmu Gomora kapi ambolipņeņe orotmemeyeņe bâleņe otminiwi yakât matņe yingimu menomai. Gârâmâ yeņe kapi âlâen ariņetâ betyinginomai. Yamâ ya yeņgât tosa ya

tatyin̄giwuap. Yakât mat̄je Anitâje hâmbâi umat̄je dondâ yin̄giwuap.” Yawu sâ̄m eknongop.

Umat̄je âlâlâ teteningimu yan ki lohot̄je otmâ mannom.

(Mareko 13:9-13 Luka 21:12-17)

¹⁶ Otmu Yesūje nen topnen̄je nan̄gan̄ginehât den âlâen hâum yuwu sâ̄m eknongop. “Lama yamâ pâlâm̄je kinmai. Yâhâ sosōjeâmâ sât̄je bâlēje tatmai. Yawu gârâmâ lama yāje dâiakmâ arinomai yamâ sosōje yin̄gim neyekbuap. Dop yawuâk nâ̄je hân̄gânyongomune sât̄je met̄je kâlehen arinomai. Arinomai yan kin̄gityen̄jahât otmâ biwi yâhâp ki otnomai. Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Son̄go âlâ kut̄je hewam yamâ nân̄gân nân̄gân̄je tapgât ekmâ nân̄gâm galemahomap. Yakât dop̄neâk yengu yawuâk biwiyen̄jāje golâek manmâ sât̄je met̄je ekmâ kewewetmâ galemahom mannomai. Yâhâ nâi kopa yamâ kopa kum den biaek tatmu ekmain. Yenâmâ yakât dop manmâ nep lohot̄jan tuhum mannomai.

¹⁷ Nep tuhum miti emet̄je tap dop̄jan hawam̄gum nep tuhum mannomai. Nep tuhum man̄jetâ kapi ambolip̄jāje kasa otyin̄gim den âiân katyekmâ yongonomai. Yawu otyin̄gin̄jetâmâ biwiyen̄je ki orotok sâwuap.

¹⁸ Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Yēje nâhât den yu lâum man̄jetâ yakât meyekmâ kiapgâlen ari den âiân katyekmâ mem âi pâi tuhuyeknomai.

¹⁹ Mem âi pâi tuhuyeknomai yan “Den mâtâp̄je girawu watmâ sâ̄m ekyongomun̄je nân̄gân̄jetâ keterakyin̄giwuap,” yawu nân̄gâm ki gorâyin̄giwuap.

²⁰ Sâp yanâmâ Awōn̄nen̄jāje ik̄je Wât̄gât mâmân̄jahât Heak hân̄gângumu ge den âlâlâ

nângân nângânyenjan katmu nâhât den pat âlepņe ekyongonomai.

21 Otmu sâp yan umatņe topņe topņe teteyiņgiwuap yakât yuwu sâmune nângâņet. Imi ata yeņahâk ahom hioņaknomai. Yakât otmâ dâiakmâ kiap yeņgâlen ari den âiân karaknomai. Otmu âwâ nan yeņahâk ahom hioņaknomai. Hioņakmâ lok kunņe yeņgâlen ari den âiân karaknomai. Den âiân karakņetâmâ nombotņe mem âlâlâ tuhuyekmâ yongonjetâ munomai.

22 Yakât torokatmâ âlâ sâwe. Yen orop biwinenņe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhunekņetâ hâhiwin nângâman yakât dopņeâk yen gurâ hâhiwin yiņginomai. Hâhiwin yiņgiņetâ yanâmâ hâkyeņe ki ihiwe ihiwe otmu lohotņe otmâ betnihinomai. Yeņe kârihem kinnomai yanâmâ Anitâņe meyekmâ manman kârikņan katyekmu mannomai.

23-25 Yâhâ mitihât kasaņe yen meyekmâ den âiân katyekmâ yongom watyekņetâmâ kapi ya pilâm âlâen arinomai. Yâhâ mem âlâlâ tuhuyekņetâ hâhiwin kakņan mannomai. Hâhiwin kakņan mannomai yakât den âlâ yuwu sâmune nângâņet. Kasalipyenņe taka nimnaomlipyenņe me âwâ mâmâlipyenņe yamâ kapam dop konohâk yongonomai. Yakât nimnaomlipyenņe kapam hewewen yongonomaihât dop ki tap. Yâhâ papatolipyenņe me lok inņe ya gurâ yawuâk dop konohâk tuhuyeknomai. Lok kunņe me hoņ bawalipyenņe ya gurâ yawuâk. Otmu ninahât sâwe. Nâmâ kunyeņe otmune yeņe nâhât den tem lâum hoņ banihim mansai. Gârâmâ

lohimbi nombotņaje nâhât imbiâk yuwu nângâm hilipgumai. Nâhâtņe weke bâleņe yeņgât kunyeņe kutņe Satan, otmâ kutņe âlâ Besewulu yaņe mâmâņe otbaņgimu âi yu mem manmap yawu nângâmai yamâ imbiâk nângâmai. Yeņgât gurâ dop yawuâk nângâm kasa otyiņgim mem âlâlâ tuhuyekmâ mem ge katyeknomai. Yakât otmâ den âlâ yuwu sâmunne nângâņet. Yeņeâmâ Isirae kapi ambolipņe yeņgâlen âi ki tuhumm pesuk pilâņetâek Awoņņe yâhâņe hâņgânohomu gewom. Yâhâ nâhât komolân gâtņe âlâ me âlâņe ki lohotņe otmâ pilânekmâ âlâhâlen ariwuapņe yakât matņe âlepņe menomai.

Nimbilam yâhâp ki otnom.

(Luka 12:2-7)

²⁶ Yawuhât den yu torokatmâ sâwe. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi tetekņan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihiakmai. Ya gurâ tetekņan tetemu eknom.

²⁷ Yakârâmâ yuwu sâmunne nângâņet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den nombotņe nenņiâk tatmâ ekyongoman ya hâmbâi ekyongonjetâ nângânomai. Yâhâ nâņe den halowân sâm ekyongom mansan. Yamâ hâmbâi yeņe lok senyeņan kinmâ ekyongonomai.

Anitâņe tihitnenņe otmap.

²⁸ Ekyongonomai yakât topņe yuwu sâmunne nângâņet. Lok senyeņan kinmâ den ekyongonjetâ nângâņetâ nahat otmu yen nombotņe yongonjetâ munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyene ki hilipgunomai. Lok topnenņe yawu tap. Yakât

otmâ yeŋe ya yeŋgât ki kiŋgityeŋahât otnomai. Yâhâ Anitâhât topŋeâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkŋe konok umut biwiyenŋe hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yeŋe yâkât den konok lâum man-nomai.

²⁹ Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum manmain nen haonmâ ârândân Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Gironŋ gironŋ ekmain yamâ nâi tâŋât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ gironŋ gironŋ âlâ mumbuap yakât topŋe himbim ambonaŋe emet inânŋan nâŋgâmu tap.

³⁰⁻³¹ Yawu gârâmâ nenâmâ gironŋ gironŋ yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ ikŋe kundenŋe towat manmain. Yawu otmâ Anitâŋe topnenŋe kerehâk nanŋap. Somotnenŋe tipi tapi yakât topŋe gurâ nâŋgâmu tawâk. Yâkŋe tihitnenŋe otmap. Yakât nâŋgâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

*Topnenŋe ki kurihiakmâ Yesu betbanŋinom.
(Luka 12:8-9)*

³² Lohimbi âlâ me âlâŋe “Yesuhâlen biwinanŋe kepeim tem lâuwanŋim mansan,” yawu sâm lohimbim ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâŋe himbim awonŋnahât senŋan kinmâ topyeŋe sâm tetemune Anitâŋe manman kârikŋan katyekbuap.

³³ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe topyeŋe kurihiakmâ “Nâ Yesu ki nâŋgâwanŋian,” yawu sânomai otmuâmâ nâku himbim awonŋnahât senŋan kinmâ “Nâ ki nâŋgâyinŋian,” yawu sâwom. Lohimbi yawu otmai yanŋe matŋe umatŋe menomai. Yawu.

*Yesuŋe giop yakât lohimbi hionakmâ mansai.
(Luka 12:51-53 14:26-27)*

³⁴ Otmu âlâ yuwu sâmunne nângâŋet. Yeŋeâmâ nâhât yuwu ki sânomai, “Nâhâit yamâ buku konok otnehât himbimâmbâ giop.” Yawu ki sânomai. Yakât sâmunne nângâŋet. Nâŋe hânân gewan yakât yen hionaknomai.

³⁵ Nanlipyeŋe âwâlipyeŋe betyiŋinomai. Me baralipyeŋe mâmâlipyeŋe betyiŋinomai. Me imbilipyeŋe iranlipyeŋe betyiŋinomai.

³⁶ Yawu otmâ hep torehenlipyeŋe hionakmâ kasa oraŋinomai.

³⁷ Otmu yakât topŋe yuwu sâmunne nângâŋet. Lo-himbi âlâ me âlâŋe biwi nângân nângânŋe âwâŋe mâmâŋe yeŋgâlenâk katmâ kepeiyekmâ nâhât âi yakât nângâmu giap. Me nanŋe baratŋe yeŋgât biwiŋe kepeiyekmâ nâhât âi yakât nângâmu giap. Lok yawu otmai yeŋgât nângâmune ki ârândâŋ otmap. Yakât otmâmâ nâhât pat ki otŋetâ yanâmâ Anitâŋe umatŋe yiŋgimu menomai.

³⁸ Otmu lok âlâ me âlâŋe nâhât den lâum âi tuhuŋetâ bukulipyeŋe nângâm bâleyiŋim hilipyongone sâm otŋetâ yanâmâ, “Bukulipŋe hâhiwin nihimai” sâm hâkyeŋe alitmâ mannomai. Lok yawuya nâhât pat ki otŋetâ yanâmâ Anitâŋe umatŋe yiŋgimu menomai.

³⁹ Otmu lok âlâ me âlâŋe ikŋe manmanŋe âlepŋe yawuâk mem mete tuhum manbuap lok yawuya hâmbâi hiliwahowuap. Otmu lok âlâ me âlâŋe nâhât nângâmu bulâŋe otmu ikŋe manmanŋe ki alitmâ manbuap. Lok yawuya yamâ nâŋe manman kârikŋe waŋmune manmâ yâhâwuap.

*Buku oraŋgim mannom yakât hâmeŋe menom.
(Mareko 9:41)*

⁴⁰ Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbi âlâ me âlâŋe nâ buku otnihimai. Lohimbi yaŋe nâ otnihiaïn sâm yan awoŋne hâŋgânnohomu gewan ya otbaŋgimai. Gârâmâ benŋe nâŋe yawuâk hâŋgânyongomune arinjetâ buku otyiŋginomai. Lohimbi yaŋe yen gurâ otyiŋgiaïn sâm yan nâ otnihinomai.

⁴¹ Otmu yakât âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât hoŋ bawa âlâ ekmâ buku otbaŋginomai. Yawu otnomai yakât matŋe hâmbâi Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâmeŋe waŋbuap dop yawuâk lohimbi ya yiŋgiwuap.

⁴² Yâhâ lohimbi biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe nâ hikunekmâ nâhât den lâum manmai. Yâk yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ pânimâ manŋetâ lok nombotŋe towat yekmâ nâhât hoŋ banihim mansai sâm tânyongonomai, me to osom yiŋginjetâ nenomai yakât hâmeŋe gurâ hâmbâi menomai. Yawu.” Yesuŋe den yawu sâm hoŋ bawalipŋe nen eknongop.

11

*Yesuŋe Yoanehât sâop.
(Luka 7:18-35)*

¹ Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp eknongom pesuk pilâm, yapâ yahatmâ kapi hâlâŋmâ tatmâ arap ya yengâlen ari den kâsikum yiŋgiop.

² Sâp yanâmâ Yoane pâi emetŋan katŋetâ talop. Katŋetâ talowân Yesuŋe kulem topŋe topŋe miop yakât pat ya nâŋgâm biwi yâhâp otmâ yuwu nâŋgâop. “Lok pato kulet sâwaŋgi sâm Anitâŋe

âi nihiop ya tuhum mansan. Lok pato yuâmâ Yesu me âlâhât mambotbom.” Biwiñaje yawu nângâm hoñ bawalipñe nombotñe hângânyongomu, ari yuwu sâm Yesu âikuwi.

³ “Anitâñe lok âlâ hângângumu ge tihitnenñe ot-buap sâmain ya gâ? Me âlâhât mambotnom?”

⁴ Yawu sâm âikuñetâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ ari kulem topñe topñe mian yukât Yoane ekunomai.

⁵ Nâñe senyeñe bok sâsâñe ya walipyongomune senyeñe suk sâmu eksai. Otmu lok pareñe manmai ya heñgemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ heñgemyongomune âlepñe otmâ mansai. Otmu ândâpyeñe bok sâsâñe ya gurâ heñgemyongomune ândâpyeñe pâron sâmu den nañgai. Otmu nombotñe bâlewi ya mu-muñambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekñetâ mansai ya nine den pat âlepñe ekyongomune nângâm biwiyeñe herone otmâ mansai.” Yawu sâm Yoane ekunomai.

⁶ Yakât âlâ sâwe. Yawu otyingim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâñe nâhât nângâm biwi yâhâp ki otmai ya yeñgât nângâmune tepne herone oap.” Yawu sâm ekyongom hângânyongomu âwurewi.

⁷ Hângânyongomu âwurem arinjetâ Yesuñe Yoanehât topñe lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yoane lok ki manmaiângen ari manop ya lohimbiñe ekne sâm yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai.

⁸ Yawu olop ya ekne sâm yakât ariwi me bia? Me lok âlâñe hâk katipñe sekñe âlepñe mânunakmâ manop ya ekne sâm ariwi me? Lok hâk katipñe

sekne âlepne mânujakmaiņeâmâ lok kutdâ yengât emelanâk tatmai. Yâhâ lok ki manmaiângen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâm yaken ariwi?

⁹ Yakât yuwu sâmune nângâņet. Yoaneņe Anitâhât den pat sâm tetem gaop ya nângâne sâm ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropeteliņeņe yâkât den tâmbâlipyene ekyongom manbi ya yengât kunyene pato oap.

¹⁰ Yâkât nângâm emelâk Anitâņe den sâop ya yuwu tap. “Gâņe nine topne sâm tetem ekyongorâ nângâņetgât nine hoņ bawane hâņgâņgumune kulet sâhihim mâtâp meņgihiwuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane.

¹¹⁻¹⁵ Yawu gârâmâ Yoanehât topne nângâņetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâņet. Poropete lok, Mose otmu lok nombotņeņe Anitâņe tihitnenņe otmap yakât den pat ekyongom gawi. Yâhâ den ekyongowi ya yawuâk Yoaneņe potonņe sâm teteop.

Yawu otmâ yeņe biwiyeneņe yuwu mon nângâmai. “Emelâk poropete âlâ, kutņe Elia sâm yâkņe yâhâpņe hohetnenņan tetem manmâ kutdâhât mâtâp mewañgiwuap.” Biwiyeneņe yawu nângâmai yakât bonņe yamâ Yoanehâlen teteap. Yoanehât yawu nângâņetâ keterahâkgât biwiyenân katmâ nângâm mannomai.

Otmu torokatmâ sâwe. Yoaneņe ya topne katmâ mem gaop. Topne katmâ, Anitâņe bulâņanâk tihitnenņe otmap ya ekyongomu nângâm biwiyene herone otmu yakât bonņe mene sâm manmâ gai. Otmu yakât den yuwu sâmune nângâņet. Anitâņe Yoane nep waņmu miop yakât nângâmu ya-

hatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne Yoane wangi-nomaihât dop ki tap. Yoaneņe kulet sânihim âi mem gaop yamâ nine topne ki nâņgâm heņgenġum mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâne nâhât den pat âlepņe yu nâņgâm Anitâhâlen biwi nâņgân nâņgânyeņe katnomai yaņeâmâ Yoane wangino-mai.

Yesuhât den hâkâņ otmâ betbaņgiwi.

¹⁶ Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât keterakyiņgiâkgât den girawu yaen hâum sâmunne nâņgâņetâ keterakbuap. Yuwu mon? Nimnaom titipâņe sombem patoen hârum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomaiņe komot âlâ yuwu mon ekyongonomai.

¹⁷⁻¹⁹ “Nenņe yahatmâ kep tuhum âlâlâ otbin. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmunņe ki tânnongowi.” Yawu otnomai yakât topņe teteâkgât yuwu sâmunne nâņgâņet. Yakât dopņeâk Yoaneņe herone olâkgât nâņgâwi. Yamâ nâņgâwi yawu Yoaneņe ki olop. Yakât otmâ yâkât hâkâņ otmâ sâm ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomaiņe komot âlâ yuwu sâm ekyongonomai. “Âo, nen we bâle nâņgâm otmâ ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan yeņe ki nenekbi. Yakât otmâ nâņgâmunņe bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dopņeâk yeņe otmâ mansai. Gârâmâ yeņe oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkâņ oai. Yakât yuwu sâmunne nâņgâņet. Emelâk Yoaneņe to kârikņe me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâkņe ki neminiop. Yakât yeņe yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ weke bâleņeņe mâmâņe otbaņgimu

yawu otmap.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâņe hângânnohomu ge sot kâle neman. Yakât otmâ yeņe nâhât yuwu mon nâņgâmai. “O, lok yuâmâ sot pato kutakumap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku orañgim gamai.” Nâhât yawu sâmai. Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâņe den sâop ya tiņâk lâum manmai ya yeņgât orotmemeyeņe ekmâ nâņgâņetâ bonņe otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Lohimbi biwi kârik otmâ manbi ya Yesuņe sârekyongop.

(Luka 10:13-15)

²⁰ Emelâk Yesuņe kapi hawamgum kerehâk manmâ kulem topņe topņe memu ekbi. Yakât otmâ orotmemeyeņe bâleņe me kiņgoņ ya ki pilâm metem biwiyeņe Anitâhâlen kepeim manbi. Yakât nâņgâm hemgât pat otbi yakât sârekyongom yuwu sâm ekyongop.

²¹ “Main, Korasin otmu Besaita kapi ambolipņe yen, Yeņgâlen kulem topņe topņe mem gamune ekņetâ tâņât otmâ gamap. Yamâ Tiro Siron kapi ambolipņe kulem yawu ya ekbi mâne orotmemeyeņe bâleņe betbaņgim biwiyeņe Anitâhâlen katbâi.

²² Yawu gârâmâ yeņe manman bâleņe mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyeņe katsai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipņe umatņe menomai ya wangim yeņe umatņe amokņan menomai.

²³ Otmu Kapanaum kapi ambolipņe yeņgât sâwe. Yen gurâ yeņahât nâņgâņetâ yahatmu hâk mepae otmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ emelâk himbimġât pat otmâ mansain.” Yawu sâmai. Ya ki tap.

Yengâlen kulem topne topne mem gamune eknetâ tâjât otmâ gamap. Yakât yuwu sâwe. Sotom kapi ambolipne kulem yawuya ekbi mâne orotmemeyene bâlene ya pilâm biwiyeŋe Anitâhâlen katnetâ matne kâlâpne ki seyebâp.

²⁴ Yawu gârâmâ yeŋe orotmemeyene bâlene ya ki betbangim Anitâhâlen biwiyeŋe katsai. Yakât topne yuwu sâmune nângânet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipne orotmeme bâlene otmâ gawi yakât matne menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmemeyene bâlene torokatmâ mansai yakât yeŋeâmâ Sotom ambolipne menomai ya wangim umatne pato hâliline menomai.” Yawu sâop.

*Yesuŋe biwi sânduhân katnenekbuap.
(Luka 10:21-22)*

²⁵ Yawu sâm Yesuŋe yuwu sâm âwâŋe ekuop. “Awon, hân himbim kândikyotgon amboŋe, gâhât tep âlep pato nângâhian. Otmu lok nombotne gâhât topge nângâne sâm nângân nângân emetjan yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu gârâmâ nâŋe gâhât den lâum manmâ gan yakât dopneâk yâkne lâum manmâ gai mâne ârândâŋ otbâp. Yakât topne nângâmaiât nângân nângânyeŋe ki mem hewewen tuhuyingimat. Yawu gârâmâ lok nombotne, kutyene bia, belângen manmai yaŋeâmâ topne nângânetgât gâŋe nângân nângânyeŋe mem hewewen tuhuyingimat.

²⁶ Âo, gâŋe nângâmat, yawuâk tetemap. Yakât mepaeheksan.” Yawu sâm âwâŋe ekuop.

²⁷ Âwâŋe yawu sâm ekum yaŋak purik sâm yuwu eknongop. “Himbim amboŋe tatmap yâhâmâ

awoŋne. Yâkŋe mâmâŋe otnihimu wuân me wuân otbomgât dop tap. Otmu nâŋe awoŋnahât topŋe nâŋgâwanŋim heŋgenŋuan. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe awoŋnahât topŋe nâŋgâŋetgât sâwom yamâ yâkŋak nâŋgâŋetâ keterakbuap.

²⁸ Otmu ninahât topne sâwe. Nâ lohotŋan manmâ biwi yâhâp ki otman. Yakât otmâ wuân me wuân otbehât nâŋgâman yamâ ki gorânihimap. Bia.

²⁹ Otmu nâŋe yen tihityeŋe otbe sâm oan. Yakât yen umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu hâhiwin me gorâ kakŋan manŋetâ biwiyeŋe orotok sâmapgât nâhâlen gaŋetâ biwi sânduk yinŋimune lohotŋan mannomai.

³⁰ Otmu nâhâlen biwiyenŋe kepeim mannomai yanâmâ mâmâŋe otyiŋgimune nâhât wâtŋan kinmâ biwiyenŋe ki orotok sâwuap. Otmu umatŋe teteyiŋgimu yan ki pârâk pilânomai.” Yawu sâm eknongop.

12

Yesu hoŋ bawalipŋe orop tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ya kuwi. kalamân ari sot mem newi.

(Mareko 2:23-28 Luka 6:1-5)

¹ Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen Yesuŋe hoŋ bawalipŋe nen kerek menenekmu âi kalam biwiŋambâ gem ariwin. Gem ari mâtâp tânâmŋan po irik irik ningiop. Yawu otmâmâ buku nombotŋe yengât kalamân sot talop ya mem newin.

² Mem nemunŋe Parisaioŋe nenekmâ Yesu yuwu sâm âikuwi. “Gâ wongât ândâp bok oat? Moseŋe girem den kulemguop ya lâum âun yu tatmâ naŋgain. Girawu otmâ hoŋ bawalipge orop ari buku nombotŋe yâk yengât sot golâ mem niai?”

Ya otrjetâ yekmunje ki ârândânj oap.” Yawu sâm ekuwi.

³ Yawu sânetâ purik pilâyîngim sâop. “Emelâk embânân Dawitiñe olop yakât den pat sâlikum ki nângâm heñgumai.

⁴ Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâñet. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiñe banja tuhum Anitâhât pat sâm katminiwi ya yâkñe konok neminiwi. Lok inñeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikñe tembe lâulipñe po ondop yîngiop. Yawu otmâ yâkñe Anitâhât miti selepñan yâhâm ya ihilâk mem newi.

⁵ Yakât den yuwu sâmune nângâñet. Moseñe sâmu kulemgowi ya topñe sâlikum ki nângâm heñgumai. Tatmâ nângâ nângâ sâp ârândânjâk hotom um manbiñe yapâ mem neminiwi. Neñetâ ki bâleop. Yakât denñe ki teteop.

⁶ Yakât topñe yuwu sâmune nângâñet. Anitâñe hângânnohomu gem tem lâuwanjim manman. Yakât otmâ hotom uminiwi ya yengât denyenye ya wangimune ârândânj oap. Yakât denñe bia.

⁷ Yâhâ hotom uminiwi yakât topñe teteâkgât Anitâñe yuwu sâmu kulemgowi. “Nâñe tosanenñe bialâk sâm hotom umai yakât nângâmune tâñjât otmap. Yawu gârâmâ nâñe orotmeme âlepñeâk, buku konok oranjiñetgât ukenñe nângâman.” Den tap yakât topñe ekmâ nângâm heñgunguai mâne lohimbñe otrjetâ bâlemap ya yekmâ ki mem ge katyekbâi.

⁸ Anitâñe hângânnohomu ge mansan yamâ tatmâ nângâ nângâ sâp yakât amboñe. Otmu yakât bonñeâmâ nâñe konok mem teteman.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu yahatmâ ba

ariwin.

*Yesuŋe lok âlâ heŋgeŋguop.
(Mareko 3:1-6 Luka 6:6-11)*

⁹ Otmu Yesuŋe yapâ arimâmâ miti emetŋe âlâen yâhâop. Yâhâmu lok âlâ bătŋe mum pâlâmŋe olop yaŋe yan tatmu ehop.

¹⁰ Ekmâ yan Parisaio nombotŋaŋe Yesu mem den âiân katne sâŋ gotyetŋan ba yuwu sâŋ âikuwi. “Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan âi tuhu-maingât Moseŋe sâŋ kuningiop. Yawu gârâmâ lok pareŋe yu heŋgeŋgunomgât dop me bia.” Yawu sâwi.

¹¹ Sâŋetâ sâop. “Yakât topŋe teteâkgât âlâen hâum sâwe. Yeŋan gâtŋe âlâ me âlâhât lamaŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lâmân kionŋmu ambonaŋe girawu otbuap? Âlepŋe lâm kâlehembâ mem katbuap me bia? Ambonaŋe âlepŋe mem dâiwuapgât dop.

¹² Otmuâmâ lama yamâ wahap tâŋât. Lok nenŋeâmâ wahap bulâŋe. Nenŋe Anitâhât senŋan lama ya kerek wangiyeksain. Yakât otmâ lohâmâ heŋgemyongonom me tânyongonomgât dop tap. Yakât otmuâmâ lok pareŋe yu heŋgeŋguwom.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâŋ yahatmâ lok pareŋe ya yuwu sâŋ ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâmu bătŋe kuwihakop.

¹⁴ Kuwihakmu ekmâ Parisaioŋe nâŋgâm bâlewangim pilâyekmâ ari menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kuŋetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesu yamâ Anitâhât hoŋ bawa bulâŋe

15 Yawu otjetâ Yesuŋe alahuwi yakât halop nângâm yapâ pilâyekmâ âlâengen ariop. Arimu lohimbi nombotŋe watmâ ariwiŋe yâkât den pat nângâm bukulipyenŋe mesek otbi ya meyekmâ yâkâlen arinetâ heŋgemyongop.

16 Yawu olop yakât den pat ya buku nombotŋe ki ekyongonomai sâm kuyiŋgiop.

17 Otmu yawu olop yakât emelâk Anitâŋe sâmu poropete lok âlâ, kutŋe Yesaia sâm, yâkŋe kulemuŋop ya yuwu tap.

18 “Lok yuâmâ nine hoŋ bawane bulâŋe manmap. Nâŋe emelâk âi sâm wanban. Yakât nine Wâtgât mâmâjahât Heak hâŋgâŋumune mâmâŋe otbaŋgimu manman kârikŋe yakât den pat ya lohimbi kerek sâm tetem ekyongowuap.

19 Yâhâ lohimbi den kâwâ kârik ki tuhuyekbuap. Yawu otmâ mem lohotŋan katyekbuap.

20 Otmu lohimbi biwiyeŋe orotok sâmu mansai, me tep bâle nângâm mansai ya mem hewewen tuhuyekmu biwiyeŋe sânduk sâwuap. Yawu otmâmâ torokatmâ mem dâiyekmâ manman âlepŋan katyekbuap.

21 Otmu lohimbi yaehen mansaiŋe biwiyeŋaŋe yâkâlen kepeim mannomai.”

Den ya yawu tap. Otmuâmâ Yesuŋe lohimbi nombotŋe kundat me umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiop yamâ mem heŋgemyongop. Yesaiaŋe den kulemuŋop yakât bulâŋe heŋgemyongop yan teteop.

Yesuŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe

walop.

(Mareko 3:20-30 Luka 11:14-23 Luka 12:10)

²² Otmu sâp yanâmâ lok senje bok sâje âlâ dâim yâkâlen ariwi. Lok yamâ weke bâlenje mângâemu kopa otmâ manop. Yesuje lok ya ekmâ sâmu lauje hâreakmu den sâop. Otmu senje suk sâmu emet galem ehop.

²³ Yawu otmu yan lohimbi kinjitje orowâk kinbi je ekmâ pârâk pilâm engat yâhâp otmâ yuwu sâwi. “Yesu yuâmâ Dawitihât senân gâtje mon?” Yawu sâwi.

²⁴ Yawu sâjetâ Parisaioje ekjetâ bâlemu lauyeje butelim yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Yâkât topjeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâlenje mâmâje otbanjiap. Yakât otmâ ya yengât patoyeje, kutje Besewulu sâm, kutje âlâ Satan yâkât wâtjan kinmâ watyekmap.” Yawu sâwi.

²⁵ Yawu sâjetâ Yesuje biwiyenjahât topje ekmâ nângâm yuwu sâm ekyongop. “Yeje nângâm tâpikguai yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. Lok komot konohâk mansaije yahatmâ ahom hionakmâ tiok taok otnomai yamâ kutyeje biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk taimaije, yenhâk yahatmâ ahom hionaknomai yamâ kâwurumyejeâk kinbuap. Yakât torokatmâ sâwe.

²⁶ Satangât komotjak ahom hionaknomai yamâ den yan yuwuâk otmâ hiliwahom kurin sânomai. Yâhâ nâje Satangât wâtjan kinmâ âi yu mian mâne bulâje ki tetembâp.

²⁷⁻²⁸ Nâmâ Anitâhât wâtjan kinmâ weke bâlene watyekmâ yan amboyeje Satan ya mem ge kasan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yeje imbiâk nâhâitje Satangât wâtjan kinmâ weke bâlene

watyeksap yawu nângâmai. Yakât nâje yuwu sâm purik pilâmune nângânet. Yeje âlâhât wâtñan kinmâ weke bâleje watyeksai? Yeje “Anitâhât wâtñan kinsain” yawu sâmai. Girawu otmuâmâ nâhât yawuâk ki nângâmai? Yeje nâhât nângâm tâpikgumai, yawu nanñan. Yawu gârâmâ Anitâje tihityeje otmâ wawaeyekmâ nâ hângânnohomu ge âi yu mem mansan.”

29 “Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Lok sâtje âlâje hâmbâje mem hanñalakmâ tembe talam lâuakmâ tenñâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasañaje taka kombo mewañgiwe sâm otmu ahoromawot. Ahom yan kasañaje kum itit kiom bâleje tuhuwañgiwuap. Yakât dopñeâk nâje Satan mem ge katbom. Yakât otmâ yâkât weke bâleje watyekmune gaiakmâ arai.

30 Yakât torokatmâ yuwu sâmune nângânet. Lo-himbi nombotñaje nâhât nângânetâ tâñât otmap yâkñeâmâ nâhât kasa manmai, yawu nanñan. Yâhâ nombotje biwiyenje pâlâmje manmâ ki tânnohomaiñeâmâ mâtâp mañgunihimai dop yawu otmap. Yawu nanñan.

31-32 Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâje otñetâ bâlewuap. Me Anitâje âi sâm nihim hângânnohomu gewan nâhât nângânetâ tâñât otbuap. Me nâhât nângânetâ giâkgât lo-himbi biwiyenñan kionñomai. Orotmeme yawuya ki witgum manñomai ya yeñgât tosa yamâ Anitâje pilâyñgiwuapgât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâje Anitâhât Wâtñat mâmâñjahât Heakje yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu

mon sâwuap. “Bâe, âi yukât amboņe yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitbuap. Yawu otmâ yâhânomai ya yengât tosa Anitâņe pilâwanģiwuapgât dop âlâ ki tap. Lohimbi yawuyanęe tosa pato menomai.” Yawu sâop.

*Anitâņe biwinenņahât topņe ekmâ nâņgâmap.
(Luka 6:43-45)*

³³⁻³⁵ Otmu Yesuņe ikņe biwinahât topņe nâņgâņetâ teteâkgât den âlâen hâum Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Nenâmâ be yakât topņe nanğain. Be esenņe ya ekmâmâ bonņe yamâ ketņe niap me galaņ siap me bia, yakât ki nâņgâmain. Galaņ semu yanâmâ be yu bâleņe sâm hindâm kârâm tâtuk memain. Yâhâ bonņe âlepņe otmuâmâ hindâm mem ari um nemain. Yawu. Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Kâpi yakât topņe nanğain. Esenņe gimbanğum kinmuâmâ bonņe âlepņe ki kinbuap sâmain. Yâhâ esenņe aiakmâ kinbuap otmuâmâ hâmbâi bonņe âilonğo kinbuap yawu sâmain. Yawu gârâmâ nenņe kâpi esenņe towatņe girawu tetemap ya ekmâ yanâmâ gâmâlâk kâpi bonņe girawu kinbuap yakât be nâņgâmain. Yawu gârâmâ lok nenņe topnenņe dop yawuâk ekmâ nâņgâmain. Lok âlâ me âlâņe otņetâ âlepņe otmap ya yekmâ lok mulunņe sâmain. Yâhâ lok âlâ me âlâņe otņetâ bâlemu kiņgoņ manmai ya yengât lok bâleņe sâmain. Yakât otmâmâ nine topne sâmune nâņgâņetâ keterahâk. Nâņe lok heņgemyongom mansan ya yeņe ekmâ imbiâk nâhâitņe Satanņe mâmâņe otbanğimu heņgemyongoap nâņgâmai. Yakât nâņgâmune bâleap. Yenâmâ lok perâkņe, biwi nâņgân nâņgânyenęe bâleņe. Yakât otmâmâ

lauyenambâ den perâk yawuâk ga takamap. Yawu yekmâ nanġan.

³⁶⁻³⁷ Yawu ġârâmâ sâp patoen yanâmâ yeġe den perâkġe, me den guruk, den yawuya sâmai. Anitâġe manmanyenġe ekmâ yakât matġe ikġiâk ikġiâk kâpekyiġgiwuap.” Yawu sâop.

*Yesuġe kulem âlâ tuhuâkġât Parisaioġe ekuwi.
(Mareko 8:11-12 Luka 11:29-32)*

³⁸ Yesuġe den ya sâm tetemu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio lok nom-botġaġe yuwu sâm ekuwi. “Lok pato. ġâġe kulem topġe topġe mem gat yakât âlâ mendâ ekmâ topġe nâġġânehât nanġain.” Yawu sâwi.

³⁹ Yawu sâġetâ yuwu sâm purik pilâyiġgiop. “Lo-himbi hârok yeġġât topyeġe girawu tap yakât nâġġâġetâ keterahâkġât den âlâen hâum yuwu sâmune nâġġâġet. Imbi kondarâġe lok ihilâk orop manmai dop yawu. Yeġe biwi yâhâp otmâ kulem witgumâk eknehât nâġġâmai. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâmune nâġġâġet. Anġoân poropete âlâ, kutġe Yona sâm, yâhâmâ iġan patoġe kereġgetmu tepġe kâlehen ge hilâm kalimbu talop.

⁴⁰ Yakât ninan hâum yuwu sâmune nâġġâġet. Nâmâ Anitâġe hâġġânnohomu ġewan. Otmu hân kâlehen ge imbom. Tatmune hilâm kalimbu pesuk sâmu yapâ yahatbom.

⁴¹ Otmu torokatmâ sâwe. Yawu ġârâmâ Yonaġeâmâ kapi âlâ, kutġe Niniwe sâm, ya ambolipġe ari girem den ekyongomu orotmemeyeġe bâleġe pilâm yâkât den nâġġâwi. Yâhâ otbi yamâ yeġe oai yakât dop bia. Yeġeâmâ

kunyeŋe kârikŋe otmâ nâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm orotmemeyeŋe kiŋoŋ torokatmâ mansai. Yakât otmâmâ sâp patoen Niniwe kapi ambolipŋaŋeâmâ lok senyeŋan yahatmâ kinmâ yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe witgum oai yeŋgât topyeŋe mem tetem aŋun yiŋŋiŋetâ ekbom. Nâ Yonahât kunŋe mansan. Yakât otmâmâ nâhât den kuŋetâ nâŋgâmune bâleap.

⁴² Yakât den âlâ sâwe. Anŋoânâmâ lok âlâ, kutŋe Solomon sâŋ, Dawiti nanŋe ya nâŋgân nâŋgânŋe pato tatbaŋgiop. Otmu yâkât kut patŋe ya emelâk sâŋ haŋ tuhuŋetâ arimu imbi pato âlâ kapi kâleŋeŋehen manopŋe nâŋgâop. Nâŋgâm yanâmâ ekbe sâŋ tohop. Yakât sâŋmune nâŋgâŋet. Solomongât nâŋgân nâŋgân pato tatbaŋgiop. Yawu gârâmâ nâmâ Solomongât kunŋe mansan. Otmu nâŋe kapi kâleŋeŋehen ki mansan. Hohetyeŋan manmâ den kâsikum yiŋgim mansan. Yamâ yeŋeâmâ nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmap. Yakât otmâ mem ge katnekne sâŋ oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yaŋeâmâ lok senyeŋan yahatmâ kinmâ yeŋe nâhât den kum mansai yeŋgât topyeŋe sâŋ tetemu aŋulaknomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe yakât matŋe âlâku ikŋeâk ikŋeâk yiŋgiwuap.

Weke bâleŋaŋe weke bâleŋe nombotŋe dâiyekmu lok mâŋgâyeŋekmai.

⁴³ Nâŋe yeŋgât topyeŋe yu sâŋ pitiŋgum heŋgeŋgumune nâŋgâŋet. Yeŋe yuwu nâŋgâm tâpikgumai. “Nenŋahâk kuwihakmâ manman âiŋoŋgo manmâ yâhânom.” Yen yawu nâŋgâm tâpikguai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu

sâwe. Weke bâleŋaŋe lok âlâ mângâemap ya gaiakmâ emet sondaŋângen ariwuap. Otmu lok ondopgâlen karakmâ mem bâlewe sâŋ yakât pâinmâ manbuap.

⁴⁴ Pâinmu biatmu yuwu nâŋgâwuap. “O, emelâk lok âlâ mem mângâeminiwan. Gârâmâ lok yamâ ninahâk gaiakmâ tohowan. Yawu gârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlen karakbom.” Yawu sâŋ âwurem ari ekmâ yuwu sâwuap. “Bâe, lok yuâmâ heŋgemahom mansap. Nâhât wâtne tipŋe. Yakât otmâ weke bâleŋe nombotŋe wâtŋeŋe pato tap ya ari meyekbom. Ari meyekmune taka orowâk menduhuakmâ lok yu mângâenom.” Yawu sâop.

⁴⁵ Yawu sâŋ ari weke bâleŋe bât nombotgen yâhâp ya meyekmu taka lok aŋgoân hâhiwin kakŋan manop yamâ witgum mângâeŋetâ umatŋe dondâ tetewangimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe yeŋahâk heŋgemahom mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

*Yesuhât hep torehenlipŋe
(Mareko 3:31-35 Luka 8:19-21)*

⁴⁶ Den yawu sâŋ ekyongom tatmu yanâk ikŋe hepŋe torehenlipŋaŋe taka tirek topŋan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenne gâ tat me?” Yawu sâwi.

⁴⁷ Yawu sâŋetâ lok âlâ yan talopŋe yahatmâ yuwu sâŋ ekuop. “Wâe, emba nâŋgâ. Torehenlipgaŋe taka tirek topŋan kinmâ gâhât yai.”

⁴⁸ Yawu sâmu Yesuŋe nenekmâ yuwu sâŋ eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai.

⁴⁹⁻⁵⁰ Yawu gârâmâ yuwu sâwe. Awoŋne himbim amboŋahât tem lâum manmaineâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâŋe oai.” Yawu sâop.

13

Hote alikņan hâum sâop.

(Mareko 4:1-9 Luka 8:4-8)

¹⁻³ Otmâ sâp yanâk Yesu emelambâ yapâ lâum kionmâ giop. Yawu otmâ gem yan dengân ginņan ari tatbin. Yan tatmunņe lohimbi dondâņe taka mem hawam mewam tuhunenekbi. Mem hawamnongonetâ yapâ pilâyekmâ waņgaen yâhâop. Waņgaen yâhâmu lohimbi takawi yaņe ginņan ge tatbi. Ge tatņetâmâ waņgaen kinmâ ikņe den pat yakât topņe den âlâen hâum yuwu sâm eknongomu nâņgâwin.

“Lok âlâņe hote alikņe mem hâilonņbe sâm newângen ariop.

⁴⁻⁸ Ari hote alikņe ya nombot nombot hâilonņmu giop. Nombotņe mem hâilonņmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotņeâmâ mem hâilonņmu hân toņe biaen ge talop. Yâhâ nombotņeâmâ hele bâleņe iowân giop. Yâhâ nombotņeâmâ tep tep kum hân mem âilonņgo lonņo tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote mem hâilonņmu âlâen âlâen giop yakât topņeâmâ yuwu. Nombotņe mâtâwân ge talop yamâ nâiņe taka kârâm nem metewi. Yâhâ nombotņeâmâ hân toņe biaen giop yamâ gihitņe kakņeâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikņe kumu yan in yawu mum hâlâlâņ sâop. Yâhâ nombotņeâmâ hewukņan me hele pato biwiņan giop yamâ âlepņe pururuk sâm teteop. Pururuk sâm tetemu hewukņane langumu derepgum gimbaņgumu orok sâop. Yâhâ nombotņe hân âilonņgoân giop yaņeâmâ pururuk sâm âilonņgo yahalop.

9 Nâñe den yan yu biwiyenjan katmâ nâñgâm henñenñunomai.” Yawu sâop.

Topñe yuwuhât Yesuñe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mareko 4:10-12 Luka 8:9-10)

10 Otmu lohimbî ya kerehâk arinjetâ nennjâk kinmâ Yesu yuwu sâm âikuwin. “Lohimbî yengât senyenjan kinmâ yan girawuhât gâñe den âlâen hâum sâm teteat? Yawu sârâ yâkñe nâñgâñetâ ki keteraksap.

11 Yawu sâm âikumunñe yuwu sâop. “Yenâmâ Anitâñe tihityeñe otmâ gamap. Yakât topñe ya yeñe tipinje nanñgai. Ya nâñgâñetâ keterahâkgât topñambâek sâm tetem ekyongoman. Yâhâ lok nombotñe Anitâ ki nâñgâwanñim pâlâmñe otmâ mansai yañeâmâ Anitâñe tihityeñe otbe sâm oap ya ki ekmâ nâñgâñetâ keteraksap. Yawuhât yâkñeâmâ Anitâhât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâman.

12 Yeñe emelâk Anitâhât topñe nâñgâne sâm biwiyenje nâhâlen katbi. Yawuhât otmâ den âlâen hâum sâmune âlepñe nâñgâñetâ topñe tetemap. Yâhâ nombotñe nâhât hâkânñ oai yañeâmâ Anitâhât topñe nâñgâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum ekyongomune topñe ki nâñgâñetâ keterakmap.

13 Yawuhât poropete lok âlâ, kutñe Yesaia sâm, yâkñe emet inânñjan den yuwu kulemguop yakât bonñe yu teteap.

“Lohimbi yu yengât topyeŋe yuwu. Yâkŋe biwi pâlâmŋe otmâ nâhât den pat âilonŋo ya nângâŋetâ tãŋât oap.

15 Yâhâ nâhât hâkâŋ otmâ nângâm kâkâsuk otmâ kâhâeneksai. Yakât benŋe biwiyenŋe alitmâ nâhât topne ki nângâŋetâ keterakyiŋgiwuap. Yawu otmâ hiliwahonomai. Topyeŋe yawu.”

16-17 Yawuhât topne yuwu sâmunne nângâŋet. Emelâk embâŋân Anitâhât poropete lok otmu lohimbi nombotŋe yâkât tem lâum manbi yaŋe kulem nâŋe mem mansan yu ekne sâm yakât mambotmâ gam inâk muwi. Otmu yakât dopŋeâk yâkŋe himbimgât den pat nâŋe ekyongom mansan yu nângâne sâm mambotmâ gam inâk muwi. Yakât otmâ den yuwu sâmunne nângâŋet. Yeŋeâmâ sâp yiwerenŋe yu nâ orowâk manmâ gam kulem topŋe topŋe ekmâ nâhât den nângâm heronŋe kakŋan mansai.

*Hote mem hâilonŋmu giop yakât topŋe
(Mareko 4:13-20 Luka 8:11-15)*

18-19 Otmu hote mem hâilonŋmu giop yakât topŋe yuwu sâm ekyongomune nângâŋet. Lok âlâŋe hote mem hâilonŋmu mâtâwân ge talop yakât topŋe yuwu. Yamâ lohimbi nombotŋenŋe nâhât den nângâŋetâ ki keterakyiŋgimu manmai. Yawu manŋetâ Satanŋe den ya kum mem gulip tuhumap.

20-21 Otmu hote mem hâilonŋmu nombotŋe hân tonŋe biaeŋ giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepŋe ekyongomune nângâm heronŋe otmâ manmai. Nângâŋetâ kakŋeâk gem biwiyenŋan gihitŋe kârikŋe ki

memap. Yawu gârâmâ Anitâhât kasa takamai ya yekmâ kingityenjahât otmâ in yawu pilâmai. Me bukulipyenê nombotnje senyenjan genetâ yan lohotnje otmâ pilâmai.

²² Otmu hote mem hâilonjmu nombotnje hele biwinjan giop yakât topnje yuwu. Lohimbi nombotnje den ekyongomune nângânetâ bonnje otmap. Nângânetâ bonnje otmu sâp kâlep ki otmâek hângât iri sikum me senje âlâlâ ekmâ biwi nângân nângânyenjan yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manjetâ manman âlepnje ki teteyinjimap.

²³ Yâhâ hote mem hâilonjmu nombotnje hân tone orowân giop yakât topnje yuwu. Lok yawuyanêâmâ den pat âlepnje nângâm henjengumai. Nângâm henjengum tinâk lâum manjetâ manman âilonjo longo teteyinjimap. Yâk yengât topyene yawu. Nâne hoteân hâum yan yamâ topnennêâmâ yawu.” Yawu sâop.

Hote otmu kainde

²⁴ Otmu den âlâ torokatmâ sâop. Anitâne kasalipnje in yawu ki yongom itit kiom tuhuyekbuap. Kasalipnje orowâk oset guset otmâ manmâ yâhân nom yakât topnje nângânehât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok âlâne kalamângen ari hote mem hâilonjmu giop. Hâilonjmu gemu emetsâpnje otmu âwurem kapijan ariop.

²⁵ Âwurem kapijan arimu omondâne kasanjanê yok pilâm taka sait mewangiop. Sait mewangimu yanak kainde yanê hote orop oset guset teteop.

²⁶ Yawu otmâ hote ya pururuk sâm tetemu kainde ya yawuâk pururuk sâowot.

27 Yawu tetemutâ nep amboŋe yakât âi lok manbiŋe ekmâ yuwu sâŋ patoyeŋe ekuwi. “Lok pato, hote hâilonđâ pururuk sâop ya kainde yaŋe osetŋe tete pururuk sâmu ekmunŋe ki ârândâŋ oap.”

28 Sâŋetâ sâop. “Yakât topŋe nanŋan. Kasanenŋaŋe toho âinenŋe mem bâleningiop.” Sâmu sâwi. “Yakât girawu nanŋat? Yakât yiwerenŋe ari kainde harutmâ pilânom me bia?” Yawu sâwi.

29 Sâŋetâ sâop. “Yawu otmâ kaindeâk sâŋ hote nombotŋe harutmaiŋat pilâŋetâ talâk.

30 Hâmbâi hâŋgânyongomune kainde otmu hote ya towatyetŋe ekmâ yan hindâm kâsikunomai. Kainde yamâ kâsikum panŋetâ hâlâlâŋ sâmu uŋetâ sewuap. Yâhâ hote yamâ hindâm komot ikŋiâk katŋetâ tatbuap.” Yawu sâop.

Bândup yakât topŋe

(Mareko 4:30-32 Luka 13:18-21)

31 Yesuŋe nen biwinenŋe Anitâhâlen katmunŋe tihitnenŋe oap yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâop.

32 “Nak âlâ kutŋe bândup yamâ lok âlâŋe kehetŋe tipinŋe âlâ mem ari kalamŋan katbuap. Katmu yapâ kâmŋe ga taka yaŋak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotŋe wangiyekmap. Yawu otmâ nâi wosapâ wosapâ yaŋe menduhuakmâ ya awatŋe kun kunŋan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk keluŋe yakât topŋe

33 Otmu torokatmâ yuwu sâŋ eknongop. “Lok komotŋe komotŋe wosapâ wosapâ mansainŋe biwiyenŋe nâhâlen katmâ tem lâunihinetgât yeŋe ari nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai. Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet.

“Imbi âlâne dâmbia golanġuwuap. Golanġumâmâ matuk mendâremu keluġe gemu dâmbia orop menduhumu ukenġe bâlene otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

Yesuġe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mareko 4:33-34)

³⁴ Yesuġe lohimbi yawu sâm den âlâen hâum ekyongom gaop yamâ anġoân embânânâk poropete âlâne den kulemġuop yakât bonġe yan teteop.

³⁵ Otmu den yuwu kulemġuop tap.

“Den topġe topġe Anitâne anġoân ki sâm tetemu nânġâm gawiġak manmâ gawi. Ya yiwerenġe yuâmâ nânġâneta keterahâkġât den âlâen hâum yakât topġe ekyongowom.”

Yawu kulemġuop. Den sâop yan bonġe teteop.

Hote otmu kainde yakât topġe

³⁶ Yesuġe lohimbi tatbi ya pilâyekmâ emelan yâhâop. Yâhâmu watmâ yâhâ yuwu sâm âikuwin. “Hote otmu kainde oset guset teteowot yakât topġe sârâ nânġâne.” Yawu sâwin.

³⁷ Sâmunġe sâop. “Lok âlâne hote mem hâilonmâ ariop yakât dop yamâ Anitâne nâ yu hânġânnohomu gewan.

³⁸ Aiop, kalamġât sâop yamâ yen hânġan kulemġan mansai. Yâhâ hotehât sâop yamâ lohimbi Anitâhât amutgen manġeta tihityenġe otmap ya. Yâhâ kaindehât sâop yamâ nâhât den loġġaem betnihim manmai ya. Lohimbi kaindehât dop manmaiġeâmâ Satan orowâk bâlenomai.

³⁹ Aiop, kasaġe taka sait mewanġiop yamâ Satan. Yâhâ kalamân sot bonġe tetewuapġât

sâm ekyongoan yamâ hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân yakât bonņe tetewuap. Yâhâ âi loklipņe kainde hindâm menduhum kâlâwân unomaihât sâm ekyongoan yamâ hâmbâi Anitâņe aņelolipņe hângânyongomu ge lohimbi betnohomai ya aksihâk mem matņe bâleņe kâpekyiņginomai.

⁴⁰ Yâhâ kainde hindâm kâlâwân pilâņetâ sewuapgât yan, ya bonņanâk tetewuap. Hâmbâi mâne Anitâņe yâhâpņe hângânnohomu gewom.

⁴¹ Gem aņelolipne hângânyongowom. Hângânyongomune ari lohimbi orotmemeyeņe kiņgoņ otmâ manmai me bukulipyeņe otņetâ bâleâk sâm kendâyiņgimai komot yâhâp yâhâp ya mem matņe bâleņe kâpekyiņginomai.

⁴² Matņe kâpekyiņgim pilâyekņetâ hem nâpumân ge hâhiwin pato nâņgâmbisâi.

⁴³ Yâhâ lohimbi nombotņe Anitâhât den tem lâum manmai yâhâmâ awoņņe dâiyekmâ ikņe laņinņan katyekmu manman kârikņan manno-mai. Den yuâmâ biwiyeņanâk katmâ manmâ yâhânomai. Yawu.” Yawu sâop.

Lok âlâņe tewetsenņe hanguop yan hâum sâop.

⁴⁴ Otmu torokatmâ den âlâen hâum yuwu sâop. “Anitâņe tihityeņe otmâ manman kârikņan katyekmu bonņe menomai yan hâum yuwu sâwe. Lok âlâņe tewetsenņe mem ari misiņgulop. Misiņgutmâmâ ikņe muop. Gâmâlâk mâneâmâ lok âlâņe taka tewetsenņe ya mem teteop. Mem tetem imbiâk nâhâitņe kombo miap sâm nâņgâmahât yuwu nâņgâop. “Yu kurihimune tatmu ari lok âlâhâlen senņe âlâlâ tatnihiap ya kerek puluhum yakât hâmeņambâ membomņeâmâ âwurem taka

hân yu puluhuwom. Puluhum yanâmâ hân otmu tewetsenŋe yâhâp yâhâp ambokuwom.” Yawu nâŋgâop. Nâŋgâop ya yawuâk olop. Hân otmu tewetsenŋe ya puluhum yâhâp yâhâp ambokuop. Yâhâ dop yawuâk yeŋe manman kârikŋe yakât bonŋe mene sâm senŋe âlâlâ tatyŋgiap yakât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Yawu sâop.

Pânu hâkŋe yan hâum sâop.

⁴⁵ Otmu yakât topŋe nâŋgâmunŋe keterahâkgât torokatmâ âlâ yuwu sâop. “Anitâŋe tihityeŋe otmâ manman kârikŋe yŋgimu yakât bonŋe menomai yakât âlâen hâum sâwe. Bisinisi lok âlâŋe pânu hâkŋe âilonŋo nandoroŋe ya membe sâm pâinmâ ariwuap dop yawu ya.

⁴⁶ Lok yaŋe pânu hâkŋe ekmâmâ miakbe sâm ari iri sikum senŋe âlâlâ tatbaŋgiap ya mem ari puluhuwuap. Otmu yakât hâmenjambâ membuap yaŋeâmâ âwurem ari pânu hâkŋe ya puluhuwuap. Yawu.

Injan itâŋe pilâŋetâ giop yan hâum sâop.

⁴⁷ Âlâku yawuâk torokatmâ sâwe. Anitâŋe tihitnenŋe otmâ menenekmâ manman kârikŋan katnenekbuap yakât topŋe âlâ yuwu sâwe. Otmu âi lok nombotŋaŋe injan itâŋe pilâŋetâ gemu injan topŋe topŋe yakât kâlehen ge kutakulakmai.

⁴⁸ Ge kutakulakŋetâmâ mem dâiŋetâ gamap. Mem dâiŋetâ gamu yan âlepŋe yamâ mem ketetmâ waŋgaen katmai. Yâhâ injan ki neneŋe yamâ pilâŋetâ arimap. Dop yawu.

⁴⁹⁻⁵⁰ Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yu yan yukât bonŋe tetewuap. Aŋelolipne hâŋgânyongomune ge lohimbi yeŋgât biwiyenŋe

ekmâ mem kiwiliyekmâ bâlenahât pat mansai yamâ meyekmâ matŋe umatŋe yinŋinomai. Yinŋim kâlâp kâlehen panyekŋetâ ge hâhiwin hilâm ârândân nânŋâm yâhâmbisâi. Yâhâ âlepŋe mansai yamâ hâmeŋe âilonŋgo yinŋinomai.” Yesuŋe den yawu sâm teteop.

Mosehât girem den otmu ikŋe den.

⁵¹ Den ya sâm tiŋ pilâm yuwu sâm âinongop. “Yen den yan yukât topŋe nânŋâŋetâ keteraksap me bia? Sâmu yuwu sâwin, “On. yat ya nanŋgain.” Yawu sâmunŋe sâop.

⁵² “Otmu yakât yuwu sâmune nânŋâŋet. Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den yu nânŋâmâmâ biwiyenŋe nâhâlen katmâ mannomai. Yakât topŋe nânŋâŋetgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emet ambonaŋe senŋe âlâlâ emelâk gâtŋe otmu âiŋe yâhâp yâhâp mem mansap yapâ mem bukuliŋŋe tânyongomap dop yawu. Ya nânŋâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nânŋâŋet. Emelâk Moseŋe girem den ekyongop ya sâm tetemune topŋe nanŋgai. Otmâ den yiwerenŋe yan yukât topŋe nanŋgai. Yenŋe den yâhâp yâhâp ya nânŋâm Anitâhât topŋe kâsikum yinŋim mansai yawu.

*Yesu ikŋe kapi ambolipŋaŋe betbanŋiwi.
(Mareko 6:1-6 Luka 4:16-30)*

⁵³ Yesuŋe den âlâen hâum sâm tiŋ pilâm menenekmu orowâk yahatmâ ariwin.

⁵⁴ Yahatmâ ikŋe kapiân ariwin. Yan ari miti emetŋan yâhâ den kâsikum yinŋiop. Den kâsikum yinŋimu kapiliŋŋaŋe den ya nânŋâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu pâràk pilâm yahatmâ yuwu

sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtje. Wosapâ ari kândiwahom nângân nângân topje topje yu mem taka kâsikum ningim kulem âlâlâ tuhum mansap? Yu ekmunje sâtje oap.

⁵⁵ Ikje topje nanğain. Âwâje Yosepjeâmâ emet tuhum manmap. Yâhâ mâmâjeâmâ nenjan gâtje, kutje Maria. Otmu imilipje ya gurâ nângâyiğiainâk, kutyenje. Yakowo, Yosep, Simon, Yurasi.

⁵⁶ Otmu garilipje yawuâk.” Yawu sâwi. Topje kerek nângâwi yakât otmâ den kâsikum yiğim manop ya nângâjetâ tâjât otmu betguwi.

⁵⁷ Yawuhât Yesuje yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât poropetelipje kapi hawamgum ari yâkât den kâsikum yiğinetâ nângâjetâ bulâje otmap. Yâhâ yâkje hep torehenlipje den kâsikum yiğinetâ nângâjetâ tâjât otmap.” Yawu sâop.

⁵⁸ Yesuje den kâsikum yiğimu nângâjetâ tâjât olop yakât otmâ ikje kapi ambolipje yâkâlen biwiyenje ki katbi. Yakât otmâmâ yâk yengât ho-hetyenjan kulem amon âlâek tuhuop.

14

Yoane kujetâ muop.

(Mareko 6:14-29 Luka 3:19-20 Luka 9:7-9)

¹ Otmu sâp yanâmâ Galilaia yengât lok kunje âlâ manop, kutje Herot Antipa sâm, yâkjeâmâ Yesuje âi âlâlâ mem manop yakât den pat nângâop.

² Pat ya nângâmâmâ hoj bawalipje yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ, kutje Yoane sâm, yâkje embâjâmbâek topje katmâ lohimbi toen

mem katyekmâ gaop. Yâhâmâ tembe lâulipne hângânyongomune ari kuñetâ muop. Muop yamâ yahatmâ kulem topñe topñe yu mem gap mon?” Yawu sâmu ekyongop.

³ Yâhâ Herotñe sâmu Yoane kuñetâ muop yakât topñe yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Anjoân Pilipñeâmâ imbi, kutñe Herotia sâmu, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yañe lokñe hâkân otmâ pilâmuâmâ kahañe Herot ya orop miahowot.

⁴ Yawu otmâ manmutâ Yoaneñe yelekmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâek bâleap.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu kuyitgimu yanâmâ Herotñe kumune muâkgât nângâop. Yawu gârâmâ lohimbi inñane “Yoane yamâ Anitâhât poropete,” sâmu nângâwanjinetâ yahalop. Yakât otmâ Herotñe biwiñane yuwu nângâop. “Lok yu kumune muâkgât nanñan. Yâhâ kumune mumbuap yanâmâ lohimbi sesengâlâkñe nâhât nângâñetâ dondâ gemu sâmu bâlenihinomai. Yakât otmâ ki kumbom.” Yawu nângâm tembe lâulipñe hângânyongomu Yoane sâhâm mem ari pâi emetñan katñetâ sâp kâlep yan tatmâ gaop.

⁶ Otmu sâp âlâen Herotñe teteop yakât herone otne sâmu bukulipñe nombotñe taka menduhuakmâ sot um newi. Sot nem herone otñetâ yanâmâ baratyetñane yahatmâ kep ândeop.

⁷ Kep ândemu Herotñe ekmâ biwiñe herone otmâ yuwu sâmu ekuop. “Anitâhât senñan kinmâ sâmune nângâ. Gâñe wuân me wuângât nângâm sârâ âlepñe gihiwom.” Yawu sâop. Yawu sâmu sururuk sâmu ari mâmâñe yuwu sâmu ekuop. “Awoñane iri sikum

ikɲambâ gâtɲe ya kâsikum nihiwomgât sâm nanɲap. Yakât otmâ wuân membomgât nanɲat?”

⁸ Sâmu sâop. “Yoane yamâ kuɲetâ muâkgât nanɲan. Yakât otmâ enɲatɲe hâreɲetâ kunɲe mem ga tiripnohorâ ekbom.” Yawu sâm baratɲe hânɲgângumu âwurem ari âwâɲe yuwu sâm ekuop. “Gâɲe tembe lâulipge ekyongorâ Yoane enɲatɲe hârem kunɲe kondoân katmâ mem ga nihiɲet.” Yawu sâm ekuop.

⁹ Yawu sâmu Herotɲe den ya nânɲgâm biwiɲaɲe ki ârândân olop. Yamâ benɲe emelâk Anitâhât senɲan sâm kârikɲe tuhuop. Yakât otmâ bukulipɲaɲe nânɲgâwanɲiɲetâ gemapɲat den ya launɲan miop.

¹⁰⁻¹¹ Yawu otmâ tembe lâu âlâ hânɲgângumu pâi emetɲan yâhâ Yoane enɲatɲe hâreop. Enɲatɲe hârem kunɲe mem kondoân katmâ mem ge baratyetɲe wanɲop. Wanɲmu lâum mâmânɲahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiɲe heronɲe olop.

¹² Yakât den pat ya Yoane honɲ bawalipɲaɲe nânɲgâm lâum ari hanguwi. Lâum ari hangumâmâ den pat ya Yesu ari ekuwi.

Lok 5000 ya sot yinɲiɲetâ newi.

(Mareko 6:31-44 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

¹³ Yesuɲe den pat ya nânɲgâm ikɲe kapi pilâm nen orowâk wanɲa mem denɲân ya hâtikgum lok biaengen ariwin. Arimunɲe lohimbi nombotɲaɲe kapi ya pilâm nen watnenekmâ denɲân ginɲe watmâ ariwi.

¹⁴ Watmâ ariɲetâ wanɲaembâ kionɲmunɲe yanâk peneningiwi. Otmu lohimbi dondâɲe bukulipyenɲe mesek topɲe topɲe otbi ya

meyekmâ takanjetâ Yesuŋe yekmâ weŋe nâŋgâm heŋgemyongop.

¹⁵ Yawu otmâmâ emetsâpŋe otmu yan yuwu sâŋ ekuwin. “Emetsenŋe emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlânŋmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yingimapgât gâ âlepŋe hâŋgânyongorâ yahatmâ kapiyenehen ari sot um nenomai.”

¹⁶ Sâmunŋe sâop. “O yawu ki tap. Yeŋe sot kâsikum yinginetâ nen orowâk tatmâ neŋetgât nanŋan.

¹⁷ Sâmu sâwin. “Bâe, nenâmâ sot pato ki tatningiap. Baŋga kândâkdâmâ mome otmu inŋan yâhâp âlâ kârikŋe yawuâk tap.” Yawu sâwin.

¹⁸ Sâmunŋe sâop. “Sot ya mem ga nihinet.” Yawu sâmu mem yâhâ waŋbin.

¹⁹ Waŋmunŋe lohimbi ekyongomu ge tatbi. Ge tatjetâ sot ya mem himbimân pak sâŋ ekmâ Anitâ mepaem ekuop. Anitâ ekum mem ningimu ârândânŋâk kâsikum yingim ariwin.

²⁰ Yingimunŋe neŋetâ dopyenŋan olop. Dopyenŋan otmu, nombotŋe talop ya hâwurum mânunŋmunŋe saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

²¹ Otmu lok sot newi ya sâlikyongomunŋe 5000 yakât dop olop. Yâhâ imbi naomlipyeŋe yamâ ki sâlikyongowin.

Yesu to kakŋambâ tâlim takaop.

(Mareko 6:45-52 Yoane 6:15-21)

²² Sot nem pesuk pilâŋjetâ Yesuŋe hâŋgânnongom yuwu sâop. “Yeŋe waŋga mem kulet sâŋ ba ariŋet. Nâŋeâmâ lohimbi yu hâŋgânyongomune ariŋetâ yenŋât betyenŋan watyekbom.” Yawu sâop.

23 Yawu sâ m hângânongomu arimunŋe lohimbi ya gurâ yawuâk hângânyongomu yahatmâ iton galaŋ otmâ ariwi. Ariŋetâ ikŋiâk tatmâ Anitâ ulitguwe sâ m pumŋan yâhâop. Pumŋan yâhâ âwâŋe orop den otmutâ emet ŋiŋ sâop.

24 Emet ŋiŋ sâmu nenâmâ waŋga mem ari emelâk deŋgân tânâmgum tatbin. Tâ nâmgum tatmunŋe ariwinângembâ siru pato pilâm waŋga mem kopa kopa tuhuop.

25 Yâhâ emet eŋgatŋe nâŋgâmu yan Yesuŋe to kakŋambâ takaop.

26 Takamu ekmâ tepnenŋe hindakmu hu halak tuhum yuwu sâ m alahuwin. “O, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâ m kiŋgitnenŋahât otmâ kâi bâtnenŋe sâ n sâ n sâop.

27 Yawu otmunŋe yuwu sâ m eknongop. “Yen wongât otmâ kiŋgityenŋahât otmâ kâi bâtyeŋe sâ n sâ n yap? Nâ ninak takan yukâ.” Yawu sâop.

28 Yawu sâmu tepnenŋe welâmŋan gemu Petoroŋe yuwu sâ m ekuop. “Gâ wuân lok mansat yakât topge nâŋgâwe. Sârâ nâku kionmâ to kakŋambâ gâhâlen gawe.” Yawu sâ m âikuop.

29 Âikumu sâop. “Âlepŋe, kionmâ ga.” Sâmu kionmâ baop.

30 Bam to yaŋe dondâ bâleop ya ekmâ pârâk pilâm eŋgat yâhâp otmâ yaŋak to kâlehen ge gulip otbe sâ m olop.

31 Yawu otmâ yuwu sâop. “Getek bâtnan me.”

Sâmu bâtnan mem yuwu sâ m ekuop. “Gâ wongât eŋgat yâhâp oat?” Yawu sâop.

32 Yawu sâ m mem yahatmu yanâk siru ya sânduk sâ m nâŋ nâŋ sâop.

³³ Yawu otmu ekmâ biwinenñaje yuwu nângâwin. “Bulânjanâk lok yuâmâ Anitâhât nenñe mansap.” Yawu sâwin. Yawu sâm yapâ orowâk ariwin.

Yesuhât sângum wâim âlepñe otbi.
(Mareko 6:53-56)

³⁴ Dengân ya hâtikgum hân âlâ, kutñe Genesaret sâm, yan ari kionmâ wanğa hikumunñe kinop.

³⁵ Hikumunñe kinmu kapi ya ambolipñe Yesu ekmâ nângâwi. Ekmâ nângâm den katñetâ kapi tipi tapi hân ya hawamgum tatmâ arap ya ambolipñaje nângâwi. Nângâm kundat, me mesek, me umatñe topñe topñe teteyiñgiop ya meyekmâ yâkâlen ariwi.

³⁶ Meyekmâ ari Yesuñe mem hengemyongoâkgât yuwu sâm ulitguwi. “Lok pato. Nengâlen gâtñe kundat me umatñe topñe topñe teteyiñgimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ sombemân menduhum katyekmunñe gotyenânâk arirâ gâhât sângum ya konok wâim yan âlepñe otñetgât nanğain.”

Sâñetâ sâop. “Den yai ya âlepñe otñet.” Yawu sâm nombotñaje sângumñe wâim yanğak âlepñe otbi.

15

Launenñajak ki mepaem mannom.
(Mareko 7:1-13)

¹ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi hârokñe tâmbâlipnenñe yenğat den lâum kinmâ sot nene sâm bâtyeñe piriakmâ sot

mem neminiwi. Inâk ki newi. Lok yaŋe Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi.

² “Hon bawalipgaŋe tâmbâlipnenŋe yeŋgât den kum bâtyeŋe ki pirim sot niai. Yawu otmâ sot inâk nenjetâ yekmunŋe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

³ Sânetâ purik pilâyinŋim yuwu sâop. “Yenâmâ nimbilamyenŋe yâhâp. Anitâŋe den sâm kalop ya kum yeŋe nâŋgân nâŋgânân tetemap ya mem mete tuhumai. Yawu otŋetâ yekmune dondâ bâleap.

⁴ Yakât topŋe yuwu sâwe. Anitâŋe Mose ekumu kulempuop yan girem den âlâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeŋe yeŋgât nâŋgâyinŋim denyenŋe lâum manŋet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeŋe den bâleŋe ki hâiyeknomai. Me ki sâm bâleyinŋinomai. Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap.

⁵ Yeŋe den ya kum mansai yakât sâwe. Yeŋe yuwu sâmai. “Lohimbi âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe yuwu mon sâm ekyotgonomai.

⁶ “Awoŋ, meŋ, sombo otdomawot yanâmâ sot me senŋe âlâlâ âlepŋe tânyotgowom.” Yawu sâm ekyotgonomai. Yawu gârâmâ sombo otdomawolân yuwu mon sâm ekyongonomai. “Senŋe âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetŋan ari katmunŋe tatbuap yakât yaŋe ki mem tânyotgowom. Inâk tatset.” Yawu sâm betyotgoŋetâ umatŋe kakŋan mandomawot. Nanlipyeŋeŋe tewetsenŋe mem miti emetŋan katmai yakât nâŋgâŋetâ yahatmap. Gârâmâ Anitâŋeâmâ yawu yakât nâŋgâmu dondâ gemap. Yeŋe yawu otmâ yan Anitâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmap.

7 Yen lok perâkne. Anitâne yengât topyene tap yakât nângâm poropete Yesaia ekumu kulempuop ya yuwu tap.

8 “Lohimbi yuŋe lauyenajak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyenajeâmâ ki hikunekmai.

9 Yâkne lok senyen kinmâ yene engatyeneâk otmâ den sâm nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyenajak perâk perâk sâm orotmemeŋe yakâlâk nângânetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.”

Den kulempuop yakât bulâne yengâlen teteap.” Yawu sâop.

*Orotmeme yuŋe mem bâlenenekbuap.
(Mareko 7:14-23)*

10 Yesuŋe yawu sâmu lohimbiŋe yâkât gotŋan baŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nângâm biwiyen katŋet.

11 Yu me ya lauyenambâ neŋetâ tepyen gemap yaŋeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ yu me ya nângân nângânyenambâ tetemu sânetâ lauyenambâ ga takamap. Yaŋeâmâ dondâ mem bâleyekmap.” Yawu sâop.

12 Yawu sâmu yuwu sâm ekuwin. “Den yat ya Parisaio lok yaŋe nângânetâ biwiyen hâumu nângâm bâlehihai.”

13 Sâmunne sâop. “Awoŋne himbim amboŋe âi lok ki katyekmap yamâ hâmbâi watyekbuap.

14 Yawu awoŋne Parisaio âi ki sâm yingiop. Yawuhât yene yâk yengât nângâm ki gorâyingiâk. Parisaio yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok senyene bok sâsâŋajak dâiakmâ mâtâp tâpikgum ari hemân kionomai. Kionmâ hiliwahonmai.” Yawu sâop.

15 Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ, den âlâen hâum yat yakât topŋe sârâ nâŋgâne.” Yawu sâop.

16 Sâmu sâop. “Bâe, haonmâ ârândân den topŋe topŋe sâman yamâ girawu otmâmâ kiâk nâŋgânjetâ keterakmap?

17 Yeŋe sot lauyenambâ nenjetâ tepyeŋan gemap. Otmu yanak tetmâ pilânetâ wahap tâŋât otmap.

18 Yâhâ wahap bulâŋe yamâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋan tatmap ya sânetâ lauyenambâ ga takamap.

19 Orotmemeyeŋe yuwu yaŋe umut biwiyene otmu nâŋgân nâŋgânyeŋe mem bâlemap. Nâŋgâm bâleŋgimai. Me den hakoia oraŋgimai. Me den belâŋgen sahaŋgimai. Me kombo miaŋgimai. Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me lohimbî sihan eŋakŋâlemai. Me manman ihilâk mahilâk otmai. Karasuŋa me sait bâleŋe topŋe topŋe yawu otmai. Me den imbiâk biwiyenambâ tetemu den golâ ga haemai.

20 Yu sâmu aran yuŋeâmâ biwiyene mem bâlemap. Yâhâ bâtyeŋe pirim me ki pirim sot nemai yaŋeâmâ tâŋât oap.” Yawu sâop.

*Kanan gâtŋe, imbi âlâŋe Yesuhâlen biwiŋe kalop.
(Mareko 7:24-30)*

21 Yesuŋe menenekmu kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetŋe Tiro otmu Siron yan ariwin.

22 Yan arimunŋe kapi âlâ, kutŋe Kanan sâmu, yan gâtŋe pâku imbi âlâ yaŋe Yesuhâlen taka yuwu sâmu ulitguop. “Gâ Dawitihât sen, yuwu sâmune nâŋgâ. Weke bâleŋeŋe baratne mem mâŋgâemu mansap. Yakât gâŋe watdâ ariâkgât nanŋan.” Yawu sâop.

23 Yawu gârâmâ angoân Yesuŋe Yura nengâlen gem tânnongoâkgât âi ya Anitâŋe sâŋ waŋop. Yakât otmâmâ den ya nâŋgâm ekmâ ki ekmâ yawu olop. Yawu otmu imbi yaŋe witgum âi pâi tuhum watnenekmu yanâmâ Yesu yuwu sâŋ ekuwin. “Kutdâ, imbi yu âi pâiâk tuhunenekmâ gamu ekmâ hâkâŋ oain. Yakât otmâ gâku tânnongom ekurâ yapâek ariâk.” Yawu sâwin.

24 Yawu sâmunŋe Yesuŋe imbi ya yuwu sâŋ ekuop. “Isirae lohimbi gulip malap mansai yaŋe Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim manŋetgât ikŋak hâŋgânnohomu gewan. Pâku lohimbi yengâlen nep tuhuwomgât ki hâŋgânnohomu gewan.” Yawu sâŋ ekuop.

25 Yawu sâmu yâku ulitgum yuwu sâop. “Gâŋe nâ yiwerenŋeâk tânnohohât nanŋan.”

26 Sâmu sâop. “Nengât orotmeme yuwu tap. Nan baralipnenŋe sot nem tatŋetâ yan sot lauyenambâ hindâm soso gotŋan ki pilâmain.”

27 Sâmu sâop. “Lok pato, den yu nâŋgâmune bulâŋe oap. Gârâmâ nâŋe yuwu sâwe. Nan baralipyenŋe sot nenŋetâ wahapŋe lauyenambâ gemap yamâ sosoŋe nemai.”

28 Sâmu sâop. “Imbi, biwihanŋe yawu nâŋgâm den yat ya nâŋgâmune ârândâŋ oap. Gikak nanŋat ya yawuâk tetehihiâk.” Yawu sâŋ ekuop. Yawu sâŋ ekumu yanâk weke bâlenŋe gaiakbaŋgim ba ariop. Yâhâ imbi yaŋe emetŋan âwurem ari baratŋe ekmâ biwiŋe heronŋe olop.

Kundat topŋe topŋe teteyiŋgiop ya Yesuŋe mem henŋemyongop.

29 Yesuŋe menenekmu Galilaia dengân ya ginŋan ge pâku lohimbî yengât hân horatŋambâ ariwin. Ari pumŋe âlâen yâhâ tatbin.

30 Yâhâ tatmunŋe kapi ambolipŋaŋe bukulipyene umatŋe teteyiŋgiop ya dâiyekmâ nengâlen takawi yamâ yuwu. Nombotŋe senyene bok sâsâŋe. Otmu ândâpyene bok sâsâŋe. Otmu kâiyene goŋ goŋe. Me bâtyene pareŋe. Me kopa. Me kundat topŋe topŋe teteyiŋgiop ya.

31 Dâiyekmâ takanetâ Yesuŋe kerehâk heŋgemyongomu ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ Isirae nengât Anitâ mepaewi.

Lok 4000 ya sot yiŋgiŋetâ newi.

(Mareko 8:1-10)

32 Anitâ mepaenetâ yanâmâ Yesuŋe sâmu yâkâlen bamunŋe yuwu sâm eknongop. “Lohimbî yu orowâk tatmâ gamunŋe hilâm kalimbu pesuk yap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem pesuk pilai. Yakât otmâ tepne nâŋgâyŋgian. Sot barahâk âwurem mâtâwân po yiŋgimu sen biri yiŋgimapgât inâk ki arinomaî nanŋan.” Yawu sâop.

33 Sâmu sâwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen man-sain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yiŋgimunŋe neŋetâ dopyeŋan otbuap?” Yawu sâwin.

34 Sâmunŋe sâop. “Yengâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Banŋa kândâkdâmâ nombolân yâhâp, otmu inŋan getek âlâ.” Yawu sâwin.

35 Yawu sâmunŋe Yesuŋe lohimbî ekyongomu ge tatbi.”

36 Ekyongomu ge tatŋetâ Anitâ mepaem banŋa otmu inŋan ya mem ningiop. Ningimu kâsikum yiŋgimunŋe mem newi.

³⁷ Neñetâ dopyenjan otmu hângânyongomu ariwi. Sot neñetâ torehenñe talop ya menduhum mânunmunñe saka saka nombolân yâhâp pik sâop.

³⁸ Yâhâ lok papato sâlikyongomunñe 4000 ya wangiop. Yâhâ imbi naom yamâ ki sâlikyongowin.

³⁹ Yesunñe hângânyongomu ariwi. Arinjetâ nenâmâ wanğa âlâ mem kapi âlâ, kutñe Maharan sâm, yaken ariwin.

16

Yesunñe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaio otmu Sarukaioñe ekuwi.

(Mareko 8:11-13 Luka 12:54-56)

¹ Otmu sâp âlâen Parisaio otmu Sarukaio nombotñanñe Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. “Anitâñe hângângohomu ge mansat sâmai. Ya perâk me bulânjanâk. Yakât otmâ gâñe sârâ himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nângâne.” Yawu sâwi.

² Sâñetâ sâop. “Bâe, yen kulemgât yai. Yawu gârâmâ kulem âlâlâ otmune topñe ekmâ hâum pâpguai. Yakât otmâmâ âlâ otmune yawuâk hâum pâpgunomai. Yakât âlâen hâum sâwe. Emetsâpñe otmu yan himbim topñe palalaj sâm kuriringumap. Yawu otmuâmâ yuwu sâmai. “O, yuâmâ emet heñgeñguwe sâm oap. Me sikop otbe sâm oap.” Yawu sâmai.

³ Yâhâ himbim topñe ya helengumap. Yanâmâ yeñe yuwu nângâmai. “O, yuâmâ tonjelâk otbe sâm oap.” Yawu sâmai. Yeñeâmâ to yambu otmu sikop yakât topñe ekmâ nângâm heñgeñguai. Yâhâ nâñe kulem âlâlâ memune eksai yakât topñeâmâ girawuhât ki ekmâ nângâm heñgeñguai?

⁴ Yakât yâhâpne torokatmâ sâwe. Lohimbi yu yengât topnye teteâkgât yuwuyaen hâum sâwe. Imbi nombotnane loklipyene betyenehen kionmai yakât dopneâk yeneâmâ Anitâhât betnehen kionetâ dondâ bâlemap. Yawuhât kulem âlâ memune ekne sâm yakât âinohoai. Yakât yuwu sâmune nângânet. Embânân poropete âlâ, kutne Yona sâm, yâkâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kapi ambolipnane ekbi. Yakât dopneâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu wangaen yâhâm âlâengen ariwin.

Parisaio otmu Sarukaio yâkyengât matuk keluŋe

⁵ Wanga mem dengân nombot hâtikgum ariwin yan nelâmâk otmâ sot barak ariwin.

⁶ Sot barak arimunne yakât otmâ Yesune yuwu sâm eknongop. “Parisaio otmu Sarukaio yengât matuk keluŋane mem bâleyekmapgât galem oranjinomai.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu nenne yakât topne nângâm pâpgum yuwu sâm alahuwin. “Sot ki mem takain. Yakât mon yap.”

⁸ Yawu sâm alahumunne biwinenjahât topne ekmâ yuwu sâm eknongop. Yen sotgâlâk biwiyene katmâ den yan yukât topne ki nângânetâ keteraksap. Yakât otmâ nâhâlen biwiyenane ki tinâk kepeiai.

⁹ Yakât nângâmune ki ârândân oap. Yenâmâ sotgâlâk nanngai. Yakât sâwe. Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yingimunne neŋetâ dopyenan olop. Neŋetâ torehenne talop ya saka saka amon mem mânunetâ pik sâop?

10 Otmu sâp âlâen lok 4000 ya gurâ banğa nombolân yâhâp yaŋahâk yingimunŋe newi. Neŋetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mem mânunetâ pik sâop?

11 Den ekyongoan yu nâŋgânetâ keterakyiŋgimbâp. Yâhâ yeŋe imbiâk nâhâitŋe “sotgât yap” sâm nâŋgânihiai. Yakât yâhâpŋe sâmunenâŋgâm henŋenŋunet. Parisaio otmu Sarukaio yeŋgât matuk keluŋe yaŋe mem bâleyekmapgât galem oraŋginomai.” Yawu sâop.

12 Yawu sâm eknongomu nâŋgâmunŋe keterakmu yuwu sâwin. “O, yâhâmâ sotgât ki yap. Yâhâmâ Parisaio otmu Sarukaio yeŋgât den nâŋgâm lohotŋe otmaingât yap.” Yawu sâwin.

*Petoroŋe Yesuhât topŋe sâm teteop.
(Mareko 8:27-30 Luka 9:18-21)*

13 Yapâ yahatmâ, kapi âlâ kutŋe Kaisaria sâm, kutŋe âlâmâ Pilip sâm, yan ariwin. Yan arimunŋe Yesuŋe yuwu sâm âinongop. “Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yakât otmâmâ lohimbiŋe nâhât âlâ sâmai?”

14 Sâmu sâwin. “Nombotŋaŋe gâhât yuwu sâmai. “Yoane Baptis emelâk kuŋetâ muop ya mumuŋambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ poropete âlâ, kutŋe Elea, emelâk himbimân yâhâop yaŋe purik sâm ge mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ “Poropete âlâ, kutŋe Yeremia, me poropete âlâ mumuŋambâ yahatmâ mansap,” sâmai.” Yawu sâm ekuwin.

15 Sâmunŋe sâop. “Yâhâ yeŋeâmâ nâhât âlâ sâmai?”

Yawu sâmu Petoro, kutņe âlâmâ Simon sâm, yâkņe yuwu sâop.

¹⁶ “Anitâņe hâņgâņgohomu ge mansat ya nâņgâmunņe bulâņe otmap. Yakât otmâ gâmâ yâkât nanņe tâņ tâņ ya nanņain.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Simon, Yoane nanņe, bukulip-gaņe ekgohonjetâ ki yat. Awoņne himbimân tatmapņe den yu biwihan katmu yat yakât Anitâņe nâņgâhihimu âlepņe oap. Yakât biwihe heroņe otbuap.

¹⁸ Yâhâ gike kutgeâmâ Petoro, kut yukât topņeâmâ “Kât” yawu tap. Gârâmâ nenņe kât mem emet tuhumunņe ņiwiņ ņiwiņ sâmap ya ki putuk sâm liwarakbuap. Yakât dopņeâk lohimbî nâhâlen ga torokatmai ya ki hiliwahonomai.

¹⁹ Yakât sâwe. Nâņe mâmâņe otgihimune lohimbî yengât kunyeņe manbuat. Yanâmâ yâkņe otņetâ bâlemapgât gâņe sâm kuyiņgiuwat nâku yawuâk kuyiņgiwom. Yamâ yâkņe âlepņe otņetgât sâm yîņgiuwat nâku yawuâk nâņgâwom.” Yawu sâop.

²⁰ Otmu yuwu sâm kuningiop. “Nâ bulâņanâk Anitâņe hâņgâņnohomu gewan. Yakât otmâ lohimbî ihilâk ki ekyongonomai.” Yawu sâop.

*Petoroņe Yesuhât mâtâp manġuwanġiwe sâm olop.
(Mareko 8:31-9:1 Luka 9:22-27)*

²¹ Otmu sâp yan Yesu sâm bâlewanġim mem âlâlâ tuhunomai yakât tetekņan eknongop. “Topņe katmâ Yerusalem kapiân yâhâmune yan Isirae nengât kunlipnenņe, otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya, otmu hotom umai yengât kunlipyeņe kerekņe sâm bâlenihim mem âlâlâ

tuhum nohoŋetâ mumbom. Mum yan hân kêlehen hilâm kalimbu tatbom. Yawu otmâ yaŋak mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâŋ eknongop.

²² Yawu sâŋ eknongomu Petoroŋe dâimu pereŋ pilâm ba yetŋiâk kinmâ yuwu sâŋ ekuop. “Kutdâ, umatŋe topŋe topŋe otnihinomai sâŋ tat ya ki tetewuapgât naŋgan. Bia kêrikŋe.” Yawu sâop.

²³ Sâmu purik pilâm yuwu sâŋ ekuop. “Gâŋe mâtâp ki maŋgunihi. Mâtâp maŋgunihirâmâ Sattanŋe tepŋe heronŋe otbuap. Gâŋe den yat yu Anitâŋe sâŋ nihiop ya ki lâuap. Yuâmâ lokgât nâŋgân nâŋgân yat. Ya nâŋgâmune ki ârândânŋ oap.” Yawu sâop.

Manmannenŋe ki alitmâ manmâ yâhânŋom.

²⁴ Yawu sâŋ ekum yaŋak purik pilâm yuwu sâŋ eknongop. “Lohimbi âlâ me âlâŋe biwiyenŋe nâhâlen katmaiŋe nâhâlen torokatne sâŋ yan yenahât ki nâŋgânŋetâ yahatbuap. Me senŋe âlâlâ tatyŋgiap ya biatningimap sâŋ yakât ki nâŋgâm ketet otmâ enŋat yâhâp otnomai. Nâhât den haonŋmâ ârândânŋ nâŋgâm tem lâunihim mannomai.

²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe manmanyenŋe alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe nâhâlâk katmâ mannomai. Yawu otmâ manŋetâ yongoŋetâ munomai yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap.

²⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ, iri sikum me manman topŋe topŋe yan torokatmâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe yan hikum munomai yaŋe mumuŋambâ yahatnomaihât dop ki tap. Yâhâ manman yawu yakât matŋe âlepŋe Anitâŋe

yiŋgiwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât yuwu sâmunenângâŋet.

²⁷ Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoŋnaŋe yâhâŋe hâŋgânnohomu aŋelolipne meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyenjahât matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk kâpekmâ yiŋgiwom.

²⁸ Yen ki mum metenjetâek nâ lok bulâŋe mansanŋe galemŋe otmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

17

*Yesu, Mose, Elea den sâmalahuwi.
(Mareko 9:2-13 Luka 9:28-36)*

¹ Yâhâ yakât kakŋan hilâm nombolân konok pesuk sâmu Yesuŋe Petoro, Yakowo otmu imiŋe Yoane ya yeŋeâk meyekmu nen katnenekmâ pumŋe âlâen yâhâwi.

² Yan yâhâŋetâ Yesuhât kun kundenŋaŋe âlâ otmu ekbi. Otmu senŋeâmâ dewutâ senŋe gam irik irik sâmap yawuya teteop. Yâhâ sâŋgumŋaŋeâmâ kaok bolan bolan otmâ kâlâp kokotŋe lan lan sâmap yawuya olop.

³ Sâp yanâmâ Mose yet Elea emelâk Anitâŋe meyelehop yaŋe yanâk pârâk sânsânâk tetemutâ orowâk den alahu gulahu otbi.

⁴ Den alahu gulahu otŋetâ Petoroŋe ekmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, kulem aŋgo teteap yukât yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunŋe âilonŋo oap. Yawu gârâmâ gâŋe sârâ nâŋe selep kalimbu kumbomgât nanŋan. Âlâmâ gâhât, âlâmâ Mosehât, âlâmâ Eleahât.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu yanâk kulewoŋboŋ ge lâum kurihiyehop. Lâum kurihiyekmu yakât biwiŋambâ Anitâŋe yuwu sâop. “Bulâŋanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâŋe biwinâŋe yâhâk hikum tatman. Yakât otmâ den sâwuap ya yeŋe mem biwiyenjan katmâ tem lâuwanjim mannomai.” Yawu sâop.

⁶ Yawu sâmu hoŋ bawalipŋaŋe nâŋgâm kiŋgityenjahât otmâ kun kundenyeŋe mem kurihiakmâ hânân ge pare pare iwi.

⁷ Yawu otŋetâ Yesuŋe gotyenjan ba yuwu sâm ekyongop. “Ki kiŋgityenjahât otŋet. Yahatŋetâ arine.”

⁸ Yawu sâmu yahatmâ lok yâhâp ya yelekŋetâ bialop. Yawu otmâ Yesu ikŋiâk kinmu ekbi.

⁹ Yaŋak pumŋambâ âwurem mâtâwânâk ge Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Ewan pumŋan Mose yet Elea tetemutâ den oain yakât in yawu ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoŋetâ mum yahatbom yakât kakŋanâmâ yu eksai yukât sâm tetem ekyongonjetâ nâŋgânomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu hoŋ bawalipŋaŋe Elea tetemu ekbi yakât nâŋgâm yuwu sâm âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainjeâmâ yuwu sâmai. “Anjoân Eleaŋe yâhâpŋe tetemuâmâ Anitâŋe hâŋgângumu gewuap yâkât mâtâp mewanjiwuap.” Yawu sâmai. Yamâ girawuhât sâmai?”

¹¹ Sâŋetâ sâop. “Yamâ bulâŋanâk yai. Elea yâhâpŋe tetem mâtâp yai ya henŋenŋuwuap.

¹² Yawu gârâmâ yai yakât nâŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Elea yamâ emelâk takaop. Takamu yeŋgât kunlipyenjan ekmâ yâkât topŋe ki nâŋgâm kuŋetâ muop. Yâhâ Anitâŋe nâ hâŋgânnohomu gewan yawuâk nohoŋetâ mumbom.” Yawu sâop.

13 Yawu sâmu nângânetâ keterakmu yuwu sâwi. “O, yuâmâ Eleahâlen hâum kinmâ yap yamâ Yoaneje tetem toen mem katyehop yâkât yap.” Yawu sâwi.

Yesuhât hoj bawalipnaje weke bâleje watne sâm hâum pâpguwi.

(Mareko 9:14-29 Luka 9:37-42)

14 Mâtâwân gem tatnetâ yan lohimbi dondâje lok âlâhât nanje ya nengâlen dâim takanetâ tângune sâm hâum pâpgum pilâwin. Yawu otmâ yakât den alahum kin tatmunje bukulipnenje pumnehembâ ge peneningiwi. Peneninginetâ yan naom yakât âwâñaje Yesu ekmâ gotñan ga yuwu sâm ekuop.

15 “Lok pato, gâ ihilâk nannahât nângâwanji. Weke bâleñaje nanne mem mângâemuâmâ toen kionmap. Otmu senje gâwâñ gâwâñ sâm kâlâwân kionmu semap.

16 Yawuhât nâje dâim hoj bawalipganje sânetâ weke bâleñaje yâkâlebâ gaiakmâ ariâkgât sâmune hâum pâpgum pilai.” Yawu sâop.

17 Sâmu Yesuje nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Yen wongât nâhâitje ki tânnongowuap yawu nanjai? Yakât nângâmune ki ârândâñ oap. Nâ yen orop sâp kâlep manmâ yâhâwomgât dop ki tap. Yawuhât pilâyekmâ yâhâwom yan yeje girawu mannomai?” Yawu sâop.

18 Yawu sâm lok sihan yakât sâop. “Yen nâhâlen mem ganjet.” Yawu sâop. Mem yâhânetâ weke bâleñaje mângâeop ya watmu gaiakmâ ba arimu yanâk âlepje olop.

19 Âlepņe olop yakât topņe nâņgâne sâm Yesu yuwu sâm âikuwin. “Yu topņe girawuhât nenņe weke bâleņe ya watne sâm hâum pâpguain?”

20 Sâmunņe sâop. “Yen nâhâlen biwi nâņgân nâņgânyeņe kepeim manmai mâne âlepņe yuwu mon sâmbâi. “O, pumņe enda huhuakmâ orotok sâm giâk.” Sâņetâ âlepņe huhuakmâ orotok sâm gembâp. Otmu âi nombotņe tap ya âlepņe torokatmâ membâi.

21 Yamâ weke bâleņe watmune ariap yaņe kârikņe bâleņe. Yakât otmâ yeņeâmâ den in sâņetâ ki gaiakmâ ariap. Yâhâ weke bâleņe yawuya ekmâmâ topņe katmâ sot barak manmâ An-itâhâlen biwiyenņe kepeim ulitguņetâ denyenņe nâņgâm gaiakmâ ariwuap.” Yawu sâop.

*Yesuņe ikņak mumbuap yakât sâop.
(Mareko 9:30-32 Luka 9:43-45)*

22 Yawu sâmu nen kerehâk yapâ pilâm yahatmâ Galilaia hânângen ariwin. Ari Yesuņe yuwu sâm eknongop. “Anitâņe hâņgânnohomu gewan nâhât kasalipnaņe nohoņetâ mumbom.

23 Nohoņetâ mum yan hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumuņambâ yahatbom yakât sâp tâlâhuap.” Yawu sâm eknongomu biwinenņe nâņgâmunņe umatņe bâleņe olop.

Miti emetņe yakât takesi kalowot.

24 Mâtâp ari Kapanaum kapi mewin. Kapanaum kapi mem Petorohât emet hawiņan ari kinmâ den alahuwin. Alahum kinmunņe lok nombotņe opon kâmbukņahât takesi meminiwi yaņe taka Petro yuwu sâm âikuwi. “Yeņgât patoyenņe opon

kâmbukñahât takesi katmap me ki katmap?” Yawu sâmb âikuwi.

²⁵ Yawu sâñetâ Petoroñe sâop. “On, yawu otmapgâ.”

Yawu sâmbu emet kâlehen yâhâmunñe Yesuñe Petoro yuwu sâmb âikuop. “Petoro, den yai yakât nâñgârâ girawu oap? Yuwu sâmb âihohowe. Lok komot girawuyañe tewetsenñe mem hângât lok kutdâ yingim mansai? Hângât lok kutdâ ya yengât bukulipyenñe me kasalipyenñe?” Yawu sâop.

²⁶ Sâmbu sâop. “Bukulipyenñe kapi ambolipñenñe tewetsenñe ki katmai. Yâhâ kasalipyenñe mem ge katyekñetâ yâk yengât amutyenñan mansai yâkñak tewetsenñe katmai.” Sâmbu sâop. “Bonñanâk yat.

²⁷ Yawu gârâmâ nen Anitâhât komolân torokatmâ mansainñe opon kâmbukñan yâhâ takesi ki katnom yamâ âlepñe. Yakât denñe bia. Gârâmâ nâñgârâñetâ bâlemapgât gâñe netgât takesi yamâ yuwu tuhum katbuat. Gâñe inñan itâñe mem ari denñan pilârâ giâk. Gemu yan angoân inñan kionbuap ya mem tepñe gâim duhatbuat. Tepñe gâim duhatmâ tewetsenñe yapâ mem tetewuat. Ya mem ari gike umut otmu nâhât umut katbuat.” Yawu sâop.

18

Huruñ huruñ manmâ yâhânom.

(Mareko 9:33-37 Luka 9:46-48)

¹ Yawu sâmb ekumu Yesu yuwu sâmb âikuwin. “Sâp patoen Anitâñe tihitnenñe otmuâmâ orowâk manmâ yâhânom yanâmâ nengâlen gâtñe âlâ me âlâhât nâñgârâ kunnenñe manbuap?” Yawu sâmb âikuwin.

² Yawu sâmunje naom tipije âlâ gotnennan kinop ya hâum tiripnongom yuwu sâm eknongop.

³ “Âinohoai yakât topje yuwu sâmune nângânet. Nimnaom titipâje Anitâhât den nângâm in yawu biwiyenaje lâum yâkât komot otmâi. Yakât dopjeâk otnomai yanâmâ Anitâje âlepje yen meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ Anitâhât komolân torokatnomaihât dop âlâ ki tap.

⁴ Yâhâ nimnaom titipâje yejahât nângânetâ gemu huruḅ huruḅ manmai. Yakât dopjeâk yengâlen gâtje âlâ me âlâje yejahât nângânetâ gemu huruḅ huruḅ mannomai. Lok yawuya yengât nângâmune yahatbuap.

⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâje naom tipije yuwuya yakât nângânetâ yahatmu buku otbaḅginomaije nâ hoḅ banihimai yakât dop oap.

Oḅjetâ bâleâk sâm ki kendâyinjinom.

(Mareko 9:42-48 Luka 17:1-2)

⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâje nimnaom titipâ nâhât pat manmai ya yengât mâtâp maḅguyingimai. Yamâ hâmbâi matje umatje menomai.

⁷ Den yan yakât torokatmâ âlâen hâum yuwu sâwe. Satanje yen kerek mem ge katyekbe sâm otmu yakât lohotje otne sâm oai. Yakât tepne nanḅan. Lohimbi âlâ me âlâje Satangât tem lâum yan, bukulipyenje oḅjetâ bâleâkgât kendâyinjimai yakât matje Anitâje umatje yingiwuap. Yawu.

⁸ Yakât torokatmâ sâwe. Bulâje hârenomaihât ki sâwom. Topje nângânetgât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyenaje me kâiyenaje otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgum bâtyejahât me kâiyejahât tosa yakât otmâ umut biwiyenje hem

kâlâwân kionmapgât ya hârem pilânomai. Topņe yuwuhât yan. Lok âlâ me âlâņe dâiyekmu yu me ya otņetâ bâlemu hemgât pat otmaihât ya pilâm biwiyeņe Anitâhâlen katnomai. Yawu otņetâ manman kârikņe yinņiwuap.

⁹ Otmu yawuâk lok âlâ me âlâņe senņe nombot me nombot yaņe orotmeme bâleņe ekmâ biwiyeņe yan ariwuap. Biwiyeņe yan arimu yakât otmâ tâpikgum senyeņahât tosa yakât otmâ umut biwiyeņe hem kâlâpgât pat otmap sâm yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyeņe Anitâhâlen katmâ yâkât tem lâum yâhâņetâ manman kârikņe yinņiwuap. Yawu.

Lama âlâ gulip otbaņgimu ki pilâwuap yan hâum sâop.

(Luka 15:3-7)

¹⁰ Yâhâ nimnaom ya yeņgât âlâku sâmune nâņgâņet. Anitâņe aņelolipņe nombotņe naom titipâ yu galemयोगoņet sâm âi yinņiop yaņeâmâ yâkât senņan âilonņo mansai. Yakât yeņe naom titipâ yu yeņgât nâņgâņetâ ki gewuap.

¹¹ Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbi yeņe hem nâpumân ge hiliwahomaihât Anitâņe yeņgât sâm hâņgânohomu gewan. Yakât nâņe mem kuwikyekmune manman âilonņoân mannomai.

¹²⁻¹³ Yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nâņgâņet. Lok âlâhât lama 100 yawu kinbaņgiai. Gârâmâ ya yeņgât hohetyeņambâ konok âlâņe misiņgurakbuap. Yawu otmu amboņaņe nombotņe ya katyekmu kinņetâ konok misiņgurakbuap ya pâinmâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotņe katyekmu kinnomai ya yeņgât ki nâņgâm ketet

otbuap. Yâhâ misinjurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepņe welâmņan giâk sâm yakât otbuap.

¹⁴ Yakât dopņeâk awoņņane nan baralipņe âlâ me âlâņe hiliwahomaihât haoņmâ ârândâņ tihityeņe otmap.

Orotmeme bâleņe otninginomai yan yuwu ot-nom.

¹⁵ Otmu den âlâ yuwu sâmune nâņgâņet. Bukuhe âlâņe topņe âlâlâ mângâehekmu mem dâirâ yok pilâm yetņiâk alahuromawot. Alahumutâ ârândâņ otmu buku konok mandowawot.

¹⁶ Yâhâ bukuhaņe gâhât den ki nâņgâwuap otmuâmâ emelâk Moseņe den yuwu kulemguoپ ya watbuat.

“Lok konokņe ikņiâk bukulipņe âlâ me âlâhât topyeņe teteâkgât sâm hâreyiņgiwuapgât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yaņe denyeņe sânomai ya lâuakmâ konok otbuap yamâ nâņgâņetâ bonņe (otmap/otbuap).”

Den ya watmâ buku nombotņe konok me yâhâp meyelekdâ gam yâkņe heņgeņguromawot.

¹⁷ Yâhâ bukuhaņe iliwetbuawâmâ Anitâhât komot yeņgât senyeņan heņgeņgunomai. Yâhâ yâk yeņgât senyeņan iliwetmâ denyeņe ki nâņgâwuawâmâ yuwu sâm ekunomai. “Gâmâ kunge kârikņe otmâ iliwet tat yakât otmâ nen orop torokatdâ mannongât dop bia.” Yawu sâm ekum watņetâ ari manbuap.

Den sâm hâreyiņgine sâm aņgoân Anitâ âikum eknom.

¹⁸ Yuwu sâmune nâņgâņet. Bukulipyeņe yu me ya âlepņe otmai ya yeņe ekņetâ ârândâņ otmap yawuâk Anitâņe ekmu ârândâņ otbuap.

Yâhâ bukulipyenaje otņetâ bâlemapgât yeņe kuyiņginomai ya yawuâk Anitâņe mâtâp manguyiņgiwuap. Yawu.

¹⁹ Otmu torokatmâ sâwe. Yeņe menduhuakmâ lok âlâhât den sâm hârewaņginomai yan biwiyenē konok otmu Anitâ âikuņetâ topņe mem tetekņan tuhumu nâņgânomai.

²⁰ Otmu nâņe yeņgât hohetyenān kinmâ howeyekbom. Howeyekmune yakât topņe nâņgâm heņgeņgum den sâm hârewaņginomai. Otmu Anitâņe gurâ yawuâk hârewaņgiwuap. Yawu.” Yawu sâop.

Nenņe lohimbi otyiņgim mannom yakât dopņeâk Anitâņe otniņgiwuap.

²¹ Sâmu Petoroņe yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, bukune âlâņe orotmeme kiņgoņ mâņgâenekmu tosa pilâwaņgimune amon otmu yan pesuk sâwuap? Nombolân yâhâp otmu yan pesuk sâwuap me? Me ya wangim torokatmâ yâhâwuap?” Yawu sâm topņe nâņgâwehât âikum nâņgâop.

²² Sâmu sâop. “Yawu bia. Ihilâk, gâņe tosaņe pilâwaņgim yâhâwuat.

²³ Yakât yuwu sâmune nâņgâ. Anitâņe tihityenē otmâ den sâm hâreyiņgiwuap. Yakât topņe teteâkgât lok kutdâ orotmemeyenān hâum sâwe. Yâkņe ikņe âi loklipņe yeņgât tosa tatyiņgiop ya mem âwureņet sâm ekyongop. Ekyongomu tatyiņgiop ya amboņan amboņan yâkâlen ba sâm tetewi.

²⁴ Otmu aņgoân gaop yâkât tosa pato, yakât dowâmâ 13 milion kina yakât dop.

²⁵ Yâhâ lok yaņe tewetsenņe ki tatbaņgiopgât otmâ ya kâpekbâpgât dop bia. Yawu gârâmâ lok

kutdâñe yuwu sâñ ekuop. “Gâ, imbihe naomge âi tuhum tewetsenñe mem dâinomai yamâ nâhâlâk sâp ârândâñ katmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâñu lok yañe yuwu nâñgâop. “Nenñe âi yu girawu torokatmâ hâhiwin kakñan tuhum manmâ yâhânom. Yawu gârâmâ kâpekbomgât dop âlâ ki tap, bia kârikñe.” Yawu nâñgâm lok kutdâ ya yuwu sâñ ulitguop. “Yawu gârâmâ gâ nengât tepge nâñgâningi. Hâmbâi mâtâp teteningimu âlepñe kâpeknom. Yakât ki hâwât hâwâlâk kendâningiwuat.” Yawu sâop.

²⁷ Yawu sâñ ulitgumu ekmâ tepñe nâñgâm tosañe ya pilâwanñgiop.

²⁸ Yawu gârâmâ âi lok yañe bukunñe âlâ mem teteop. Otmu bukunñahât tosa yamâ 10 kina yawuya tatbanñgiop. Mem tetem tosañe kâpehâkgât ekuop.

²⁹ Ekumu yuwu sâñ ulitguop. “Gâ tepge nâñgâñihim tipñe mambotdâ yan kâpekbom.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâop ya ki nâñgâm pâi emetñan mem katmu talop. Yan tatmu yuwu sâñ ekuop. “Gâ yuânâk tatdâ hep torehenlipgañe tewetsenñe gi-hiñetâ pâi emetñe puluhum gewuat.” Yawu sâop.

³¹ Yawu otmu âi lok yakât bukulipñane nâñgâm bâlewanñgim patoyenñe ekuwi.

³² Ekuñetâ den ya nâñgâm olop ambonñe ya kunmu gamu yuwu sâñ ekuop. “Gâ lok bâleñe. Anñoân tosahe ya kâpekbâtgât dop. Yamâ nâñe tosahe pilâhihiwan.

³³ Gâku yawuâk bukuhahât tosa ki pilâwanñgiat yakât nâñgâmune umatñe oap.” Yawu sâop.

³⁴ Otmu biwiŋaŋe nâŋgâmu umatŋe otmu mem pâi emetŋan katmâ hâhiwin pato ya torokatmâ waŋetgât tembe lâulipŋe ekyongop. “Lok yu wawi oap yakât hâhiwin waŋetâ ârândâŋ otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

³⁵ Yakât topŋe yuwu tap. Bukulipyenŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ tosa ki pilâyinŋinomai. Yamâ Himbim Awoŋnenŋe yen gurâ yawuâk tosa ki pilâyinŋiwuap.” Yawu sâop.

19

Lokŋe imbiŋe ki pilaknomai. (Mareko 10:1-12 Luka 16:18)

¹ Yesuŋe den ya sâm pesuk pilâm menenekmu yapâ yahatmâ Galilaia hân ya pilâm yaŋak Yoran to hâtikgum Yuraia hânâŋen ariwin.

² Arimunŋe lohimbi dondâŋe denŋe nâŋgâne sâm betnenŋan watnenekmâ ariwi. Yan watnenekmâ ariŋetâ yâkŋe lohimbi dondâ heŋgemyongop.

³ Otmu Parisaio lok nombotŋaŋe taka “Den girawuyaen hâum sâmunŋe yan matŋe sâm tâpikgumu den âiân katne,” nâŋgâm yuwu sâm Yesu âikuwi. “Mâtâp girawu tap? Lok âlâ me âlâŋe yeŋe eŋgatyeneâk otmâ imbilipyenŋe pilâyeknomaihât mâtâp tap me bia?”

⁴ Sâŋetâ sâop. “Yen Anitâhât den nâŋgâmai me bia? Den yamâ yuwu tap.

“Anitâŋe topŋe katmâ hân himbim kândikyotgom yan lohimbi yâhâp katyelehop.

⁵ Katyelekmâ yan den yuwu sâmb ekyotgop. “Lok âlâ me âlâne âwâne mâmâne pilâyelekmâ imbiñâit mandomawot.” Den yawu tap.

⁶ Yakât otmâ ki hionakmâ ikñiâk ikñiâk otdomawot. Anitâne menduhuelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne ki hionyeleknomai.” Yawu sâop.

⁷ Sâmu sâwi. “Ya âlepne yat. Gârâmâ Moseñe girem den âlâ yuwu kulemgup tap.

“Lok âlâ me âlâne imbiñe pilâwe sâmb âlepne pilakdomawot yakât topne kulemgum wanmu miakmu watmu ariwuap.”

Yawu tap. Otmu Moseñe ya otnomgât âlepne sâop. Gâne den yat yuñeâmâ Mosehât den ya orop ki lâuaksawot. Yakât otmâ nângâmunne ki ârândân oap.” Yawu sâwi.

⁸ Yawu sâñetâ Yesuñe Moseñe den sâop yakât yuwu sâmb ekyongop. Moseñe girem den yawu kulemgup yamâ kuyiñgiwehât nângâm ki kulemgup. Yengât tâmbâlipyenane biwiyene kârikne otmu yenahâlâk nângâm manminiwi yakât kulemgup. Yâhâ kândikum yawu ki otbi.

⁹ Yakât otmâmâ nâne yuwu sâmbune nângâñet. Lok âlâhât imbiñane mâtâp ki tâpikgum manmu lokñane imbiâk pilâm ba imbi ondop membuap. Yamâ lok yane tosa umatne membuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Yesuñe yawu sâmbu nenne yuwu sâmb ekuwin. “Nengât orotmeme yuwu tap. Lohimbi imbiâk hionakmâ mansai. Yawu orañgimaihât nângâm lok yawuyane imbi barak mannomai.” Yawu sâwin.

11-12 Sâmunje sâop. “Lok kerekne imbi barak mannomaihât dop ki tap. Nombotņane mâmâlipyene yengât tepyenambâ pâlâmne mannomaihât yawu tetemai. Nombotņaneâmâ imbi memai sâm mâtâp manguyingimai. Yâhâ nombotņaneâmâ Anitâhât nep yakâlâk nângâm tiņ tiņâk mem mannom nângâm imbi barak manmai. Yakât Anitâne nângâmu ârândâņ otmap. Otmu lok nombotņane den yu biwiyenane ekmâ topņe nângâm yâhâņetâ ârândâņ otbuap.” Yawu sâop.

*Yesune nan baralipyene lukuleyehop.
(Mareko 10:13-16 Luka 18:15-17)*

13 Otmu sâp yanâmâ lohimbi nombotņane nan baralipyene meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesune kunyenjan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otņetâ nenņe yekmunne ki ârândâņ otmu kuyingiwın.

14 Kuyingimunne Yesune nenekmu ki ârândâņ otmu yuwu sâm eknongop. “Kâmbukne, ki kuyinginet. Anitâne nimnaom titipâ yu yengât tihityene otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganet. Yene kuyinginetâ ekmune ki ârândâņ oap.

15 Yawu sâm Anitâ ulitgum kunyenjan memu yanjak kapi ya pilâm âlâengen ariwin.

Lok iri sikumyene pato tatyņgiap yâk yengât topyene.

(Mareko 10:17-31 Luka 18:18-30)

16 Sâp âlâen lok âlâne Yesuhâlen taka yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, nâņe âlâ girawu otmune ârândâņ otmu yanâmâ Anitâne manman kârikņahât pat ku-nihiwuap?”

17 Sâmu sâop. “Gâ wongât yakât âinohoat? Yakât amboŋe yamâ Anitâ konok. Gâ yu me ya âlepŋeâk otbehât nanġat otmuâmâ girem den hârohâk nânġâm lâuwuat.

18 Sâmu sâop. “Girem den girawuya?” Sâmu sâop. “Mosehât girem den yukât yan.

“Gâ lok nombotŋe ki yongorâ munomai. Me buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me kombo ki otbuat. Me hâkyeŋan ki sâuwat. Me den perâk ki sâm kâityongowuat.

19 Gâ âwâhe mâmâhe yetġât lauyetŋe lâum amutyetŋan manbuat. Otmu nenŋahât nanġanġimunŋe yahatmap yakât dopŋeâk buku nombotŋe yeŋġât nânġâmunŋe yahatbuap.” Yawu tap. nânġâmat yawuâk buku nombotŋe tânyongowehât nânġâuwat. Yawu.”

20 Sâmu sâop. “Girem den yu sâm arat yamâ otmanâk hârok. Orotmeme girawuya ki otman ya otbom yanâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kunihiwuap?” Yawu sâop.

21 Sâmu sâop. “Senŋe âlâlâ pato tatġihiap yamâ mem buku nombotŋe umburuk mansai ya yinġiwuat. Yawu otdâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihiwuap. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâ orowâk arinom.” Yawu sâop.

22 Yawu sâmu iri sikum me senŋe âlâlâ pato tatbaŋgiop yakât nânġâmu biwiŋe umatŋe otmu, Yesuŋe sâop ya ekmu hâi hâiŋe otmu pilâm âlâengen ba ariop.

23 Ba arimu Yesuŋe yuwu sâm eknongop. “Yuwu sâmune nânġâŋet. Lok iri sikum pato tatyinġiap

yaŋeâmâ Anitâhâlen torokatne sâam otŋetâ hâi hâiŋe otmap.

24 Yakât otmâ den âlâen hâum sâamune nâŋgâŋet. Pusiŋe seloŋ watmu pin pinŋan arimu yan watmâ bawe sâam hâum pâpgumap. Yakât dopŋeâk lok iri sikumyeŋe pato tatyŋgiapŋe Anitâŋe tihityeŋe olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâam otŋetâ hâi hâiŋe otbuap. Lok nombotŋe iri sikum pato tatyŋgiapŋe yeŋahâlâk nâŋgâmai. Lok yawuyaŋe himbimân Anitâhât gotŋan ki yâhânomai.” Yawu sâop.

25 Yawu sâamu nâŋgâmunŋe sâtŋe otmu yuwu sâwin. “Âo, yu yat yuâmâ lok girawu yaŋeâmâ himbimâ pat otbuap?”

26 Yawu sâamunŋe Yesuŋe sennenŋe topŋan dâŋâk nenekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâam lokgât nâŋgân nâŋgânân arinomialhât dop ki tap. Yamâ Anitâ konokŋe nâŋgâningimap. Yakât otmâ yeŋe yu me ya otne sâam Anitâhât nâŋgân nâŋgânân watmâ otnomialhât dop tap. Yâkŋe konok manman kârikŋe ya yŋgimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

27 Yawu sâamu Petoroŋe yuwu sâam âikuop. “Bâe, nenâmâ senŋe âlâlâ kerek betbaŋgim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakŋan manmain. Yakât nenŋe girawu menomgât naŋgat?” Yawu sâop.

28 Sâamu sâop. “Hâmbâi sâp pato tetewuawân Anitâŋe yâhâpŋe nâ hâŋgânnohomu âwurem gewom. Yanâmâ âi sâam nihiop yakât bulâŋe tetenihiwuap. Yawu gârâmâ yeŋe nâhâlen torokatmâ manmai yamâ nâ orowâk tatnomai. Tatmâmâ Isirae lok komot kâiân yâhâp mansai yeŋgât topyeŋe ya sâam

tetenom. Otmu yeñeâmâ kunlipyene otmâ galem-yongom mannomai.

²⁹ Yakât otmâ yuwu sâmunne nâñgâñet. Lohimbi âlâ me âlâñe âwâ mâmâlipyene, me imi garilipyene, me senñe âlâlâ siminñe tatyinñimap ya aksihâk pilâyekmâ lohimbi kerekñe nâhât den nâñgâñetgât nâhât komolân torokatmâ tânyongonomai yâhâmâ nâ orowâk konohân tatnom. Tatmunñe yakât matñe âilonjo yinñimune menomai.

³⁰ Yâhâ lohimbi nombotñe yeñahât nâñgâñetâ yahatmap ya Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotñe yeñahât nâñgâñetâ gemu huruñ huruñ manmai ya Anitâñe meyekmu ikñan torokatnomai.” Yawu sâop.

20

Anitâhât hoñ bawanñimunñe yakât hâmeñe ningi-wuap.

¹ Yesuñe den âlâ yuwu sâm eknongop. “Anitâhât hoñ bawanñinñetâ yakât hâmeñe yinñiwuap yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunne nâñgâñet. Lok kutdâ âlâhât hân pato tatbanñiopñe omoñânâk nep tuhuñet sâm kapiân yâhâ nep lok meyehop.

² Lok meyekmâ, “Âi tuhunomai yakât hâmeñe kina konok konok yinñiwom,” sâmu nâñgâñetâ âlepñe otmu yahatmâ ari nep tuhuwi.

³ Yawu otmâ omoñânâk 9 kilok otmu yan lok nombotñe âlâ meyekbe sâm kapiân yâhâop. Yâhâ hilâm im tatbi ya yehop.

⁴ Yekmâ yuwu sâ m ekyongop. “Yen ari nâhât nep kâmetnetâmâ yakât hâmeŋe kina konok konok yinjiwom.” Yawu sâ m ekyongomu ari nep tuhuwi.

⁵ Nep tuhum tatnetâ 12 kilok olop yan nep lok nombotŋe âlâ meyekmu nep tuhuwi. Yâhâ 3 kilok otmu nep nombotŋe âlâ ya gurâ meyekmu nep tuhuwi.

⁶ Nep tuhum tatnetâ emelâk emetsâpŋe olop. Emetsâpŋe otmu nep lok nombotŋe âlâ meyekbe sâ m kapiân yâhâop. Yâhâ yekmâ yuwu sâ m âiyongop. “Wongât otmâ konam im tai?”

⁷ Sâmu sâwi. “Lok âlâŋe âi tuhuŋet sâ m ki sâ m ningiap. Yakât otmâ hilâm im tain.”

Sânetâ sâop. “Yen yahatmâ ari nâhât âi tuhuŋet,” sâop. Yawu sâmu ari nep tuhuwanŋiwi.

⁸ Nep tipinŋe tuhuŋetâ emetsenŋe potok sâmu nep ambonaŋe yahatmâ nep loklipŋe yengât galem ya yuwu sâ m ekuop. “Lok âi miai ya ekyongorâ ga hâmeŋe meŋet.” Yawu sâ m ekuop.

Aiop, galem yaŋe nep loklipŋe ya ekyongomu gaŋetâ bâinŋe meyehop yâk yengâlembâ topŋe katmâ tewetsenŋe yinjiop. Yinjim arim arim angoân meyehop ya bâinŋe yinjiop.

⁹ Yawu otmâ lok emetsâpŋe taka âi mewi ya kina konok konok yinjiop.

¹⁰ Yawu otmu angoân takawi yaŋe yeknetâ bâlemu yuwu nâŋgâwi. “Nenŋe sâ m omoŋânâk taka âi topŋe katsain. Yakât otmâ tewetsenŋe pato membâmgât dop.” Yawu nâŋgâwi. Yawu nâŋgâwi yamâ angoân takawi me betŋan takawi ya hârohâk dop konohâk yinjiop.

11 Dop konohâk yingimu yakât tepyenjan tâlimu nep ambonjahât dondâ nângâm bâlewanjim yuwu sâm ekuwi.

12 “Lok nombotnje emetsâpjan meyekdâ takai. Yâhâ nenâmâ omonânâk menenekdâ nep tuhumunje sikopje irik irik sâm dondâ nongoap. Yakât otmâ bâleain. Yawuhât girawu otmâ gânje mem ge katnenekmâ emetsâpje takai ya orop dop konohâk ningiat? Yakât nângâmunje dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

13 Yawu sânetâ nep ambonaje lok hohetyenjan kinmâ sâop ya yuwu sâm ekuop. “Buku, nâje ki otmâ tâpikguan. Meyeksan yan kina konok konok yingiwom sâmune nângânetâ ârândân oap.

14 Yakât otmâ yingian yu miakmâ arinet. Nâje yen yingian otmu bânje takai ya yingian yuâmâ nine engatneâk watmâ yingian.

15 Nâje tewetsenje yu kâsikum yingian yamâ nâhât wahap. Yeje ki galemnohoai. Yakât otmâ yeje nângâm bâlenihai yakât nângâmune ki ârândân oap.” Yawu sâop.

16 Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Sâp yiwerenje nâhâlen biwiyenaje kepeim hon banihai. Otmu sâp âlâen komot topje topje yaje nâhâlen biwiyenaje kepeim hon banihinomai. Yen me yâk hârohâk hâmeje dop konohâk menomai. Gewe yâhâwe bia. Yen kerekje manman kârikjan arinomai. Yawu.” Yawu sâop.

Yesuje mumbuap yakât sâm hon bawalipje ekyongop.

(Mareko 10:32-34 Luka 18:31-33)

17 Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâwe sâm nen hon bawalipŋe menenekmu orowâk yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ Yesuŋe yuwu sâm eknongop.

18 “Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yiwerenŋe Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunŋe lok âlâŋe nâŋgâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengât bâtyenân katnekbuap. Bâtyenân katnekmu den âiân katnekmâ mum-bomgât den sâm hârenihinomai.

19 Den sâm hârenihim Roma lok yengâlen katneknjetâ yâkŋe yuwu otnihinomai. Sennan gem, tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin pato nâŋgâwom. Otmu benŋe howanân nohonjetâ mum-bom. Mumune hannohonjetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu yakât kakŋan mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâop.

*Bukulipnenŋe yâk yengât hon bayiŋginom.
(Mareko 10:35-45)*

20 Sâp yanâmâ Yewerihât imbiŋaŋe nanyâhâtyetŋe dâiyelekmâ ba Yesu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, nanyâhâtne yu nâŋgâyitgihât naŋgan.” Yawu sâop.

21 Sâmu sâop. “Gâ biwihanŋe girawu nâŋgâm dâiyelekmâ takat?”

Sâmu sâop. “Sâp patoen gâŋe lohimbi kerek galemnenŋe manbuat yanâmâ nâhât nanyâhâtne yu orowâk tatmâ tângohomutâ galem mannomai.” Yawu sâop.

22 Yawu sâmu Yakowo yet Yoane yuwu sâm âiyotgop. “Yakât topŋe ki nâŋgâm denâk sâm ya-

wot. Umatņe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nâņgâwom yawuâk nâņgâromawot me?”

Sâmu sâowot. “Ya âlepņe yat. Umatņe nâņgâwualân net gurâ yawuâk nâņgâromgât nanğait.” Yawu sâowot.

²³ Sâmutâ sâop. “Bonņanâk yawot. Umatņe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nâņgâwom ya yet gurâ yawuâk nâņgâromawot. Yakât sâwe. Lok âlâ me âlâņe tânohoņetâ kunlipyeņe mannom yakât An-itâ ikņahâk nâņgâmu tap.” Yawu sâop.

²⁴ Yawu sâm ekyotgomu yakât den pat nâņgâmunņe bâlemu Yakowo yet Yoane yetgât nâņgâm bâleyitgiwin.

²⁵ Nâņgâm bâleyitgimunņe Yesuņe nâņgâmu bâlemu den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok papatolipyenāņe nâņgâmai dopņan lohimbi galemýongonētâ yâk yeņgât amutyenāņan manmâ hâhiwin kakņan manmai.

²⁶⁻²⁸ Yeņeâmâ papatolipyenāņe otyiņgimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansaiņe nâhât hoņ bam gam nâ tânohoņetgât ki gewan. Nâņeâmâ lohimbi hoņ bayiņgim sârereyekmâ kinmune nohoņetâ mumbom. Mum yan tosayeņe pilâyiņgiwom. Yawu otbomgât awoņnaņe âi sâm nihim hâņgânnohomu ge mansan. Yawu gârâmâ yeņgâlen gâtņe âlâ me âlâņe bukulipyenāņe nâņgâyiņgiņetâ yahalâkgât meņetâ huruņ huruņ otmu yâk yeņgât amutyenāņan mannomai. Otmu yeņgâlen gâtņe âlâ me âlâņe Anitâņe nenekmu ârândâņ olâkgât nâņgâm yawuâk bukulipyeņe yeņgât hoņ bayiņginomai. Yawu.” Yawu sâop.

*Lok senyetnje bok sâsânje ya hengemyotgop.
(Mareko 10:46-52 Luka 18:35-43)*

²⁹ Yesuje menenekmu Yeriko kapi pilâm yâhâwin. Yâhâmunje lohimbi dondânje betnenjan watnenekmâ ariwi.

³⁰ Arimunje lok yâhâp senyetnje bok sâsânje mâtâp ginjan talowot. Tatmutâ lohimbi yanje “Yesu takap” sânetâ nângâm yahatmâ halahum yuwu sâowot. “Lok pato, Dawitihât sen, gâ netgât wehe nângânitgi.” Yawu sâowot.

³¹ Yawu sâmutâ lohimbi gotyetjan kinbinje kuyitgim yuwu sâwi. “Bâe, girawu otmâ den kâriknje sâm halahum tawot? Den nângânâk tatset.” Yawu sâwi. Yawu sânetâ iliwetmâ witgumâk sâowot.

³² Sâmutâ yuwu sâm âiyotgop. “Girawu otyitgi-wehât nanjagawot?”

³³ Sâmu sâowot. “Lok pato, sârâ sennetnje hâreakmu ekdehât nanjagait.” Yawu sâowot.

³⁴ Yawu sâmutâ senyetjan mem walipgumu hâreakmu ekmâ, Yesu betjan sâmutâ orowâk ariwin.

21

*Yesuje Yerusalem kapiân yâhâop.
(Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)*

¹ Yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotjan kapi âlâ, kutnje Betepahe sâm, ya Oliwa punjan tap yan yâhâwin.

² Yan yâhâ Yesuje honj bawayâhâtne yâhâp yuwu sâm hângânyotgop. “Kapi tipinje ewapâ tap yan dongi nanje otmu mâmânje hikum katyeleknetâ kinsawot ya holanmâ meyelekmâ geromawot.

³ Holan̄yelekm̄utâ lok âlâ me âlân̄e yelem̄â âiyotgoñetâmâ yuwu sâ̄m ekyongoromawot. “Yi-wereñe âi teteap. Yakât otmâ kutdân̄etñeñe yu meyelekdehât hân̄gân̄otgomu takait. Meyelem̄â arimutñeâmâ âi ya tuhum pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâ̄m ekyongoromawot.” Yawu sâ̄op.

⁴⁻⁷ Yawu sâ̄m hân̄gân̄yotgomu yâhâowot. Yâhâ don̄gi ya holañmâ meyelem̄â takamutâ hâk katipñe kâlep katbin ya holañmâ lotohom kakñan katbin. Katmun̄ñe kakñan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin. Otmu Yesu kapiân yâhâop yakât emet inân̄ñan poropete âlân̄e den kulemgup ya yuwu tap.

“Yen Yerusalem kapi ambolipñe nân̄gân̄et. Papatolipyeñe orotmeme yuwu otmâ mansai. Yañeâmâ bam gane sâ̄m yan hâk meme otmâ beâsi kakñanâk bam gamai. Otmâmâ yeñgât lok kutdâ yuñeâmâ yeñe otmai yawu ki oap. Yâhâmâ ikñahât nân̄gâmu gemap. Yakât otmâ don̄gi kakñanâk lohotñan ariop.”

Den yawu tap yakât bon̄ñe Yesuñe don̄gi kakñan tatmâ Yerusalem kapiân yâhâop yan teteop.

⁸ Kapiân yâhâmu yan lohimbi kiñgitñe orowâk hâruhuakbiñe Yesuhât nân̄gân̄etâ yahatmu yeñe sâñgum kâkâlep ya holañmâ mâtâp tete liñgatmâ ariwi. Yâhâ nombotñeâmâ âliwahap esen̄ñe hârem yañe liñgatmâ ariwi. Liñgatñetâ don̄gi yañe yakât kakñambâ ariop.

⁹ Yâhâ nombotñe hâruhuakbi yañe yuwu sâ̄m mepaewi. “Gâmâ tâmbân̄en̄ñe Dawitihât sen. Gike ombeheâk ki takat. Anitân̄e âi sâ̄m gihiop ya lâum

kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ herone otgihim mepaeheksain.” Yawu sâm mepaewi.

¹⁰ Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâmu kapi ya ambolipŋaŋe ekmâ pârâk pilâm yuwu sâwi. “Main. Lok yuâmâ wonân gâtŋe? Me âlâhât nanŋe?”

¹¹ Yawu sâŋetâ lohimbi betŋan sâwiŋe yuwu sâm ekyongowi. “Yuâmâ Anitâhât poropete âlâ, kutŋe Yesu, kapi tipiŋe, kutŋe Nasaret sâm, Galilaia hânân tap yapâ gâtŋe.” Yawu sâwi.

*Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehop.
(Mareko 11:15-19 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)*

¹²⁻¹³ Yawu sâŋetâ Yerusalem kapi patoen yâhâwin. Yâhâmunŋe Yesuŋe donŋi kakŋambâ kionŋmu yaŋak yapâ opon kâmbukŋan yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukŋe kâlehen lohimbiŋe senŋe âlâlâ anŋi guŋgi otmâ hâmeŋe hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuŋe nâŋgâm bâleyiŋgim yuwu sâm ekyongop. “Yu oai yukât emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeŋe mem yahatmâ anŋi guŋgi otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anŋim bero emetŋe yawuya oap. Opon kâmbukŋe yu kâlehen ki orotŋe otŋetâ ekmune bâleap.” Yawu sâm kakŋan tat tat, tewo, kembâ mem emetŋe tuhum ya kâlehen katŋetâ talop, senŋe âlâlâyeŋe mem purik pilâyŋgim watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

14 Gem tiok taok otmâ arim kinjetâ lok nombotņe senyeņe bok sâsâņe otmu lok pareņe ya yâkâlen arinjetâ hengemyongop.

15 Hengemyongomu naom titipâņe Yesu ekņetâ sâtņe otmu yuwu sâm mepaewi. “Dawitihât sen, kâwiâk watyekdâ kionşai yakât herone oain.” Yawu sâņetâ yan hotom uminiwi ya yengât lok kunņe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yaņe nâņgâm bâlewaņgim yuwu sâwi.

16 “Naom titipâ kutyeņe bianę mepaeheksai ya ekmunņe ki ârândâņ oap. Yakât kuyiņgirâ hutuk sâņet,” yawu sâm Yesu ekuwi.

Sâņetâ sâop. “Mepaenekņetâ nâņgâmune ârândâņ oap. Yu oai yukât emet inânņan Anitâņe poropete âlâ ekumu kulemguoop ya yuwu tap.

“Anitâņe nimnaom titipâ yengât biwiyeņan kionmu herone otbaņgiai.”

Den yawu kulemguwi tap yakât bulâņe yu tetemu eksai.”

17 Yawu sâm ekyongom yapâ pilâyekmâ Betani kapiân ari omoņ sâmu iwin.

Lakop sâwaņgimu hâlâlâņ sâm kinop.

(Mareko 11:12-14,20-24)

18 Yan imunņe emet haņ sâmu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunņe Yesu po waņgiop.

19 Po waņgimu senņe pilâm lakop âlâ mâtâp ginņan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetņe mem nembom sâm gotņan ari ekmâ kehetņe âlâ ki kinop. Esenņajak âi omoņ omoņ otmâ kinmu ekmâ yuwu sâop. “Âo, yu kehetņe ki kinsap. Esenņeâk tap. Yakât otmâ lakop yukât kehetņe âlâ

ki menomai.” Yawu sâop. Sâmu yanjak esenne gimbanjuop.

²⁰ Yawu otmu nenne ekmunne sâtne otmu yuwu sâm âikuwin. “Bâe, yuâmâ topne girawuhât esenne in yawu gimbanjuop.”

²¹ Sâmunne sâop. “Sâmune nângânet. Biwiyene Anitâhâlen katmâ manmâ yâhânomai yamâ lakop yu sâm wanjan yawuâk otnomaihât dop tap. Yakât den âlâen hâum sâmune nângânet. Yeje yuwu mon otnomai. Pumne âlâ ekmâ “Huhuakmâ orotok sâm giâk” yawu sâm biwi yâhâp ki otmâek ulitgunjetâ âlepne huhuakmâ orotok sâm gewuap. Yawu.

²² Yeje yu me ya otne sâmâmâ angoân biwi nângân nângânyenane Anitâhâlen kepeim ulitgunjetâ nângâyîngimu yanâmâ yakât bulâne âlepne tetemu eknomai.” Yawu sâop.

Yesune âlâhât sâtgât otmâ âi miop ya ki sâm tetem ekyongop.

(Mareko 11:27-33 Luka 20:1-8)

²³ Yawu sâm eknongomu Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukjan tatmunne lohîmbi nombotne yan tatbi ya den pat âlepne ya ekyongop. Hotom uminiwi otmu Yura nengât papatolipnennane yuwu sâm âikuwi. “Gâne oran âlâhât sâtgât Anitâhât opon kâmbukjan yâhâ lohîmbi watyehon?” Yawu sâm âikuwi.

²⁴ Sânetâ sâop. “Âinohoi gârâmâ nâku yawuâk âiyongomune yeje den matne kâpeknihijetâ yanâmâ nâne âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât topne ekyongowom.

25 Yakât yuwu sâmunê nângânet. Yoaneŋe toen mem katyehop yamâ âlâhât sâtgât otmâ âi ya miop? Anitâhât me ondop yengât sâtgât âi ya tuhuop yakât sânetâ nângâwe.” Yawu sâm âiyongop.

Yawu sâmu matŋe kêpekbanŋine sâm pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenŋe yuwu mon sânom. “Yoane yamâ Anitâŋe âi sâm wanŋmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matŋe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehâlen bi-wiyenŋe ki katbi?” Yawu sâmu den matŋe girawu sâm kêpekbanŋinom? Anulaknom yakâ.

26 Yâhâ âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtgât otmâ nep ya tuhuop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondâŋe yuwu sânomai. “O Yoane yamâ poropete pato, wongât den yawu yai?” Yawu sâm yan nengât nângânetâ bâlewup. Nângânetâ bâlemu nongomaihât ki ekunom?” Yakât otmâ hâum pâpgum pilâwi.

27 Yakât otmâ yuwu sâm ekuwi. “Yoaneŋe âlâhât sâtgât âi ya meminiop ya nen ki nanŋain.” Sânetâ sâop. “Nâku yawuâk. Âlâhât sâtgât âi yu tuhum gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

Lohimbi girawu yaŋe Anitâhât den lâuwi.

28 Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâhât nanyâhâtŋe yâhâp. Otmu âwâyetŋaŋe ataŋe yuwu sâm ekuop. “Nan, gâ âinenŋehen ari nep kêmet.” Yawu sâop.

29 Sâmu sâop, “O, awonŋ, nâmâ hâkâŋ oan.” Yawu sâop. Yâhâ tipinŋe tatmâ yaŋak ihilâk yahatmâ ari âi ya miop.

30 Yawu otmu âwâyetŋaŋe iminŋahâlen ari yawuâk sâm ekuop. Yawu sâmu iminŋaŋe yuwu

sâop. “Awon, âlepne ariwom,” sâop. Yamâ benne pilâm ki ariop.

31-32 Yawu olowot gârâmâ nanyâhâtne âlâne âwâyetnahât den ya tem lâuwot?”

Yawu sâam âiyongomu yuwu sâwi. “O, yamâ atañe âwâyetnahât tem lâuwot,” yuwu sâwi.

Sânetâ sâop. “Yawu gârâmâ yuwu sâamune nângânet. Yoane ne manman âlepne yakât mâtâp ekyongom gaop. Yamâ ye ne denne nângânetâ nahat otmu bet pilâwi. Otmu ye ne lok nombotne yeknetâ bâlemu sâam ge katyekesai. Yakât otmâ yuwu sâamune nângânet. Lok âlâ me âlâne take-sihât tewetsenne meminiwi yapâ kombo mem manminiwi, me imbi nombotne lok ihilâk orop manminiwi ya ne orotmemeyene bâlene ya sâam tetem bet pilânetâ yan Yoane ne toen mem katyehop. Ye neâmâ biwi yâhâp otmâ manmai. Biwiye ne pâlâmne otmâ yâkât den nângânetâ ki bulâne otmap. Yakât otmâ tewetsenne kombo meminiwi, otmu imbi lok ihilâk orop manminiwi yawu ya ne hewewen otmâ kulet sâyingim Anitâhât komolân torokatmâ mansai. Ye neâmâ Yoane hât den nângânetâ nahat otmu biwiye ne alitmâ Anitâhât komot bulâne yan ki torokatsai.

*Wain kalam ambonahâlen hâum sâop.
(Mareko 12:1-12 Luka 20:9-19)*

33 Otmu yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâamune nângânet. Lok pato âlâne wain kâmetnet sâam nep lok meyehop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain to ne ya mem mendâre netâ gewuapgât wanga hâwiwi. Otmu emetyene tuhuwi. Ya tuhum tin

pilânjetâ galem katyekmâ âlâengen ari sâp kâlep manop.

³⁴ Sâp kâlep manmu wain kehetje puru pato kinop ya ambonaje hâruhunihiñet sâm hon bawalipje yakembâek hângânyongomu takawi.

³⁵ Hângânyongomu takanjetâ nep galemje katyehop yañe nombotje yongom watyekbi, yâhâ nombotjeâmâ kâtje yongonjetâ muwi.

³⁶ Benje sâp âlâen hângânyongomu takanjetâ nombotje yongonjetâ muwi. Yâhâ nombotjeâmâ watyekñetâ purik sâm ambonahâlen ariwi.

³⁷ Arinjetâ ambonaje den pat ya nângâm yuwu nângâop. “Bâe, yu oai. Gârâmâ nine nanne ombe bisine hângângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Yawu nângâop.

³⁸ Biwiñaje yawu nângâm ikñe nanñe hângângumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenñe ikñe nanñaje takap. Âwâñe mumu yan kalam yuâmâ yâkñe ambokumapgât kumunñe muâk. Kumunñe mumu yan kalam yuâmâ nengât otbuap.”

³⁹ Yawu sâm kum kekae topñehen pilânjetâ iop. Yawu. Yakât âiyongomune matñe sâñetâ nângâwe.

⁴⁰ Yawu otñetâ âi ambonje ya girawu otbuap?” Yawu sâm âiyongop.

⁴¹ Âiyongomu sâwi. “Yawu otñetâmâ âi ambonje yañe taka yongomu muñetâ nep lok ondo meyekmâ kaweyenjan katyekbuap. Katyekmu yan tem lâuwanñim hon bawanñinmai.” Yawu sâwi.

⁴² Sâñetâ sâop. “Anitâñe hângânnohomu gewan. Yakât poropete âlâñe yuwu kulemguop ya yeñe ki mon sâlikum nângâmai.

“Nep lokŋe nak âlâ ekmâ bâleŋe sâŋ mem ketetbi. Bâleŋe sâŋ mem ketetbi ya Anitâŋe lâum kânâŋgâmu kuhupin kârikŋe otmâ kinsap. Yâhâ emet tuhuwiŋe ekmâ yuwu nâŋgânomai. “Bâe, yuâmâ patoŋe nâŋgâmu teteap. Ekmunŋe sâtŋe oap.” Yawu nâŋgânomai.” Yawu kuleŋguop tap.

⁴³ Den sâop yakât bulâŋe yiwerenŋe nâhâlen tetemu eksai. Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yeŋe nâhât nâŋgâŋetâ gemu hâkâŋ otmâ betnihim mansai. Yakât otmâ yen pilâyekmâ pâku lohimbî meyekmune nâhâlen biwî nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeim manŋetâ kunyeŋe pato otmâ yâhâwom. Otmu den âlâen hâum sâwe.

⁴⁴ Lok âlâ me âlâŋe kuhupin yu ekmâ betbaŋginomai yamâ hâhiwin nâŋgânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yuŋe putuk sâŋ kionŋmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai. Yawu.” Yawu sâop.

⁴⁵ Yawu sâmu yuwu sâŋ alahuwi. “Bâe, nenŋe haonŋmâ ârândâŋ Yesu betbaŋgimain. Yakât otmâ Anitâŋe nen pilânenekbuapgât den yu yap.” Yawu sâŋ alahum nâŋgâŋetâ bâleop.

⁴⁶ Nâŋgâŋetâ bâlemu Yesu mem pâi emetŋan katne sâŋ otbi yamâ yuwu nâŋgâwi. “Lohimbî, sesenŋâlâk Yesuhâlen torokatmâ mansaiŋe yuwu nanŋai. “Yesu yu poropete âlâ mansap,” Yawu nâŋgâm mepaemai.” Yakât otmâ pâi emetŋan katne sâŋ otbi ya gorâyinŋimu pilâwi.

22

Lok kutdâ âlâhât nanŋe imbi miop yan hâum

sâop.

(Luka 14:16-24)

¹ Yesuje den âlâen hâum hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnenne ya yuwu sâm ekyongop.

² “Anitâne tihitnenne otmâ yâhâwuap. Yakât topne yuwu tap. Lok kutdâ mansai yengâlen hâum sâmune nângânet. Lok kutdâ âlâhât nanñane imbi membe sâm songo bau otmu sot kâle topne topne um hâwurumu kinop.

³ Otmu nanñane imbi membe sâmu yan âwânane honj bawalipne nombotne yuwu sâm hângânyongomu ariwi. “Yen yâhâm gem bukulipnenne meyeknetâ takanjet.” Yawu sâop. Yawu sâm hângânyongomu ari ekyongonjetâ ki takawi.

⁴ Yawu otjetâ âlâkuâk honj bawalipne nombotne yuwu sâm hângânyongomu ariwi. “Anjoân bukulipyene hângânyongomune ari ekyongonjetâ ki takai ya yene âlâkuâk ari yuwu sâm ekyongonjet. “Yen nângânet. Songo bau otmu sot kâle yamâ emelâk mem dinñan tuhumunne tap. Yakât takanjetâ nanñane imbi membuap yakât herone otmâ nenom.” Yawu sâm ekyongonjet,” sâm hângânyongomu ariwi.

⁵ Hângânyongomu honj bawalipnane yâhâm gem âlâkuâk ekyongowi. Den ya ekyongonjetâ nângâm nângâm âlâku nângâop dopñan dopñan ariwi. Nombotne kalamângen nep tuhuakne sâm ariwi. Yâhâ nombotnaneâmâ bisinisi tuhuakne sâm ariwi. Nombotne ihilâk mahilâk arim kinbi.

⁶ Yâhâ nombotnaneâmâ lok kutdâne honj bawalipne hângânyongomu den mem ariwi ya yongonjetâ muwi.

7 Yawu otñetâ lok kutdâ yañe den pat nângâm kuk otmâ tembe lâulipñe hângânyongomu ariwi. Ari kapiyenânâk yongom itit kiom bâleñe tuhuyiñgiwi.

8 Otmu lok kutdâ yañe hoñ bawalipñe yuwu sâmb ekyongop. “Bukulipnenñe hâkân otmâ ki takai. Yakât otmâ sot kâle emelâk um katñetâ tap ya bâlemagât yuwu otnom.

9 Hângânyongomune mâtâp kunñan ari kinmâ lohimbi yuken yaken arine sâmb oai ya ekyongonjetâ taka sot yu neñet.” Yawu sâop.

10 Yawu sâmb ekyongom hângânyongomu hoñ bawalipñe den sâop yawuâk mâtâp kunñan yâhâm gem lohimbi âlepñe bâleñe ya ekyongowi. Ekyongonjetâ taka lok imbi miop ya âwâñahât emelan yâhâ pik ñâtâk ñâtâk sâwi.

11 Yâhâ lok kutdâ yañe lohimbi takawi ya yekbe sâmb emet kâlehen yâhâop. Yâhâ tatbi yapâ gâtñe lok âlâñe sâñgum tok sâsâñe latmâ taka talop ya ekmâ nângâm bâlewanjim yuwu sâmb ekuop.

12 “Bâe, gâmâ girawuhât nannañe imbi membe sâmb otmu sâñgum tok sâsâñe latmâ taka tat? Ya ki ârândân oap.” Yawu sâop. Yawu sâmb den matñe sâwehât nângâmumu umatñe otmu anulakmâ inâk talop.

13 Yan tatmu lok kutdâ yañe hoñ bawalipñe yuwu sâmb ekyongop. “Yeñe lok yu kâiñe bânñe nombot nombot sâhâm lâum yaehen pilâñetâ giâk. Pilâñetâ ge yaehen hâhiwin pato nângâmbisâp. Yawu.” Yawu sâmb ekyongop.

14 Yawu gârâmâ den yuân hâmb yakât topñe yuwu sâmb nângânjet. Anitânjêâmâ lohimbi

kerehâk dâiyekbe sâam oap. Yawu gârâmâ lohimbî getek âlânje yâkâlen biwiyenjanje kepeim manjetâ manman kârikjahât pat kuyingimu mannomai.” Yawu sâop.

Anitâhât pat sâam yu ya katmunje tatmap ya wanjom.

(Mareko 12:13-17 Luka 20:20-26)

¹⁵ Den ya sâam tiŋ pilâmu Parisaio yenjeâk peren pilâm ba kinmâ yuwu sâwi. “Den âlâen hâum yap yunjeâmâ nengât topnenje miap. Yakât nângâmunje bâleap. Yakât benje girawu otmâ sâmunje Roma tembe lâunje Yesu mem ari pâi emetjan katjet.” Yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâam hoŋ bawalipyenje otmu Herotgât âi lok nombotjanje Yesu âikuŋetâ sâam tâpikgumu topne mem tetenehât hângânyongowi. Hângânyongonjetâ Yesuhâlen taka yuwu sâwi. “Bawapi, gâhât topge nanŋain. Gâne den imbiâk ki sâamat. Den sâamat ya nângâmunje bonneâk otmap. Otmu lohimbije nângâhihinjetâ yahalâkgât nângâm âi ki tuhumat. Gâne lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Gâne uwawapne bia otmâ manmâ garâ gekmain. Yakât wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne.

¹⁷ Roma lok âlâ kunnenje mansap, kutne sisa sâam, yâhâmâ haonmâ ârândân takesi wanmain. Yawu gârâmâ ya wanmâ yâhânom me bia? Yakât sârâ nângâne.” Yawu sâwi.

¹⁸ Yawu sânetâ biwiyenje ekmâ yuwu sâam ekyon-gop. “Yenje nâhâitne sâam tâpikguwuap sâam âinohoi me? Yenâmâ nimbilamyenje boho boho.

19 Yakât otmâ kât nanŋe mem nihiŋetâ ekbe.”
Yawu sâop.

Yawu sâmu mem waŋetâ mem tiripyongom
yuwu sâop.

20 “Kât nanŋe yu ekŋet. Yuân âlâhât towat? Me
âlâhât kutŋe kinsap.” Yawu sâop.

21 Sâmu sâwi. “Roma lok patonenŋe, kutŋe Sisa
sâm, yâkât umutŋe yakâ.”

Sâŋetâ sâop. “Sisahât pat sâm katŋetâ tap ot-
muâmâ yâk waŋnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm
katŋetâ tatmap yâk waŋnomai.”

22 Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ sâtŋe otmu
pilâm yahatmâ ariwi.

*Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.
(Mareko 12:18-27 Luka 20:27-40)*

23 Sarukaio lok yuwu nâŋgâmai. “Anitâŋe
mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ
ki tap. Yakât otmâ mumunŋe pesuk sâmap.”
Yawu nâŋgâmai. Yâkŋe yakât topŋe nâŋgânehât
Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuwi.

24 “Bawapi, aŋgoân Mosenŋe den kulemguop ya
yuwu tap.

“Lok âlâŋe imbi âlâ memu naom ki mewañgimu
lok ya mumbuap. Mumu imiŋaŋe yâkât kam-
but ya galemgum yâkât welâmân nimnaom
mem ga katyekbuap.”

Mosenŋe yawu kulemguop tap. Yakât topŋe sâm
eknongohât yuwu sâmunŋe nâŋgâ.

25-27 Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ
aŋgoân atayeŋe kunŋaŋe imbi âlâ memu imbiŋaŋe
naom ki mewañgimu inâk manmâ muop. Mumu
imiŋaŋe atañahât kambut ya mem manmâ yâku

in muop. Otmu imiyetŋaŋe kambutyetŋe ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokŋe kambutyene yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyene yâku yawuâk muop.

²⁸ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekŋe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâŋe membuap?” Yawu sâm âikuwi.

²⁹ Sâŋetâ sâop. “Anitâŋe poropetelipŋe otmu lok nombotŋe den ekyongomu kulemgui yakât topŋe yeŋe ki nanŋai. Otmu Anitâ ikŋe wâtŋe pato tatbaŋgiap yakât topŋe gurâ ki nanŋai. Yawu gârâmâ yeŋe nâŋgâm hilipgum den yawu yai.

³⁰ Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe lohimbi mumuŋambâ mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân Anitâhât aŋelolipŋaŋe ki miakmai ya yeŋgât dop otmâ ikŋiâk ikŋiâk mannomai.

³¹ Yâhâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet.

³² Emelâk Anitâŋe yuwu sâm Mose ekuop.

“Nâŋe Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu sesene Yakop yâk yeŋgât kunyeŋe tatmâ gaman.” Yawu kulemguoop.

Anitâŋe Mose den ekumu kulemguoop yakât topŋeâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenŋe manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ gaŋetâ gaŋetâ benŋe nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sâm sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunneneŋe yamâ Anitâ. Topŋe yawu tap.” Yawu sâop.

33 Yawu sâmu lohimbi yan kinbiņe den ya nâņgâņetâ âlâ kândâkdâ olop.

*Mosehât girem den girawu yaņe kun kunņe oap?
(Mareko 12:28-31 Luka 10:25-28)*

34 Otmu Sarukaioņe Yesuhât den matņe sâne sâm hâum pâpgum pilâwi yakât den pat Parisaioņe nâņgâņetâ bâlemu Yesuhâlen ariwi.

35 Ari yâk yeņgâlen gâtņe âlâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiopņe yahalop. Yahatmâ Yesuņe den sâm hilipgumu pâi emetņan katņetâ talâkgât yuwu sâm âikuop.

36 “Bawapi, yuwu âihohomune nâņgâ. Anitâņe girem den Mose ekumu kulemguoņe yapâ gâtņe girawu ya yakât nâņgârâ yahatsap?”

37 Sâmu sâop. “Anitâņe den âlâ Mose ekumu kulemguoņe ya yuwu tap.

“Isirae ambolipņe yen ekyongomune nâņgâņet. Nengât Kutdânenņe yamâ Anitâ ikņe konok tatmap. Nenņe yâkâlen biwi nâņgân nâņgânnenņe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nâņgâm lâum watmâ mannom.” Yawu tap.

38 Den yan yuņe kunņe oap.

39 Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.

“Nenņahât nâņgâmunņe yahatmap yawuâk buku nombotņe yeņgât nâņgâmunņe yahatbuap.” Yawu tap.

40 Anitâhât den yâhâp yan yuņeâmâ kunņe pato oap. Yâhâ Mose otmu Anitâhât poropete bulâņe manbiņe den yâhâp yukât nâņgâm den topņe topņe kulemguwi.”

Dawitihât senâmbâ gâtņe yakât sâm Yesuņe Parisaio âiyongop.

(Mareko 12:35-37 Luka 20:41-44)

⁴¹ Yawu sâm benņe purik pilâm yuwu sâm âiyongop.

⁴² “Anitâņe hângângumu gewuap. Yakât topņe girawu naņgai?”

Sâmu sâwi. “Gewuap yamâ Dawitihât sen.”

⁴³ Sâņetâ sâop. “Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtgât Mâmâņahât Heakņe Dawiti mâmâņe otbaņgimu den kulemguop ya yuwu tap.

⁴⁴ “Anitâņe nâhât patone yuwu sâm ekuop. “Gâņe nâhât gotnan ga kinmâ nâhât haħit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.”

⁴⁵ Dawitiņe den yawu sâop yakât yuwu sâmune nângâņet. Anitâņe hângângumu gewuap yakât Dawitiņe yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeņeâmâ “Yâkņe hâmbâi ge galemnon-gowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitiņe den sâop ya orop ki lâuaksawot.” Yawu sâop.

⁴⁶ Yawu sâm âiyongomu matņe kâpekbaņgine sâm hâum pâpgum pilâm gem itoņ galan otmâ âlâkuâk ki âikuwi.

23

Parisaioņe otminiwi yawu ki otmâ mannom.

(Mareko 12:38-39 Luka 11:43,46 Luka 20:45-46)

¹ Yesuņe loħimbi nombotņe otmu hoņ bawalipņe nen yuwu sâm eknongop.

²⁻³ “Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yeņgât den ya biwinenņe kepeim lâum manmâ yâhânom.

4 Yamâ nenŋe yâk yengât amutgen manmunŋe yu ya otŋetgât den undipŋe topŋe topŋe sâm ningimai yamâ yeŋe gurâ denyenŋe ya ki lâum watmai. Yakât otmâmâ yâkŋe otmai memai yawu ki otnom. Yâkŋe den sâm ningimai yan umatŋe kakŋan manmain. Yawu manmunŋe biwinenŋe mem huruŋ pilânehât ki tânnongomai.

5 Nenŋe nâŋgâyŋimunŋe yahalâkgât nengât sennenŋan kinmâ orotmeme topŋe topŋe yuwu otmai. Mitihât pepa ya mem lotohom kunyeŋan sâhâm manmai. Otmu mitihât hâk katipŋe kâkâlep, senŋe âlâlâ hâmenŋe pato, mânunjakŋetâ holuŋ holuŋ sâmu miti emetŋan yâhâm gemai.

6 Miti emetŋan yâhâ lohimbi senyeŋan ewanâk tatnehât nâŋgâmai.

7 Otmu lohimbi hawamyongom tatmainŋe nenekŋetâ yahatmu mepaenenekŋetgât nâŋgâmai. Yawu otmâ manŋetâ ya ekmune bâleap.

8 Otmu yakât torehenŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yenâmâ dop konohâk oai. Yakât otmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe bukulipnaŋe nekŋetâ yahatmu mepaenekŋetgât nâŋgânomai otmuâmâ yakât nâŋgâmune dondâ bâlewuap. Nâ konok Kutdâyeŋe mansan.

9-10 Otmuâmâ nâ konok kunyeŋe mansan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâ ekmâ kunnenŋe mansap sânomaihât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nengât kunnenŋe, me awoŋnenŋe Anitâ konok, himbimân tap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ ekmâmâ awoŋnenŋe ki sânomai.

11 Yâhâ den yan yukât topŋeâmâ yuwu tap. Yengâlen gâtŋe lok âlâ me âlâŋe yenhât nâŋgâŋetâ

gemu lohimbi hon bayingiwuap ya yengât Anitâne nângâmu yahatbuap.

¹² Yâhâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne yenahât nângânetâ yahatbuap ya yengât Anitâne nângâmu gewuap.” Yawu sâop.

Yesune Parisaio sârekyongop.

(Mareko 12:40 Luka 11:39-42,44,52 Luka 20:47)

¹³ Yawu sâmmâ benne Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yeneâmâ topyene kurihiakmâ Anitâhât amutgen mannehât ki nângâmai. Yeneâmâ lohimbi nombotņane bulânânâk Anitâne tihitnenne olâkgât nângâm mansai yâk mem ge katyekmâ mâtâp manguyingimai. Yawu otmâ yakât nângâmune bâleapgât yengâlen umatne topne topne teteyingiwuap.

¹⁴ Otmu imbi kambut emetyenambâ watyekmâ senne âlâlâyene kombo meyingimai. Yawu otmâ lohimbi senyenjan topyene kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yenâmâ lok perâkne. Yakât otmâ hâmbâi Anitâne matne umatne kâpekyingiwuap.

¹⁵ Otmu yeneâmâ lohimbi âlâ me âlâ meyeknetâ yengâlen torokatmâ denyene lâum manmai. Yâhâ yeneâmâ hemgât pat otmâ mansai. Yawu gârâmâ lohimbi yengât den lâum mansai yane gurâ yawuâk hemgât pat mansai.

¹⁶ Otmu yuwu sâmai. “Lohimbi nombotņaneâmâ opon kâmbukņahât gahatņan kinmâ den hikumai yamâ bonne bia yakât otmâ den ya ki lâunomai. Yâhâ kondo golinjak tuhuwi yakât gotņan kinmâ

den hikumai yamâ bulânjanâk. Yakât otmâ den ya lâunomaihat dop tap.” Yawu sâmai.

17 Yawu sâmai yamâ topnje nângâm tâpikgum sâmai yakât yuwu sâmunne nângânet. Girawuyakât nângânetâ yahatmap? Kondo me senne âlâlâ yakât me opon kâmbukne kâlehen kondo me senne âlâlâ katnetâ tatmap yakât? Yene gurâ yakât topnje ki nanjai.

18 Otmu torokatmâ sâwe. Yene yuwu sâmai. “Lohimbi nombotnane opon kâmbuknahât alata gotnan yâhâ kinmâ den hikunomai ya gurâ bonne bia, yakât otmâ ya ki lâunomai. Yakât denne bia. Yâhâ yâkne hotom une sâm alata gotnan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikunomai yanneâmâ bulâne otbuap yamâ lâunomaihat dop tap.” Yawu sâmai.

19 Yawu sâm nângâm tâpikgumai. Yakât âiyongomune sânet. Girawu yakât nângânetâ yahatmap? Senne âlâlâ Anitâhât pat kumai ya me alata yakât? Yene yakât topnje nângâm hâum pâpguai yakât sâmunne nângânet.

20 Lohimbi nombotnane hotom une sâm alata gotnan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikumai yanneâmâ alata yakâlâk den ki hikumai. Alata otmu lama yâhâp yâhâp yakât den hikumai. Topnje yawu.

21 Yâhâ lohimbi opon kâmbuknan yâhâ yan den hikumai yanâmâ opon kâmbuknahât ki hikumai. Opon kâmbuknahât amonne yamâ Anitâ. Yakât otmâ yâkât sennan kinmâ den hikumai.

22 Otmu himbimân Anitâ Kutdânenne tap yakât otmâ himbimân ekmâ den hikumai yanâmâ himbim amonne Anitâ yâkât sennan kinmâ den hiku-

mai.

²³ Yakât otmâ yen Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai yejeâmâ topŋe ya nâŋgâm tâpikgumai. Yenâmâ lok perâk. Yejeâmâ wahap tâŋât, hote, gitâk, kimi, ya mem ketetmâ bâlâk ŋerek osetyeŋan konok ya mem Anitâhât pat kuwaŋgimai. Yâhâ Anitâhât den nombotŋe umatŋe pato ekyongomu kulemguwi yamâ lonŋâemai. Lonŋâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbi yeŋgât den sâm hâreyiŋgimai yan Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ olâkgât ki nâŋgâmai. Yawu otmâ den tâŋ tâŋâk ki sâm hâreyiŋgimai. Otmu buku nombotŋe yeŋgât weyeŋe ki nâŋgâm tânyongomai. Otmu biwiyene Anitâhâlenâk ki katŋetâ tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgiwuap.

²⁴ Yu ya otmai yakât den âlâen hâum sâwe. Lok nombotŋe senyeŋe bok sâsâŋeŋe ki ekmâ mâtâp tâpikgumai. Yakât dopŋeâk yeŋe Anitâhât den bulâŋe ya betbaŋgim den tâŋât tâŋât ya lâum mansai. Yakât otmâ hâmbâi yakât matŋe umatŋe menomai.”

²⁵ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Bâe, Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yenâmâ lok perâk, nimbilamyene yâhâp. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Imbi âlâŋe aman mem hâkŋeâk pirimu biwiŋan sot wahapŋe yawuâk tatbuap. Yakât dopŋeâk yeŋe bukulipyeneŋe yekŋetâ yahalâkgât hâkyeŋeâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâlene, me nâŋgâm bâle, me orotmemeyene kiŋgoŋ ya biwiyeneŋe nâŋgâmai. Yawu nâŋgâŋetâ yaŋe mem bâlene tuhuyekmap. Yeŋgât topyeŋe yawu tap yamâ ki eŋakmâ nanŋgimai.

26 Biwiyeŋan yawu tap gârâmâ aŋgoân yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe ya sâŋ pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuângât nâŋgâŋetâ tâŋât otbuap. Yâhâ ki otnomai yamâ yiwerenŋe umatŋe teteyiŋgimap yu wangim umatŋe pato witgumâk teteyiŋgiwuap.

27-28 Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningim mansai yeŋgât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kurihiyekmain ya yeŋgât sum kakŋanâmâ awu tawu kâmetmunŋe baŋbaŋ sâŋ sekŋe âlepŋe otmâ imap. Yâhâ lâm kâlehenâmâ tâtuk sâŋ nane gorewaŋ yaŋe ololoŋ sâŋ kinmap. Yeŋgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe yamâ yakât dop. Yawu gârâmâ yeŋeâmâ hâkyeŋe piriakŋetâ salek olâkgâlâk nâŋgâmai. Yamâ biwiyeŋanâmâ nane gorewaŋ yawu yaŋe tap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Yeŋgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋan Anitâhât den bulâŋe ki tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe mem purik pilâyiŋgimu matŋe umatŋe menomai.

Parisaioŋe matŋe umatŋe menomai.
(Luka 11:47-51)

29 Otmu yeŋeâmâ yuwu sâmai. “Poropete lok, otmu lohimbi nombotŋaŋe âilonŋo lonŋo manmâ gam muwi ya yeŋgât sumân awu tawu kâmetmunŋe baŋbaŋ sâŋ sekŋe âlepŋe otmâ imap.”

30 Yawu sâŋ yaŋak âlâmâ yuwu sâmai. “Bâe, aŋgoânâk tâmbâlipnenŋe manbiân yan nenŋe manbin mâne poropete lok yu ki yongombâin.” Yawu sâmai.

31 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk tâmbâlipyenŋe poropete yongonŋetâ muwi ya

yenġât yuwu sâmai. “Nenġe tâmbâlipnenġe yenġât sen mansain.” Yawu sâmai.

³²⁻³³ Yakât otmâ tâmbâlipyenġe otminiwi yakât Anitâġe matġe umatġe yinġiwuap. Yawu ġârâmâ tâmbâlipyenġe orotmeme bâleġe otminiwi ya yeġe yawuâk torokatmâ mansai yakât matġe umatġe dondâ yinġiwuap. Yamâ yeġe wangiyekmâ sânduhân mannomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ bulânġanâk teteyinġiwuap.

³⁴ Otmu topyeġe teteâkġât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Hoġ bawalipne nombotġe âi sâm yinġimune yenġâlen taka Anitâhât topġe kâsikum yinġim mannomai. Yamâ yeġe nâhât den pat bialâkġât yongom mem ge katyeknomai. Nombotġeâmâ howanân yongom kânânġâyeknomai. Nombotġeâmâ den âiân katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyekġetâ tiok taok otmâ arim kinnomai.

³⁵ Yakât yuwu sâwe. Emelâk Anitâġe ikġe hoġ bawalipġe hânġânyongomu denġe lâum manmâ gawi ya ġurâ yawuâk tâmbâlipyenġe nânġâm bâleyinġim yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopġe ya yeġe menomaiâk. Yakât topġe nânġânġetâ keterahâkġât yuwu sâwe. Embânân topġe katmâ tâmbâlipyenġe lok âlâ, kutġe Awe sâm, ya kuġetâ muop. Otmu miti lok âlâ, kutġe Sekaraia, yamâ opon kâmbukġan hotom um bam gam kinmu yanâk kuġetâ muop.

³⁶ Yawu ġârâmâ poropete lok kerek yongonġetâ muwi yakât huhopġe yen ġurâ umatġe menomaiâk.

Yesuġe Yerusalem kapi ambolipġe mem ikġan

katyekbe sâm olop.

(Luka 13:34-35)

³⁷ Bâe, Yerusalem kapi ambolipnje yengât topyeņe yuwu tap. Yengâlen âi menetgât Anitâņe ikņe hoņ bawalipņe hângânyongomu takanetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmâņe kurâk sâm nanlipņe dâiyekmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopņeâk menduhuyekmune nâhât hikinnan manņetgât sâman. Yamâ yeņe nâhât hâkâņ otmâ mansai.

³⁸ Yawuhât Anitâņe betyongomu kasalipyenņe taka yongom watyekņetâ kapi yu kâwurumņajak kinbuap.

³⁹ Yakât otmâ nâņe pilâyekmâ ariwom. Benņe sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâm eknohonomai. “Anitâ Kutdânenņe tihitnenņe otbe sâm mat hângângohomu taka. Yakât otmâ biwinenņe heronņe pato nanğain.” Yawu sâm eknohonomai.” Yesuņe yawu sâop.

24

Kasalipyenņe taka opon kâmbukņe huhum iton galan menomai.

(Mareko 13:1-2 Luka 21:5-6)

¹ Yesuņe menenekmu opon kâmbukņe pilâm ge kambenenņe kakņambâ olelem ekmunņe âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ yuwu sâm âikuwin. “Pato, yu nânğâ. Opon kâmbukņe pato nandoronņe yu ekmunņe âilonņo oap. Yakât gâņe ekdâ girawu oap? Ya sârâ nânğâne.”

² Sâmunņe yuwu sâm eknongop. “Opon kâmbukņe yu ekņetâ âilonņo lonņo oap yuâmâ

hâmbâi kasalipyenjaŋe taka huhum gahaem senje âlâlâ kâlehen tap yu mem itonj galaŋ tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatje topje topje teteyiŋgiwuap yakât Yesuje sâop.

(Mareko 13:3-13 Luka 21:7-19)

³Yawu sâm eknongomu nenje punje âlâ, kutje Oliwa sâm, yan yâhâwin. Yan yâhâ yok pilâm Yesu yuwu sâm âikuwin. “Gâ opon kâmbukjahât den eknongoat yakât bulâje sâp girawuân tetewuap? Yâhâ sâp pato tâlâhumu gâje âwurem gewuat. Sâp yan wuân kulem tetemu ekmâ nâŋgâmunje keterakningiwuap?” Yawu sâwin.

⁴⁻⁵Sâmunje sâop. “Lok nombotjaŋe taka den perâkŋe yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâje hâŋgânnohomu ge mansan.” Yawu sâm kâityongonjetâ lohimbi dondâje denyenje nâŋgâm lohotje otmâ yâk yengâlen torokatnomai. Yawu otmâ yengât biwiyenjan kionjetâ denyenje nâŋgâm yâk yengâlen torokatmaihât galemnyeŋe oraŋgim mannomai.

⁶⁻⁸Otmu kuk kapam topje topje tetewuap yakât nâŋgâm ki gorâyŋgiwuap. Yawu otmâ yuwu nâŋgânomai. “Bâe, emet inânjan Yesuje eknongop yakât bulâje teteap. Yamâ yu tetewuapgât Anitâje embânân sâm kalop.” Yawu nâŋgâm imbiâk nâhâitje “In yawu âwurem gewuap” yawu ki nâŋgânomai. Anjoân lohimbi hânjan kulemjan hânje mansai dondâhâlâkŋe kasa oraŋgim ahonomai. Otmu sâp yan po pato tetewuap. Otmu mososonj membuap. Yawu otmu umatje topje topje tetewuap yakât den âlâen hâum yuwu

sâmunê nângâjet. Imbilipyenê naom mene sâm hâliakmâ tatmâ memai. Hâliakmâ tatmâ naom gemu yanâmâ hâkyenê sânduk sâmap. Yakât dopneâk umatne topne topne teteyingiwuap yakât kaknan âwurem gewom. Gemune yanâmâ pesuk sâwuap.

⁹ Yâhâ mitihât kasanê nâhât den pat âlepne nângâjetâ nahat otmâ hakyenan sâm den âiân katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yanâmâ yen nombotne yongonetâ munomai.

¹⁰ Otmu hilipnongomai sâm yen nombotne kingityenahât otmâ topyene kurihiakmâ nâhât komolâmbâ hionakmâ betyenehen kionmâ kasa oranjinomai.

¹¹ Otmu sâp yanâmâ lok perâkne nombotne yahatmâ yenhâlâk nângâm yuwu sâm kâityongonomai. “Nenâmâ Anitâhât poropete bulâne mansain.” Yawu sâm kâityongonetâ lohimbî dondâne yâk yengâlen torokatmâ hiliwahonomai.

¹² Otmu lohimbî nombotne bukulipyene otjetâ bâleâkgât bukulipyene kendâyinginetâ yâk yengâlen torokatmâ sambe otnomai. Yawu otnomai yakât huhopne yamâ Anitâhât komolân gâtne nombotne hionakmâ biwiyene pâlamne otmu buku ki oranjim mannomai.

¹³ Yawu gârâmâ umatne âlâlâ teteyingiwuap yan lohimbî nombotne Anitâhâlen biwiyenê kepeim sât gum mannomai. Yamâ Anitâne bulânanâk mem manman âlepnan katyekbuap.

¹⁴ Yâhâ Anitâne lohimbî kerek yengât tihityene otbuap yakât den pat âlepne ya lohimbine nângâjetâ bulâne otmu yâkâlen

biwiyenaje kepeinetgât yeje hânjan kulemjan ari ekyongonomai. Ekyongonetâ ârândân otmu Anitâje hângânnohomu âwurem gewom”. Yawu sâop.

Yerusalem kapi itit kiom tuhujetâ kâwurumjanak kinbuap.

(Mareko 13:14-23 Luka 21:20-24)

¹⁵⁻¹⁶ Yesuje kapam me âlâlâ umatje tetewuap yakât yuwu sâm eknongop. “Poropete âlâ, kutje Danie sâm, yâkne umatje topje topje tetewuap yakât emet inânjan yuwu kulemguop tap.

“Kasalipyenaje yeje lok kutdâ yenhât umutje lâum opon kâmbukjan yâhâ kânângâjetâ kinbuap.” Yawu kulemguop.

Daniene den kulemguop ya nângâm biwiyenan katmâ mannomai. Otmu kasalipyenaje taka yawu otjetâ bâlewuap ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomaihât Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipnaje kapi yeje pilâm iton galan otmâ hewuknehen ari misinguraknomai.

¹⁷ Otmu Yerusalem kapi ambolipnaje gurâ yawuâk sururuk sâm ari misinguraknomai. Yawu otmâ emetyenan yâhâ itâ parene miakne sâm yakât ki nângânomai.

¹⁸ Otmu lohimbi nep tuhuakmâ mannomaije gurâ âwurem taka emetyenan iri sikumyeje me senje âlâlâyeje ya miaknehât ki nângânomai. Yawu otmâ in yawu sururuk sâm hewuknehen ari misinguraknomai.

¹⁹⁻²¹ Sâp yanâmâ imbi tepdâek umat karat mannomai. Otmu naja hewâk hewâhâk mem hikakmâ

manŋetâ wâtyeŋe ki tiŋ tiŋ sâwuap yaŋe hiliwahomaihât yeŋe Anitâ ulitgunomai. Otmu kasalipyenaye to yambu sâpŋan me tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan takamai sâm Anitâ yawuâk ulitgunomai. Kasalipyenaye takanomai yanâmâ umatŋe pato nandoroŋe kakyeŋan yâhâwuap. Kândikum Anitâ lohimbî katyelehop yapâek umatŋe yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârâmâ umatŋe kakyeŋan yâhâwuap yukât kakŋan yuwuya âlâ ki tetewuap.

²² Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe lohimbilipŋe kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sâm kalop.”

²³ Otmu sâp yan lok nombotŋeŋe nâhât yuwu sâm yen kâityongonomai. “Anitâŋe Yesu hâŋgângumu âwurem ge tihitnenŋe otbuap sâop yamâ emelâk hâŋgângumu endaken ge mansap.” Yawu sâŋetâ ki nâŋgâyîŋginomai.

²⁴ Sâp yanâmâ lok perâkŋe nombotŋeŋe kurihiakmâ oain sâm oain sâm yuwu sâm ekyongonomai. “Nâ galemyeŋe manbehât Anitâŋe âi sâm nihim hâŋgânnohomu ge mansan.” Yawu sâm nâhât lohimbî bulâŋe yaŋe yâk yeŋgâlen torokatŋetgât kulem topŋe topŋe menomai. Yawu otŋetâ yekmâ betyîŋgim mannomai.

²⁵ Yâhâ emet inânŋan den ekyongoan yu biwiyenjan katmâ galem oranŋinomai.

²⁶ Yâhâ sâp yan lok nombotŋeŋe den mem yuwu sâm ekyongonomai. “Anitâŋe hâŋgângumu âwurem ge lok ki manmaiâŋgen mansap.” Yawu sâŋetâ yâk ekne sâm yaken ki arinomai. Me lok nombotŋeŋe den mem yuwu sânomai. “Anitâŋe hâŋgângumu

âwurem ge wosaken me wosaken ge mansap,” sâm ekyongonjetâ yâk yenğât den ya ki nângânomai.

²⁷ Yakât torokatmâ sâwe. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. Himbim belek sâmu lajinņane siliņ siliņ sâm nombotgembâ nombot otmâ haņ sâmap yakât dopņeâk Anitâņe nâ lok bulâņe hâņgânnohomu âwurem gewom. Âwurem gemune lohimbi hânņan kulemņan mansai kerekņe nâhât lajinņe ekmâ topņe nângânomai.

²⁸ Yâhâ umatņe âlâlâ tetewuap yakât emet inânņan ekyongom gaman. Yukât bulâņe hâmbâi tetewuawân ekmâ topņe nângâm heņgeņgunomai.

Yesuņe âwurem gewe sâm otbuap yan kulem topņe topņe tetemu eknom.

(Mareko 13:24-27 Luka 21:25-28)

²⁹ Umatņe topņe topņe tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenņe otmu omongât emetsenņe yamâ bok sâmu omoņ sahakbuap. Omoņ sahakmu pitu yaņe himbimâmbâ pek sâm genomai.

³⁰ Sâp yanâmâ Anitâņe yâhâpņe nâ hâņgânnohomu âwurem gewom yan wâtne tetemu lohimbiņe ekmâ kâi bāt sâsân otmâ hu halak tuhunomai. Sâp yanâmâ Anitâņe yâhâpņe hâņgânnohomu elem kulewoņboņ kakņambâ gemune nekņetâ sâtņe otbuap.

³¹ Âwurem gewom yan aņelone âlâņe lâmunņe kunmu aņelolipne hâņgânyongomune emetsenņe gahaņehen geheņehen hân ewun embun arinomai. Ari nâhât lohimbi manman kârikņahât pat Anitâņe kuyiņgimu mannomai ya kerek menduhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop.

(Mareko 13:28-31 Luka 21:29-33)

³² Sâp yan âwurem gewom yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Nenâmâ bândup baiako huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain.

³³ Yakât dopneâk hâmbâi den yan yukât bulâne tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesune emet inânņan den eknongop yakât bulâne tetemu ek-sain. Âwurem gewuapgât sâp tâlâhuap.” Yawu sânomai.

³⁴ Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki muņetâek bulâne tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâne bulâņanâk tetewuap.

³⁵ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâne kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikne tatmâ yâhâmbisâp.

Yesune âwurem gewuap sâp ya ki nanņain.

(Mareko 13:32-37 Luka 17:26-30,34-36)

³⁶ Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nângânet. Sâp gewom lohimbi kerekne yakât ki nanņai. Otmu anelo himbimân tatmai yâkne gurâ yawuâk ki nanņai. Otmu ninak gurâ ki nanņan. Awoņne himbim amboņe ikņahâk nanņap.

³⁷⁻³⁹ Âwurem gewom yanâmâ pârâk sân sânâk gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpne tâlâhuwap yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâmune nângânet. Emelâk embâņân Noaņe manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Noaņe manop yanâmâ lohimbi gulip malap manmâ yeņe âi yeņahâlâk

nângâm manbi. Yawu manñetâ Noañeâmâ wanğa kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen âlepñe mansainâk sârn gulip malap manmâ ganetâ yan Anitâñe nângâmu tonğelâk pato gemu to niñ niñ sârn lohimbi kerek haranyongomu mum metewi. Yakât dopñeâk lohimbi nombotñeñe âlepñe mansainâk sârn otñetâ yan Anitâñe yâhâpñe nâ hângânnohomu âwurem gewom.

⁴⁰ Gewom yan lohimbi âi kalamyene tuhurn gulip malap mannomai yamâ Anitâñe nombotñe ya meyekbuap. Nombotñe yamâ pilâyekbuap.

⁴¹ Yâhâ mâtâp mannomai gurâ nombotñe meyekmâ nombotñe pilâyekbuap.

⁴² Yawu gârâmâ nâ Kutdâyeñe gewom yakât sâp yeñe ki nanğai. Yakât otmâ biwi golâ tatmâ sen galem otmâ mannomai.

⁴³ Yakât den âlâen hâum yuwu sâwe. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyenñe sâp girawuân taka yongom itit kiom tuhuyiñginomai yakât ki ekyongomai. Inâk pârâk sârn sârnâk takamaihât kapi ambolipñeñe sen galem manmâ emet kapiyeñe galemgunomai.

⁴⁴ Yakât dopñeâk Anitâñe hângânnohomu âwurem gewom yakât sâp yeñe ki nanğai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ herone nângânomai.

*Hoñ bawa âlepñe bâleñe yâk yetğât topyetñe
(Luka 12:42-46)*

⁴⁵ Yakât yâhâpñe den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kutdâ âlâñe kapine pilâm kapi kâlepñehen ari kandi manmâ âwurem tohowuap. Yaken ariwe sârn

yan hoŋ bawaŋe âlâ galem sâŋ katmâ yuwu sâŋ ekuwuap. “Arimuneâmâ gâŋe nep lok nombotŋe galemyongowuat.” Yawu sâŋ ekum pilâyekmâ arimu galem yaŋe âi ya biwiŋaŋe mem galemyongomu âilonŋo mannomai.

⁴⁶ Yawu otmâ galemyongowuap otmuâmâ patoŋaŋe âwurem taka herone otbaŋgiwuap.

⁴⁷ Yawu otbaŋgim galem pato katmu ikŋe senŋe âlâlâŋe yakât galem otbuap.

⁴⁸ Yâhâ purik pilâm sâŋmune nâŋgâŋet. Hoŋ bawa yaŋe biwiŋaŋe yuwu nâŋgâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nâŋe âi yu membom?”

⁴⁹ Yawu sâŋ biwiŋaŋe pâlâmŋe otmu ki galemyongom heŋgeŋguwuap. Yawu manmâ to kârikŋe nem biwi hâlim otmu umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap. Yawu otmâ lok bâlene yengâlen torokatmâ ki orotŋe otmâ manbuap.

⁵⁰⁻⁵¹ Yawu otmâ biwiŋaŋe pâlâmŋe otmu patoŋaŋe pârâk sâŋ sâŋâk taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ge hâhiwin nâŋgâm yâhâmbisâp.” Yawu sâŋ eknongop.

25

Imbi sihan bâŋ nombot nombot hârok yan Yesuŋe hâum sâop.

¹ Yesuŋe sâp patoen âwurem gewuawân Anitâŋe menenekmâ ikŋan katnenekbuap yakât den âlâen hâum yuwu sâop. “Lok sihan âlâŋe imbi membuap yâkât pat kuwaŋgiwi. Otmu ya taka membom sâŋ den katmu takaop. Yamâ imbi membuap

yakât bukulipņe bâtnombot nombot hârok men-duhuakmâ ari mâtâwân kinmâ mambotbanņiwi.

²⁻⁴ Otmu yâk yengâlen gâtņe imbi mome yamâ biwiyeņe golâek manmâ lambe otmu lambe toņe yâhâp yâhâp miakmâ ariwi. Yâhâ imbi mome âlâmâ biwi pâlâmņe manbi yakât otmâ lambeyeņe ya toņe saņ sâop. Otmu lambe toņe gurâ ki kâsikum miakmâ ariwi.

⁵ Yawu manņetâ sâp kâlewâk otmu amangât yekmu iwi.

⁶ Im tatņetâ omoņ dereņņan lok yaņe takaop. Takamu kapi yakât mâtâpgât galemņe kinop yaņe ekmâ ekyongop. “Wa, aman aman. Imbi pat kuwanņiwi lok ya takawo. Yakât otmâ yahatmâ ari penewanņiņet.”

⁷ Yawu sâm mândiyekmu yahatmâ ariwi. Yawu otmâ lambeyeņe toņe orowâk mem manbiņe tipiņe âlâ sem talop ya meņetâ lanņiņe pato olop.

⁸ Yawu otņetâmâ bukulipyenāņe yuwu sâwi. “O, nenâmâ lambe toņe bia. Yakât otmâ nombotņe gâim ningiņet.” sâm ulityongowi.

⁹ Sâņetâ sâwi. “Bia, to yu dopnenņanâk miain. Yawu gârâmâ yeņak anņim bero emetņehen ari puluhum miakmâ takanņet.”

¹⁰ Yawu sâņetâ anņim bero emetņehen ba ariwi. Ari yaken manņetâ bukulipyenāņe ge lok ya penawanņiņetâ orowâk emet kâlehen yâhâ gahatņe manņum sot newi.

¹¹ Nem tatņetâ imbi nombotņe ya belângen taka yuwu sâwi. “O, lok pato, gahatņe meningirâ kâlehen gane.”

¹² Sâņetâ sâop. “Bia, ba ariņet. Nâ ki nânğâyinņian. Yen wonân gâtņe?” Yawu sâm

watyehop.

¹³ Yakât topņe yuwu sâmunē nânġâņet. Nâ sâp girawuân takawom ya yen ki nanġai. Yakât otmâ galemahom heņġenġum nâhât sen dâi dâi otmâ mannomai.

*Lok hilâm ihi, konam yakât topņe
(Luka 19:11-27)*

¹⁴ Otmu den âlâen hâum sâmunē nânġâņet. Lok âlâņe kapi kâlepņehen ariwe sâm âi loklipņe yongonmu ġaņetâ yuwu sâm ekyongop. “Senņe âlâlâ tatnihiap yu galemġum mannomai.” Yawu sâop.

¹⁵ Yawu sâm âi loklipņe tewetsenņe mem dopyenjan âlâku ikņiâk ikņiâk yinġiop yamâ yuwu. Âlâmâ 5000 kina yakât dop waņmu miop. Âlâmâ 2000 kina yakât dop waņmu miop. Bâiņeâmâ 1000 kina yakât dop waņmu miop. Yawu yinġim yaņak pilâyekmâ ariop.

¹⁶ Yâhâ 5000 kina yakât dop miopņeâmâ âi topņe topņe tuhum yan 5000 kina âlâkuâk tâtâem miop. Ya mem menduhumu 10,000 kina yakât dop olop.

¹⁷ Otmu 2000 kina yakât dop miopņe âi topņe topņe tuhumu 2000 kina dop âlâ tetemu 4000 kina yakât dop olop.

¹⁸ Yâhâ 1000 kina yakât dop miopņe âi ki tuhuop. Yâkņeâmâ tewetsenņe ya mem itâ hambuņjan mânunġmâ tunġu topņjan katmu in tatmâ gaop.

¹⁹ Otmu patoyenņe sâp kâlep manmâ âwurem takaop. Taka âi loklipņe tewetsenņe yinġiop ya yongonmu ġaņetâ âlâku ikņiâk ikņiâk yuwu sâm âiyongop. “Tewetsenņe yinġiwan yaņe mem âi tuhuņetâ amon teteap?” Yawu sâm âi yongop.

20 Yâhâ lok 5000 kina miopņeâmâ 5000 kina yâhâpņe teteop ya mem ga yuwu sâm ekuop. “Lok pato, gâņe 5000 kina nihion yaņe mem âi tuhumune âlâku 5000 kina teteop.” Yawu sâm bâtnan kalop.

21 Bâtnan katmu patoņe yuwu sâm ekuop. “Âi mendâ âilonņo oap. Yakât otmâ tepne heroņe nâņgâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguuat.” Yawu sâop.

22 Yawu sâmu arimu lok 2000 kina miopņe ga ekuop. “Lok pato, gâņe 2000 kina nihion yaņe mem âi tuhumune âlâku 2000 kina teteop.”

23 Yawu sâm waņmu sâop. “Âi mendâ âilonņo oap. Yakât otmâ tepne heroņe nâņgâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguuat.” Yawu sâop.

24 Yawu sâmu arimu lok 1000 miopņe ga ekuop. “Lok pato, gâhât topge nâņgâm heņgenņuan. Gâ lok sâtņe. Lok âlâ me âlâņe gâhât nep kâmetņetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmat yakât sâņetâ nâņgâman.

25 Yakât otmâmâ gâhât kiņgitnahât otmâ tewetsenņe nihion ya biatgihimap sâm itâ hambuņan mânuņmâ katmune tatmâ gamap.” Yu mem yawu sâm waņop.

26-27 Sâmu sâop. “Gâ lok konam. Nâhât topne emelâk nanņat. Lok âlâ me âlâņe nâhât nep kâmetņetâ âlemap yamâ ninahâk neman. Yakât otmâ gâņe tewetsenņe gihiwan yu mem kât emetņan katdâ tatmu tewetsenņe âlâkuâk teteop mâne gâņe mem bâtnan katdâ ârândâņ otbâp.

28 Yawu ki olon yakât yuwu nanņan. Bukuhaņe 5000 kina mem kinsapņe nâhât tem lâum âi

torokatmâ tuhum gap. Yakât otmâ gâhât bâtgambâ 1000 kina yu mem bukuhe waŋbom.

²⁹ Yakât yuwu sâmunê nâŋgâŋet. Anitâŋe lok âlâ me âlâ âi sâm yinŋimu biwiyenâŋe kepeim tuhumai yâhâmâ tâtâem mâmâŋe otyinŋimu âilonŋoâk tuhumi. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâm yinŋimu ki tuhumai yâhâmâ betyongomap.

³⁰ Yakât otmâ lok konam imap yu watŋetâ yae-hen ge hemgât pat manmâ hâhiwin nâŋgâm hu halak tuhumbisâp.” Yawu sâop.

Yesuŋe âwurem ge mem kâsip misip tuhunenek-buap.

³¹ Yesuŋe den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Âwurem ge mem kâsipyongomune komot yâhâp otŋetâ matŋe yinŋiwom yakât sâwe. Anitâŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu purik sâm gewom yanâmâ aŋelolipne kerek meyekmune yengât den sâm hâreyinŋinomgât genom.

³² Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Lama otmu noniŋ konohân kinŋetâ galemŋe hohetyenjan ba kinmâ mem ketetyekbuap. Ketetyekmu yan lama komot ikŋiâk otmu noniŋ komot ikŋiâk kin-nomai.

³³ Nâŋe dop yawuâk lohimbi kerek mem ketyekbom. Nombotŋe nine pat mannomai yamâ bonâŋgen katyekbom, otmu nombotŋe hemgât pat mannomai yamâ kanehen katyekbom.

³⁴⁻³⁶ Otmu nine lohimbi Anitâŋe hân himbim ki kalowân yan manman kârikŋahât pat kuyinŋiop yâhâmâ yuwu sâm ekyongowom. “Nâ sotgât muwan yanâmâ um nihiŋetâ newan. Me tohât hâŋ hâŋâk nehop yanâmâ osom nihiŋetâ newan.

Me yengâlen pup takawan yanâmâ buku otnihiwi. Me kundat tetenihiop yanâmâ tihitne otbi. Me senje âlâlâhât umburuk otban yanâmâ tânohowi. Me papatolipnaje pâi emetjan mem katnekjetâ tatban yan nâhât tepyeje nângâm buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât awonje tihit ambonaje manman kârikjan katyekmu manmâ yâhânomai.” Yawu sâm ekyongowom.

³⁷ Ekyongomune sânomai. “Lok pato, gâje den eknongoat yu nângâmunje ki keterakningiap. Sâp girawuân sotgât, me tohât, me âlâlâhât sârâ buku otgihiwin?

³⁸ Me sâp girawuân nengâlen takarâ pupje gekmâ yan buku otgihiwin?

³⁹ Me pâi emetjan talon yan, me kundat umatje topje topje tetehihowân nen yawu tângohowin? Nenâmâ yawu ki otgihiwin nanjain.” Yawu sânomai.

⁴⁰ Sâjetâ sâwom. “Yeje nâhât komolân gâtje âlâ me âlâ geheje manbi ya tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyingaiin sâm nâ otnihiwi.” Yawu sâwom.

⁴¹⁻⁴³ Yawu sâm ekyongom benje kanehen kinomai ya yuwu sâm ekyongowom. “Nâje sotgât po nihimu manban yan ki um nihinetâ newan. Me tohât hâj hâjâk nehop yan ki osom nihinetâ newan. Me yengâlen pup takawan yan dâinekmâ emetyejan yâhâ ki katnekbi. Me senje âlâlâhât umburuk otbanân ki tânohowi. Me kundat umatje tetenihiop, me pâi emetjan mem katnekjetâ tatban yan gurâ ki taka buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât Anitâje emelâk kâlâpgât pat kuyingimu tap. Yeje pilânekmâ Satan otmu hon

bawalipņe yeņgâlen torokatmâ orowâk tatņetâ kâlâpņe seyekmu hâhiwin nâņgâm yâhâmbisâi.”

⁴⁴ Yawu sâm ekyongomune yâkņe yuwu sâm buiaknomai. “Sâp girawuân gâņe sotgât, me tohât, me senņe âlâlâhât sârâ ki tâņgohowin? Me sâp girawuân nengâlen pup takarâ emelan ki dâihekmâ yâhâ katgekbin. Me kundat tetehihowân, me pâi emetņan katgekņetâ talonân yan ki tâņgohowin? Yakât sârâ nâņgâneâyâ.”

⁴⁵ Yawu sâm buiakņetâmâ yuwu sâwom. “Yeņe nâhât komolân gâtņe âlâ me âlâ geheņe manbi ya ki tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyiņgiain sâm nâ otnihiwi.” Yawu sâwom.

⁴⁶ Yawu sâm hâpunmâ pilâyekmune kâlâp pato sem kilik kilik sâm kinmawân kioņnomai. Yâhâ lohimbî nombotņe nâhât pat mansai yamâ meyekmune nine manmanân torokatmâ ya ambokum heron maron manmâ yâhâmbisâi.” Yawu sâop.

26

Yesu muâkgât den hikuwi.

(Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹ Yesuņe den yawu sâm tiņ pilâm benņe girawu tetewangiwuap yakât nen hoņ bawalipņe eknongop.

² “Halihu Tihit tihit hombaņ tetemu yanâmâ Anitâņe nanņe bulâņe nâ hâņgânnohomu gewan yakât topņe teteâkgât howanân nohom kânâņgâneknomai.” Yawu sâop.

³⁻⁴ Sâp yanâmâ hotom uminiwi yeņgât kunlipyeņe otmu Yura nengât papatolipnennâņe Kaipasihât emelan yâhâ menduhuakmâ Yesu kumunņe mumbuap sâm yakât den hikuwi.

⁵ Yawu gârâmâ Yesu mem kuŋetâ mumu lohim-biŋe ekŋetâ kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu kumunŋe mumbuap yakât den hikuwi.

Imbi âlâŋe to kukŋe mem Yesuhât kuŋŋan motelemu giop.

(Mareko 14:3-9 Yoane 12:1-8)

⁶ Sâp yanâmâ Yesuŋe menenekmu Betani kapiân yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutŋe Simon sâm, hâk bâle tetewangimu manminiop ya heŋgeŋguop yakât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin.

⁷ Sot nem tatmunŋe imbi âlâŋe to kukŋe suk sukŋe âlâ, hâmeŋe yahat yahatŋe, ya mem emelan tatbinân gaop. Yâhâ to ya mem Yesuhât kuŋŋan motelemu giop.

⁸ Motelemu gemu nen Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe ekmunŋe ki ârândânŋ otmu yuwu sâwin. “Wongât to kukŋe suk sukŋe yu imbiâk mem motelemu kuŋŋan giap. Ya ekmunŋe ki ârândânŋ oap.

⁹ Nenŋe to yu âlepŋe mem arimunŋe lok nom-botŋaŋe puluhŋetâ yakât hâmeŋe mem lok um-buruk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwin.

¹⁰ Yawu sâmunŋe Yesuŋe nâŋgâmu ki ârândânŋ otmu yuwu sâop. “Imbi yuŋeâmâ kulem oap yukât wongât nâŋgâŋetâ bâleap? Nâŋe nâŋgâmune âilonŋo oap. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet.

¹¹ Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep manŋetâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom.

¹² Nâmâ mumune hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuŋe to kukŋe suk sukŋe ya motelemu kunnan giap.

13 Yakât yuwu sâmunê nângâjet. Nâhât den pat âlepne yu hânjan kulemjan ari ekyongonomai. Otmu imbi yunê kulem otnihiap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonjetâ nângânomai.” Yawu sâop.

*Yurasinê Yesu betnehen kionbuapgât sâop.
(Mareko 14:10-11 Luka 22:3-6)*

14 Otmu sâp yan Yesuhât hon bawalipne kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenne âlâ, kutne Yurasi sâm, yâkne hotom uminiwi yengât kunlipyene yengâlen ariop.

15 Ari yuwu sâm âiyongop. “Yesu wosan tap yan dâiyekmâ arimune menomai yakât matne wuân nihinomai?”

Sâmu sâwi. “Yakât hâmenêâmâ nenne kât nanne 30 gihinom.” Yawu sâm kât nanne ya wanbi.

16 Wanjetâ miakmâ yakât kakjan girawu otmâ lohotjan menomaihât nângâm manop.

*Yesune hon bawalipne orop sot newi.
(Mareko 14:12-21 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)*

17 Otmu Tihit tihit Homban ya kutne âlâmâ Natic Homban ya tâlâhumu nenne yuwu sâm Yesu âikuwin. “Natic Homban tâlâhuap yakât hândâhân lohimbî dondânne menduhuakmâ sot um nenomai. Yakât otmâ emet wosan ari sot umunne orowâk nenom?”

18 Sâmunne sâop. “Yerusalem kapiân yâhâ lok âlâ mem tetem yuwu sâm ekunomai. “Nengât bawapinenne yuwu yap. “Emelâk nâhât sâp tâlâhuap. Yakât otmâ nânne hon bawalipne meyekmune gâhât emelan yâhâ menduhuakmâ sot um

nenom.” Yawu yap.” Yawu sâm eknomai.”
Yesuŋe den yawu sâm eknongop.

¹⁹ Otmu nenŋe Yesuŋe sâop yawuâk
menduhuakmâ sot newin.

²⁰ Emet omoŋ otmu menduhuakmâ sot nem
tatmunŋe yuwu sâm eknongop.

²¹ “Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe lok
âlâŋe betnehen kionmâ kasalipne yeŋgât bâtyeŋan
mem katnekuap.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu nâŋgâm biwinenŋaŋe umatŋe
otmu yakât topŋe nâŋgâne sâm nenŋe ikŋiâk ikŋiâk
yuwu sâm âikuwin. “Kutdâ, gâ nâhât me âlâhât
yat?”

²³⁻²⁴ Yawu sâm âikumunŋe yuwu sâm eknongop.
“Anitâŋe sâmu kulemgawi yakât bonŋe nâhâlen
tetemu nohoŋetâ mumbom yakât sâp tâlâhuap.
Yakât otmuâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe oto konohân
nâ orop sot nendomait yâkŋe betnehen kionmâ
kasalipne meyekmâ takawuap. Yawu otnihiwuap
yakât matŋe hâmbâi umatŋe dondâ membuap.
Yakât otmâ mâmâŋaŋe ki mem ga katbâp yamâ
mem ga kalop yawu naŋgan.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yanâk Yurasinŋe âikuop. “Lok pato,
den yat yu nâhât mon yat?”

Sâmu sâop. “Nâ gâhât yan.”

Natik newi.

(Mareko 14:22-26 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

²⁶ Otmu sot nem tatbin yan Yesuŋe banga
mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâm
eknongop. “Yu mem neŋet. Yuâmâ nâhât
sunumne yawu oap.” Yawu sâop.

²⁷ Ningimu nemunŋe yaŋak wain to mem Anitâ yâhâpŋe mepaem gâim ningim yuwu sâm eknongop. “Yen to yu mem neŋet.

²⁸ To yuâmâ nâhât hep yawu oap. Gârâmâ nohoŋetâ hepne gamu mumbom Anitâŋe nâhât nâŋgâm den sâm kalop yakât bulâŋe tâŋ tâŋâk tetewuap. Yawu otmu lohimbî kerek yengât tosayeŋe Anitâŋe pilâyinŋiwuapgât mâtâp tetem heŋgeŋguwuap.

²⁹ Nâ sâp yiwerenŋe wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunŋe ki pesuk yap. Hâmbâi Anitâŋe âlâkuâk hânŋânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânôm.”

³⁰ Yawu sâm tiŋ pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewanŋim ya pilâm Oliwa pumŋan yâhâwin.

Petoronŋe betbanŋiwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)

³¹ Mâtâwân yâhâm tatmunŋe yuwu sâm eknongop. “Anitâŋe emet inânŋan poropete âlâ den ekumu kulemguoŋ ya yuwu tap.

“Nâŋe sâmunne lama yengât amboyeŋe ya kuŋetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.”
Yawu kulemguoŋ tap.

Den yakât bonŋe yu tetewe sâm oap. Yakât otmâ kasalipnaŋe taka menekŋetâ yen kerekŋe kiŋgityeŋahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai.

³² Menekmâ ari nohoŋetâ mumbom yamâ benŋe mumuŋambâ yahatbom. Mumuŋambâ

yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyngim tatmune yen aksihâk ariñetâ menduhuaknom.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu Petoroñe yuwu sâm ekuop. “Gâhât kasa takanomai yan yâkñeâmâ kiñgityenahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomgât nanjan.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâop. “Nanjat. Gâñe omoñ yukâlâk nâhât “Ki nânğawanjan,” sâwuat. Yawu sârâ kalimbunje otbuap yanâmâ gokorok isewuap.” Yawu sâop.

³⁵ Sâmu sâop. Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâñe gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kiñgitnahât gurâ ki otbom. Nâñe gâhât topgahât âinohonjetâ ki kurihiwom. Me gohone sâm otnomai yan gurâ nâ orowâk tatmutñe notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nenñe gurâ yâkñe sâop yawuâk sâwin.

*Yesunje Oliwa pumñan yâhâ Anitâ ulitguop.
(Mareko 14:32-42 Luka 22:39-46)*

³⁶ Ari kapi âlâ, kutñe Gesemane sâm, yan ariwin. Yan ari Yesunje yuwu sâm eknongop. “Yen yuân tatñetâ nâñe peren pilâm ba awon orop den tipñe alahure.” Yawu sâmu yan ge tatbin.

³⁷ Yan ge tatmunñe Petoro, otmu Yeweri nanyâhâtñe meyekmu yenjiâk bawi. Ba kinmâ umatñe tetewanjiwe sâm olop yakât nânğâmu biwiñanje umatñe otmu yuwu sâm ekyongop.

³⁸ “Yen yuân galem tatñet. Hâkne biuk sâmu biwine umatñe dondâ oap.”

³⁹ Yawu sâm ekyongom peren pilâm ge pare im Anitâ ulitgum yuwu sâop. “O awon, umatñe tetenihiwe sâm oap yu nânğârâ ki teteâkgât nanjan.

Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâm yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmñe injetâ mândiyekmâ Petoro yuwu sâm ekuop. “Yen wongât aman pâlâmñe iai? Nâ yiwerenje pilâyekboman. Yakât pâlâmñe ki otñet.

⁴¹ Biwiyeñeâmâ hewewen oap. Yâhâ wâtyeñeâmâ houñ sâmu aman iai. Yen lohotñe otmâ pilânekmaihât golâek tatmâ Anitâ ulitguñet.” Yawu sâop.

⁴² Yawu sâm yâhâpñe purik sâm ba Anitâ ulitgum sâop. “Awon, sâp yiwerenje umatñe yu tetenihiwomap. Yakât mâtâp âlâ menihiwuâtgât dop ki otbuap otmuâmâ nañgat yawuâk teteâk. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

⁴³ Yawu sâm yahatmâ âwurem ba honj bawalipñe yeksan mâne aman pâlâmñe iwi.

⁴⁴ Yawu otñetâ kalimbuñe âwurem ba den sâop yawuâk sâm ulitguop.

⁴⁵ Âwâñe orop den otmutâ pesuk sâmu âwurem ba honj bawalipñe mândiyekmâ sâop. “Bâe, yen nañgai me? Wongât aman pâlâmñe im tai? Emelâk Anitâñe yu otbomgât hânğânnohomu gewan. Yakât topñe teteâkgât kasalipnañe menekmâ ari hilipnohonomai yakât sâp tâlâhuap.

⁴⁶ Bâiñ, yen yahatmâ enda yekñet. Nâhât den halop alahum mansai. Gârâmâ yeñgâlen gâtñe betnehen kionşapñe taka kinsap. Yakât yahatñetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

47 Yawu sâm eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura nengât papatolipnennane lok sesengâlâk hângânyongojetâ bukunenne Yurasine dâiyekmu Yesu mene sâm takawi. Takanjetâ nen orop ahomaingâtân nângâm kapamgât wahap miakmâek takawi.

48 Lok takawi ya Yurasine kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâm ekyongop. “Yesu ya parahumune ekmâ yanâk ga menomai.” Yawu sâm ekyongom dâiyekmu takawi.

49 Gotnennan takamâmâ kasa ya kinjetâ Yurasine Yesu gotnan tâṅ tâṅâk ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” Yawu sâm parahuop.

50 Yawu otmu Yesune yuwu sâm ekuop. “O bukune, girawu nângâm takat ya âlepne ot.” Yawu sâmu kasalipnane in yawu ga mewi.

51 Menjetâ kinmu yanâk nengâlen gâtne âlâne yahatmâ tewetne mem hotom uminiwi ya yengât kunyehâhât hoṅ bawa ya ândâpne nombot topṅambâek kârâm hâreop.

52 Kârâm hâremu Yesune ekmu bâlemu yuwu sâm ekuop. “Ya otdâ bâleap. Yu oat yukât matne hâmbâi tewet yuṅahâk purik sâhihimapgât ya pilâ.”

53 Gâ nâhât topne ki nanṅatgât yawu oat. Nâne âlepne awoṅne ekumune aṅelolipne kinṅitne orowâkne tânohoṅetgât hângânyongomu ge kasalipne yu yongom watyeknetâ arinomaihât dop tap.

54 Yawu gârâmâ awoṅ ekumune aṅelolipne hângânyongomu yawu otbâiâke yamâ ikṅak âi sâm nihiop yakât mâtâp maṅgunjetâ bonne ki

tetewuap. Yakât otmâ sâ m nihiop ya ârândân olâkgât nanġan. Yawu sâop.

⁵⁵ Yawu sâ m kasalipņe yuwu sâ m ekyongop. “Yen unam tewet otmu kapamġat sâtņe metņe âlâlâ mem takai. Yeņe nâhât lok bâleņe sâ m menekne sâ m takai me? Me lok bâleņe âlâ kune sâ m takai? Ya ekmune bâleap. Hilâm ârândân nâmâ Anitâhât opon kâmbukņan yâhâ den kâsikum yinġim gaman.

⁵⁶ Yan bân menekbâ i yamâ emet inânņan An-itâņe poropetelipņe den ekyongomu kulemġuwi yakât bulâņe âun teteap.” Yawu sâmu ekmunņe hâknenņe biuk sâmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

Yesu muâkgât sâ m den hakņan sâwi.

(Mareko 14:53-65 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

⁵⁷⁻⁵⁸ Nenâmâ kerehâk kinġitnenņahât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunņe Petoroņe ikņiâk betyenņehen tihâk watyekmâ ariop. Otmu hotom uminiwi ya yenġat kunyeņe, kutņe Kaipa sâ m, yâkâlen Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâp yanâmâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnennņaņe menduhuakmâ kinbi. Menduhuakmâ kinņetâ Petoro yâhâmâ emet ginņan tembe lâuņe emet yakât galem kinbi ya yenġat hohetyenņan ari kinmâ den girawu hikunomai sâ m yakât ândâp katmâ nânġâop.

⁵⁹ Ândâp katmâ nânġâmu âi pâi tuhuwi. Otmu girawu tuhumunņe muâkgât den golâ topņe topņe gahaem hakņan sâwi.

60 Yawu otmâ lok dondâñe den girawuân hâum sâñetâ kunlipyeñe nâñgâñetâ ârândâñ otbuap yakât pâpguwi.

61 Yawu gârâmâ hohetyeñan gâtñe lok yâhâp yañe yahatmâ emelâk Yesuñe den sâop ya nâñgâm hilipgum den imbiâk hakñan sâowot. “Lok yuñeâmâ yuwu sâmu nâñgâwit. “Anitâhât opon kâmbukñe emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâpñe hilâm kalimbu kâlehen tuhum mañguwom. Lok âlâ me âlâñe ki tânnohonomai.” Yawu sâop.” Yawu hakñan sâmutâ Yesuñe olotoñâk kinop.

62 Olotoñâk kinop yakât Kaipañe yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunñe yakât matñe ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunñe ki ârândâñ oap.” Yawu sâop.

63 Yawu sâmu benñe Yesuñe yâhâpñe olotoñâk kinop. Olotoñâk kinmu witgum sâop. “Bâiñ witgumâk âihohowe. Anitâ manman amboñahât senñan âihohowoman yukât matñe sârâ nâñgâne. Gâ Anitâñe ikñe nanñe bulâñe ya hâñgângohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nâñgâne.” Yawu sâop.

64 Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâñe hâñgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâñe wâtñe nihim âlâkuâk hâñgânnohomu elem kulewoñboñ kakñambâ âwurem ge yengât kunyeñe tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtñe ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

65-66 Yawu sâmu Kaipañe nâñgâmu bâlemu yahatmâ ikñe sâñgum mem duhatmâ bukulpñe yuwu sâm ekyongop. “Bâe, ikñahât nâñgâmu yahatmu Anitâhât kawenñan kinbe sâm oap.

Yuâmâ den kâmbukņe hâliline yap. Yakât girawu tuhunomgât nanğai?” Yawu sâm âiyongop.

Sâmu sâwi. “Kunetâ muâk,” yawu sâwi.

⁶⁷ Yawu sâm kundennan tâpguwi. Tâpgum gâtņane sângum âlâ mem senņe sâhâm kâtâpguņetâ kinop. Senņe sâhâm kâtâpgum ândâņe huhuwi. Ândâņe huhum nombotņane yuwu sâm âikuwi.

⁶⁸ “Bâiņ, ândâņe âlâņe huhuap? Anitâņe hângânnohomu gewan sâmat. Ya bulâņe sâmat otmuâmâ yiwerenņe âlâņe ândâņe huhumu eksat yakât sârâ nâņgâne.” Yawu sâm kum senņan gem mem âlâlâ mâņgâewi.

Petoroņe Yesu betbaņgiop.

(Mareko 14:66-72 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Otmu Petoroņe emet ya hawiņanâk kinmu hotom uminiwi ya yenğât lok kunyenahât hoņ bawa imbi âlâņe ekmâ yuwu sâm âikuop. “Gâmâ Yesu Galilaia amboņe orop manņetâ yekman.” Yawu sâop.

⁷⁰ Yawu sâmu lok dondâhâlâk kinbiņe nekmâ nâņgâmaiĥât Petoroņe kuriĥiakmâ yuwu sâop. “Gâņe den yat yakât ki nanğan.”

⁷¹ Yawu sâm pilâyekmâ endunâken ba kinmu imbi âlâņe ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Lok emet, lok yuâmâ Nasaret kapiân gâtņe yâk orowâk manņetâ yekman.”

⁷² Yawu sâm ekyongomu sârereakmâ yuwu sâop. “Anitâĥât senņan kinmâ yuwu sâmune nâņgâņet. Nâ lok yakât ki nâņgâwaņgiman.” Yawu sâop.

⁷³ Sâmu sâwi. “Yesuâmâ Galilaia hânân gâtņe nanğain. Yâĥâ gâ gurâ yawuâk Galilaia yenğât

engat ya sârâ nanġain yukâ. Yakât otmâ gâmâ yâkât komolân gâtġe geksain.” Yawu sâwi.

⁷⁴ Sârġetâ sârereakmâ sâop. “Bâiġ, âlepġe An-itâhât senġan den membom otbuawâmâ yâkġe matġe nihiwuap. Lok sâm tai yuâmâ bulâġanâk ki nâġġawaġġian.” Yawu sâop. Yawu sâm oan mâne yanâk gokorok isiop.

⁷⁵ Gokorok isian mâne Yesuġe emet inânġan den ekuop ya nâġġamu teteop. “Gâġe nâhât “ki nâġġawaġġian” sârâ kalimbunġe otmu yan gokorok isewuap.” Den ya nâġġamu tetemu biwiġe ŋasinâk pato otmu pilâyekmâ ikġiâk ba kinmâ hik ŋâik ŋâihâk isiop.

27

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mareko 15:1 Luka 23:1-2 Yoane 18:28-32)

¹⁻² Otmu emet haġ sâmu yanâk hotom uminiwi ya yeġġât kunlipyeġe otmu Yura nengât kunlip-nenġaġe Yesu muâkġât sâm den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bâġġan kum sâhâm dâim Roma yeġġât kiap âlâ, kutġe Pilato sâm, yâkât den sâsâ emetġan ariwi.

Yurasi hiwawahop.

(Aposolo 1:18-19)

³ Otmu bukunenġe Yurasinġe Yesu mumbuapġât den sâm hârewaġġiwi yakât den pat nâġġamu bâleop. Nâġġamu bâlemu yâkġe kât nanġe 30 waġbi ya mem sururuk sâm ari yuwu sâm ekyongop.

⁴ “Otmune dondâ bâleap. Yesu yamâ tosaġe bia yamâ nâġe otmâ tâpikġuan. Yawu otmâ tosa

umatŋe mian.” Sâmu sâwi. “Tosa amboŋe. Gikak henŋenŋuwuat.”

⁵ Yawu sâŋetâ nânŋâmu bâlemu pilâyekmâ tewetsenŋe waŋbi ya mem ari opon kâmbukŋan yâhâ sorokenâk pilâmu giop. Pilâm gem sururuk sâmu ari hiwawahop.

⁶ Yâhâ hotom uminiwi yenŋât kunlipyenŋe tewetsenŋe pilâop ya mem yuwu sâwi. “Tewetsenŋe yuâmâ Yurasinŋe Yesu betŋehen kionŋop yakât hâmeŋe. Yawu gârâmâ yuŋe opon kâmbukŋahât pat sâmu katmunŋe ki ârândânŋ otbuap. Yawu gârâmâ yuwu mon otnom?”

⁷ Yu mem lok âlânŋe amanŋ tuhumap yâkâlen hân puluhunom. Puluhum lok kâlepŋehembâ taka manmai ya yan hanyongombisâi.” Yawu sâwi.

⁸ Yawu otmâ hân ya puluhuwu yakât kutŋe yuwu, “Heŋŋak puluhuwu,” yawu kunbi. Sum yakât kutŋe yawuâk tap.

⁹⁻¹⁰ Otni yakât bonŋe teteop yamâ emet inânŋan Anitânŋe sâmu poropete âlâ, kutŋe Yeremia sâmu, yâkŋe kulemuŋop ya yuwu. “Isirae nengât kunlipnennŋe lok âlâ muâkgât sâmu hârewaŋim yakât kât nanŋe 30 kasaŋe waŋbi. Tewetsenŋe waŋbi ya mem ari lok âlâ amanŋ tuhuminiop yâkâlen hân puluhunomai sâmu Anitânŋe den eknohop.” Yawu sâmu kulemuŋop tap.

Yesuŋe olop miop yakât Pilatoŋe âikuop.

(Mareko 15:2-5 Luka 23:3-5 Yoane 18:33-38)

¹¹ Yâhâ hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnennŋe Yesu mem Pilatoŋe sâmu hâreâkgât yâkâlen ari den âiân katbi. Katŋetâ tatmu Pilatoŋe

yuwu sâam âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâamai ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâamu sâop. “On, den bulâne yat.” Yawu sâop.

¹² Otmu Yesu mem ariwi nombotnane yâkât haknan sâawi. Haknan sânetâ den matne ki sâop.

¹³ Ki sâam olotonâk kinmu Pilatone topne nângawe sâam Yesu yuwu sâam âikuop. “Girawu otmâ den sâam tai yakât matne ki kâpekyingiat?”

¹⁴ Yawu sâam âikumu den biaek kinop. Yawu kinop yakât ekmu sâtne olop.

Yesune kunetâ muâkgât Pilatone den sâam hârewanngiop.

(Mareko 15:6-15 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

¹⁵⁻¹⁹ Otmu Pilatone yuwu nângâop. “Lohimbi dondâne Yesuhât nângânetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yengât kunlipyenane nângânetâ bâlemu yanak muâkgât sâam hârewanngim nâhâlen mem takai.” Yawu nângâm engat yâhâp otmâ kinmu yanâk imbinane yuwu sâam den katmu takaop. “Nâ amanân awun eksan yakât topne yuwu. Yesu yamâ tosanane bia. Gârâmâ gâne ihilâk ki otbanngiwuat.” Den yawu sâam katmu takaop.

Yâhâ Tihit tihit homban ârândânâk Pilatone yuwu otminiop. Lok tosa otnetâ pâi emetnan katyeknetâ tatminiwi yapâ gâtne âlâ me âlâhât lohimbine nângânetâ dopnan otmu lok âlâ holanngbuat sâaminiwi ya holanngyekmu geminiwi. Yakât otmâ Yesu me lok bâlene, kutne Yesu Barawa sâam, âlâ me âlâ holanngmu gewuapngât nângâm Pilatone lohimbi ya yuwu sâam âiyongop. “Âlâ holanngmune

gewuap? Barawa me Yesu holaŋmune yengâlen giâkgât naŋgai?”

20 Yawu sâŋm âiyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe otmu Yura nengât kunlip-nenŋaŋe lohimbibiwiyeŋan kionmâ yuwu sâwi. “Barawa holaŋdâ gemu Yesu kuŋetâ muâk,” sâŋet sâŋm eŋgatyenŋan gewi.

21 Yâhâ Pilatoŋe yahatmâ kinmâ yuwu sâŋm âiyongop. “Yenâmâ âlâ holaŋmune giâkgât naŋgai.”

Sâmu sâwi. “Barawa holaŋdâ giâkgât naŋgain.” Sâŋetâ sâop.

22 “Yesu yuâmâ Anitâŋe hâŋgâŋgumu giop sâmai yâkât girawu otbaŋgiwomgât naŋgai?”

Sâmu ŋerekŋe berendenâk sâwi. “Yâk howanân kum kânâŋgâŋetâ muâk.”

23 Sâŋetâ âiyongop. “Bâe, yuâmâ ki orotŋe. Wuân otmu bâleopgât yawu yai?”

Yawu sâmu âlâkuâk yahatmâ sâwi. “Howanân kum kânâŋgâŋetâ muâkgât naŋgain.” Yawu sâwi.

24 Yawu sâŋm kunyeŋe kârikŋe otŋetâ kuk pato tetemap sâŋm Pilatoŋe yahatmâ kinmâ topyeŋe teteâkgât to osom katmâ senyeŋanâk bâtŋe piri-akmâ ekyongop. “Yu otne sâŋm oai yamâ yengât tosa. Yuŋe nâhât wahap ki oap. Yawu gârâmâ senyeŋanâk kinmâ to yu piriakmune neksai.”

25 Sâmu sâwi. “Sâmunŋe kuŋetâ mumbuap yukât tosa yamâ nen otmu nengât sen tetem sambe ot-nomai ârândâŋ menenekbuap.” Yawu sâŋm hârewi.

26 Yawu sâŋm hâreŋetâ Pilatoŋe sâmu Barawa ya holaŋetâ giop. Yawu otmâmâ tembe lâulipŋe ekyongomu Yesu mem kândâtŋe lawitŋetâ hepŋak kin

pisiliŋ sâop. Yawu otŋetâ Pilatoŋe hângânyongomu howanân kuŋetâ muâkgât mem ariwi.

*Tembe lâulipŋaŋe Yesu mem âlâlâ tuhuwi.
(Mareko 15:16-20 Yoane 19:2-3)*

²⁷ Tembe lâulipŋaŋe Yesu mem ya pilâm emet âlâen katŋetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipyeŋe nombotŋe meyekŋetâ gawi.

²⁸ Gam Yesuhât hâk katipŋe tuhum pilâwaŋgim hâk katipŋe kâkâlep, kuriŋ takop takop yamâ lok kutdâŋe mânunŋakmâ manminiwi yawuya ya mem mânunŋaŋgiwi.

²⁹ Yawu otmâ tâk âlâ sâtŋe metŋe, hatman yawuyaŋe mem gongongum lok papato yengât ŋerendenŋ ya dop kum kunŋan kepeim âlihitbaŋgiwi. Âlihitbaŋgim kapam âlâ bâtŋe bonângen waŋetâ memu gotŋan ba senŋan gem giriŋbaŋgim yuwu sâm ekuwi. “Bâe, Yura yengât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât naŋgain.” Yawu sâm senŋan gewi.

³⁰ Senŋan gem kundennan tâpŋuwi. Otmu kapam waŋbi yaŋak bâtŋan hindâm kunŋan lawitbi.

³¹ Yawu otmâmâ hâk katipŋe kuriŋ ya mem tuhum pilâm ikŋe hâk katipŋe mânunŋaŋgim yaŋak mem howanân kum kânâŋgâne sâm dâim ariwi.

*Yesu howanân kuwi.
(Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)*

³² Ariwi yamâ ikŋahâk howaŋŋe lâuakmu ariwi yakât otmâ wâtŋe houŋ sâmu lok âlâ, kutŋe Simon sâm, yamâ Kirene gâtŋe ya mem tetem sâwaŋŋetâ Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi.

33 Ari hân âlâengen, kutņe Golihata sâm, yan ariwi. Kut yakât topņeâmâ “Lok Kunņe Hahitņe,” yawu.

34 Yan ari Yesuņe hâhiwin dondâ nânġâmapġât wain to otmu to ŋasin bâleņe ya orowâk men-duhum ġâim waņetâ nemu ŋasinbaņġimu ukum pilâop.

35 Otmu hâk katipņe tuhum pilâmâmâ ikņe howanân kum kânânġâņetâ kinmu hâk katipņe ya mem “Âlâņe miakbuap?” sâm mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katņetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyeņe ikņiâk ikņiâk kulemgum amanġân mânuņetâ ġiop. Mânuņetâ ġemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ meņetâ kut teteop yaņe miahop.

36 Yawu otmâ yakât kakņan in ge tatmâ ekbi.

37 Yawu otmâ howan yakât kunņan yuwu kulemgum katbi. “Lok yu kutņe Yesu. Yâhâmâ Yura yeņġât lok kutdâ.” Yawu sâm kulemguwi.

38 Otmu sâp yanâk lok komborâ yâhâp yotgom lâum kânânġâyelekņetâ nombot nombot kinowot.

39 Otmu lohimbi nombotņe mâtâp ya watmâ howan hâlâņmâ arim takawiņe Yesu ekmâ lauyeņe butelim yuwu sâwi.

40 “Ġâņe emelâk yuwu sârâ nânġâwin. “Opon kâmbukņe yamâ nâņe liakum hilâm kalimbu bi-wiņan tuhum maņġuwom,” yawu sârâ nânġâwin. Yawu ġârâmâ howanâmbâ pek sâm kâpehâkmâ ge. Gerâ yanâmâ nenņe “O, Anitâhât nanņe bulâņe” sânom.” Yawu sâwi.

41 Yawu sâņetâ benņe hotom uminiwi ya yeņġât kunlipyeņe otmu Mosehât ġirem den kâsikum

ningiminiwiŋe senŋan gem lohimbi kinbi ya yuwu sâŋ ekyongowi.

⁴² “Lok yuâmâ Yura nengât lok kutdâ sâmai. Yuŋe lok nombotŋe tânyongomu ekmain. Yâhâ girawu otmuâmâ ikŋeâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehâkmâ giap? Kâpehâkmâ gemu eknom otmuâmâ biwinenŋe yâkâlen katmâ tem lâuwanŋinom. Yâhâ ki kâpehâkmâ gewuawâmâ yuwu sânom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmap.” Yawu sânom.

⁴³ Yawu otmâmâ ikŋak yuwu sâop. “Nâmâ An-itâhât nanŋe bulâŋe. Biwine yâkâlenâk kinsap.” Ikŋahât yawu sâop. Gârâmâ bâiŋ Anitâŋe tângumu howanâmbâ kâpehâkmâ gemu ekne.” Yawu sâwi.

⁴⁴ Yawu sâŋ senŋan gem kinŋetâ yanâk lok bâleŋe yotgom kânâŋgâyelekŋetâ nombot nombot kinowot yâku yawuâk senŋan giowot.

Yesu muop.

(Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

⁴⁵ Otmu hilâm kârikŋan, 12 kilok olop yan An-itâŋe nâŋgâmu emetsenŋe bok sâmu omoŋ saha-hop.

⁴⁶ Omoŋ sahakmâ yapâ ari emetsâpŋe 3 kilok otmu emet laŋinŋe âlâkuâk pilâop. Yawu otmu Yesuŋe kândâtŋe kuwihâkmâ Yura nengât denân yuwu sâŋ halahuop. “Eli, Eli lama sapaktani.” Yawu sâop. Sâop yamâ topŋe yuwu. “O, Awonŋ, wongât nâŋgâm kâkâsuk otmâ betnihiat?” Yawu sâop.

⁴⁷ Otmu lok nombotŋaŋe nâŋgâm tâpikgum yuwu sâwi. “Eliahât mon sâŋ ahom kuakmâ tap.”

48 Yawu sânetâ hohetyenjan gâtne âlâne sururuk sâam ari sângum âlâ mem nak bâtbâtne potonjan pân pân kepeim wain to bâlene yan katmâ mem yâhâ Yesune niâkgât laujan kalop.

49 Yawu otmu bukulipnane yuwu sâam ekuwi. “Pilâ. Eliane himbimâmbâ ge tânguâkgât nângâm kutne kunsap mon? Pilârâ in ekne.” Yawu sâwi.

50 Yawu sâam kinnetâ Yesune kârikneâk halahum yanak bâine kambiamne tok sâamu muop.

51 Otmu emelâk lohimbi innane opon kâmbukne yakât biwine ekmai sâam sângum kâlep pato hikunetâ ya kâtâpguminiop. Sângum yane pânambâek tok sâam hâreakmâ nombot nombot otmu tetekjan olop. Yawu otmu mososon pato miop.

52 Mososon pato memu yan hân orotok sâamu lohimbi nombotnane emelâk Anitâhât tem lâum manminiwi ya yengât sum an sâam kinmu pindilakmâ yahatbi.

53 Sumâmbâ pindilakmâ yahatmâ manbi yane ari Yesune mumunambâ yahalop yanâmâ Yerusalem kapiân yâhânetâ yan kapi ambolipne orowâk enakbi.

54 Yesu muop sâp yanâmâ tembe lâu hâlânmâ kinbine mososon pato miowân kulem âlâlâ tetemu eknetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuâmâ bulânanâk Anitâhât nanne.” Yawu sâwi.

55 Otmu imbi nombotne yan kinbi yâhâmâ Galilaia ambolipne. Yâkneâmâ Yesuhât hon baminiwi yamâ kutylene yuwu.

56 Âlâmâ Maria Matala kapiân gâtne, âlâmâ Mari-ahât nambene Yakowo yet Yose mâmâyetne, yâhâ

âlâmâ Yoane yet Yakowo yâk yetgât mâmâyetnje.

Yesu lâum ari hanguwi.

(Mareko 15:42-47 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁵⁷ Emet njin sâmu yan lok âlâ, kutnje Yosep sâm, yâhâmâ Arimata kapi amboņe. Yâkât iri sikumņe pato tatbaņgiop. Otmu yâkņe Yesuhâlen biwiņane kepeim manop.

⁵⁸ Lok yaņe Yesu lâum ari hanguwe sâm Pila-tohâlen ari tetewaņgiop. Tetewaņgimu laujan mem tembe lâulipņe hâņgânyongomu ari howanâmbâ Yesu mem waņbi.

⁵⁹⁻⁶⁰ Mem waņetâ bukulipņe orop Yesu lâum ari kât mâtâpņe âlâ dikin yawuya emelâk Yosepņe yan hannohonomai sâmu nanlipņane kât mâtâpņe kusânmâ mem tiņgâloņetâ kinop ya lâum ariwi. Otmu sâņgum kaok âiņe yaņe katipgum kâlehen lâum ba katņetâ talop. Katņetâ tatmu kât âlâ lâum hâpunņetâ ba mâtâpņe ya maņguop.

⁶¹ Otmu imbi yâhâp, Maria Matala kapi amboņe otmu nambeņe Yakowo yet Yose mâmâyetņane yan ge tatmâ we bâle nâņgâm talowot.

Tembe lâu katyekņetâ galem kinbi.

⁶² Otmu emet haņ sâmu, tatmâ nâņgâminiwin sâp yakât omoņânâk hotom uminiwi yeņgât kunlipņe otmu Parisaio yaņe Pilatohâlen ariwi.

⁶³ Ari yuwu sâm ekuwi. “Patonenņe, den tipņe sâmunņe nâņgâ. Yesu lok perâk yaņe emelâk den âlâ yuwu sâop ya naņgat. “Nâ nohoņetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen im yapâ mumuņambâ yahatbom.” Yawu sâop.

64 Ya ki yahatbuap yawu nanġain. Yawu ġârâmâ hoġ bawalipņaje lâum ari âlâengen misiņgutņetâ tatmu den imbiâk yuwu sâmu lohimbî kâityongonomai. “Yâhâmâ emelâk mumuņambâ yahatsap.” Yawu sâmu kâityongom aņġoân yakât nânġâņetâ yahalop ya witgum torokatņetâ umatņe topņe topņe teteningiwuap. Yâhâ yawu otmaihât ġâņe tembe lâu nombotņe katyekdâ ari sum yakât ġalemņe kinņetâ hilâm kalimbu pesuk sâekġât nanġain.” Yawu sâmu ekuwi.

65 Sâņetâ sâop. “Bâiņ nâhât tembe lâu meyekņetâ ari sum ġalemġum kinnomai.” Yawu sâop.

66 Yawu sâmu tembe lâulipņe meyekmâ sumângen ariwi. Ari kât hâpunmu mâtâpņe maņġuop ya ekmâ denġop kutakum mem ġinņan katņetâ merakiop. Yawu otmâ Yesuhât bukulipņaje tuhum ġik beretek pilâm kâlehen yâhâmaihât Sisahât towat denġowân katbi. Denġowân katmâ tembe lâu ġalem katyekņetâ kinņetâ âwurewi.

28

Yesuņe mumuņambâ yahalop.

(Mareko 16:1-10 Luka 24:1-10 Yoane 20:1-18)

¹ Emet haņ sâmu yanâk Maria, Matala kapiân ġâtņe otmu nambenġe orowâk sumângen ariowot.

² Arimutâ yanâk mososņ pato memu aņelo âlâ hâk katipņe kaok bolan bolan yaņe himbimâmbâ pârâk sânsânâk ġiop. ġe kât pato âlâ Yosep bukulipņaje lâum hâpunņetâ ba sum mâtâpņe maņġuop ya yâkņe lâum hâpunmâ pilâm kakņan yâhâ talop.

³ Otmu anelo yakât kundennaje lanjinje dondâek pilâop.

⁴ Kât pat kakñan ge tatmu ekmâ tembe lâu yaje umutyenje arimu kâi bâtyenje sân sân sâm derepyongop.

⁵ Yawu otmâ anelone imbi yâhâp yuwu sâm ekyotgop. “Yet kinḡityetñahât ki otset. Yetne Yesu howanân kuwi ya ekde sâm takawot ya nanḡan.

⁶ Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumuñambâ yahatbom sâop yawuâk otmâ yahatmâ arap.

⁷ Yakât otmâ kâlehen yâhâ Yesuhât welâm ekmâ nânḡâm in yawu âwurem ari hoñ bawalipne yuwu sâm ekyongoromawot. “Kutdânenñaje emelâk mumuñambâ yahatmâ Galilaia hânânḡen ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk arinjetâ penanḡinomai.” Yawu sâm ekyongoromawot.”

⁸ Yawu sâmu nânḡâm koahowot yamâ biwiyetne herone pato nânḡâowot. Yawu otmâ ya pilâm sururuk sâm hoñ bawalipne yengâlen ariowot.

⁹ Arimutâ Yesune mâtâwân teteyitgim yuwu sâop. “Wa, imbi yâhâp.” Yawu sâmu koahowot yamâ ekmâ nânḡâm mepa sanḡan otbañgiowot.

¹⁰ Yawu otbañgimutâ yuwu sâop. “Yet ki nânḡâm koakset. Yerâmâ sururuk sâm hoñ bawalipne ari ekyongomutâmâ Galilaia hânân ari mambotnihi-nomai.” Yawu sâop.

Tembe lâu yaje den golâ gahaem sâm haok tuhuwi.

¹¹ Yawu sâm ekyotgomu mâtâwân arim tatmutâ tembe lâu sum galemne kinbiñe sururuk sâm ari kapi patoen yâhâ hotom uminiwi yengât kunlipyene kulem teteop yakât ekyongowi.

12 Yakât ekyongonjetâ opon kâmbukñahât galem-lipyenje orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ den hikum tembe lâu yanje Yesuhât sum galem kinbi ya tewetsenñe hâmenje pato yingim “den golâ yuwu sânomai,” sâm engatyenñan gewi.

13 “Nen omonj derep kâmbukñan aman pâlâmñe imunñe Yesu honj bawalipñanje tihâk taka lâum âlâengen ari hanguai.” Yawu sânomai.

14 Yawu gârâmâ Pilatonje den yu nângâm hilipy-ongomapgât nenñe sârereyekmâ topñe yu kurihi-nom. Yakât ki nângâm ketet otnomai.” Yawu sâwi.

15 Yawu sâm hâmenje yinginetâ miakmâ sâwi yawu otbi. Yâhâ den golâ yamâ sâm haok tuhum alahum ariwi. Yakât otmâ sâp yiwerenje yu Yura kapi ambolipñanje den yukât yawuâk alahum manmai.

Yesunje den bâinje sâm ekyongop.

(Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)

16 Otmu yakât kakñan nen honj bawalipñe kâiân konok Galilaia hânân ariwin. Ari Yesunje pumñe âlâ yan menduhuaknom sâop yan yâhâ menduhuakbin.

17 Menduhuakmâ kinmunñe Yesu teteningimu ekmâ biwi hero pato nângâm mepaewin. Yawu gârâmâ lohimbî nombotñanje ekmâ engat yâhâp otbi.

18 Yâhâ Yesunje gotnennñan ga kinmâ yuwu sâm eknongop. “Anitâ Awoññanje mâmâñe otnihimu yâkât wâtñan kinmâ himbimân gâtñe me hânân gâtñe, ehekñe ki ehekñe kerek yenğât kunyenje tatmâ yâhâmbisâm.

¹⁹ Yawu gârâmâ den kâsikum yingim gan yu mem hânjan kulemjan ari lohimbi kâsikum yinginetâ nâhâlen biwiyenaje kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Awoŋne otmu nâ otmu Wâtgât mâmâŋahât Heak nenâmâ konohâk oain. Yawu tatmain yakât yeŋe nengât kulân lohimbi toen mem katyeknetâ nenŋe tihityeŋe otmâ yâhânom.

²⁰ Otmu nâŋe yen orowâk manmâ den kâsikum yingim gan ya kerehâk kâsikum yinginetâ biwiyenaje tiŋâk lâum mannomai. Otmu sâp ârândâŋ mâmâŋe otyingimune nâ orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmâ mannomai. Otmu sâp pesuk sâwuap yanâmâ âwurem gemune penaŋgiaknom.” Yawu sâm den bâiŋe eknongop. Bâiŋ, den pesuk yap.

Yeshuât Den Pat Âlepŋe
The New Testament in the Selepet Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Selepet long Niugini

copyright © 1986 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Selepet

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

995083d2-705e-5a60-af47-1e36806ccbc